

EENVOUDIG VERHAAL
VAN
GODS MENIGVULDIGE REDDINGEN

UIT
DE GROOTSTE NOODEN,

DOOR

H. H. MIDDEL,

Christelijk Afscheiden Gereformeerd Predikant te Wolphaarsdijk.

MET HET PORTRET VAN DEN SCHRIJVER.

TE 'SGRAVENHAGE, BIJ
J. VAN GOLVERDINGE.

1866.

GEDRUKT BIJ H. P. DE SWART EN ZOON

Titelpagina van de eerste druk

Uitgegeven v. J. van Golverdinge

Gezond v. M. Coenraadsz. Hage

H. H. Middell

1 Timoth. 1:15-17.

DS. H.H. MIDDEL (1802-1882)

Inhoud

Verantwoording	9
<i>Eenvoudig verhaal van Gods menigvuldige reddingen uit de grootste noden</i>	
Voorwoord	11
Geboorte en jeugd	13
Een reis naar Pietersburen en de gevolgen ervan	20
In militaire dienst	25
Werkzaam te Nieuw-Beerta en Beerta	27
De vergeving der zonden ontvangen	29
Meester-direkteur bij Van der Vliet te Amsterdam	33
Huwelijk	50
Geboorte oudste zoon	54
Oproer in de fabriek	57
Een storm in het geestelijke	62
Geboorte, bekering, ziekte en overlijden tweede zoon	68
Afscheiding te Amsterdam en vervolging door de overheid	74
Een treurige strijd in de Afgescheiden gemeente	81
Roeping als predikant, examen en studie te Groningen	83
Predikant te Gorinchem	91
Predikant te Middelburg	91
Predikant te Deventer	95
Predikant te Doesburg	95
Predikant te Arnhem	96
Predikant te Wolphaartsdijk	97
Naschrift	108
Een brief aan een vriend bij de derde druk	113
<i>Gods vrije genade verheerlijkt in het zalig afsterven van Anna Harmina Middel, dochter van Ds. H.H. Middel . . . . .</i>	
<i>De treurigste staat der gelovigen of De vrijmacht des Heeren in de leiding Zijner gunstgenoten . . . . .</i>	
Predikatie over Psalm 88 : 6a: Afgezonderd onder de doden	133

<i>De vrome strik tot verderf van duizenden</i>	162
Predikatie over Lukas 17 : 17-19: En Jezus antwoordende, zeide: En zijn niet de tien gereinigd geworden? En waar zijn de negen? enz.	
<i>Wonderen van Gods genade</i>	175
Predikatie over Ezech. 16 : 6-8: Als Ik bij u voorbijging, zo zag Ik u, vertreden zijnde in uw bloed, enz.	

Verantwoording

De eerste druk van het *Eenvoudig verhaal van Gods menigvuldige reddingen uit de grootste noden* verscheen in 1866 te 's Gravenhage bij J. van Golverdinge.

De derde druk, die in 1869 verscheen, werd door Middel aangevuld met een brief „aan een vriend”. In de uitgaven daarna is die brief steeds opgenomen.

Dit boek heeft steeds veel mensen aangesproken. Dat bewijzen wel de vele herdrukken die zijn verschenen. In het begin van deze eeuw zag de tiende druk al het licht. Reeds tientallen jaren verschijnen bij uitgeverij Den Hertog herdrukken. We vermoeden dat dit boek thans ongeveer achttien herdrukken heeft beleefd.

In de laatste herdrukken is steeds opgenomen *Gods vrije genade verheerlijkt in het zalig afsterven van Anna Harmina Middel*. Dit geschrift verscheen voor het eerst in 1854 bij J. van Golverdinge.

Wij hebben gemeend, nu dit boek weer opnieuw gaat verschijnen, het geheel overzichtelijker en completer te maken. Zo vindt u in deze uitgave, welke opnieuw is gezet in de huidige spelling, een aantal tussenkoppen geplaatst, die het geheel overzichtelijker maken. Voor een duidelijker beeld hebben we er een aantal noten bij geplaatst die voornamelijk historische toelichtingen geven.

Verder zijn er enkele foto's opgenomen.

Het geschrift van Anna Harmina Middel is ook nu weer opgenomen, alsmede een drietal preken van Ds. Middel, die eerder afzonderlijk verschenen.

Utrecht, maart 1983

H. Natziyl

Voorwoord

Dikwijls aangezocht zijnde om de wegen des Heeren met mij gehouden, op schrift te stellen, ten einde die onder de werking des Heiligen Geestes voor anderen nuttig te doen zijn, zo kon ik jaren hiertoe niet besluiten door de vrees, dat mijn doodsvijand, te weten mijn vuil, stinkend eigen ik, er niet gemakkelijk uit te houden zou zijn. Te meer daar deze vijand zich soms in talrijke vormen op fijne wijze in het kleed der vroomheid wikkelt en daardoor in sommige gevallen moeilijk van de vrucht des Heiligen Geestes te onderscheiden is, totdat het aan het Sibboleth kenbaar wordt.

Doch in oktober en november van het jaar 1865 hield de getrouwe Verbonds-Jehova zulk een weg met mij, dat ik van Zinentwege gedrongen werd God weg en leidingen met mij, diep ellendige, te boek te stellen. Onder de afsmeiking van Christus' koninklijke, heerschappij voerende genade, ter besturing van mijn anders ontrouw geheugen, en dat Hij door de lieflijke werking Zijns Geestes mij mocht geleiden en besturen. Zo pak ik dan de pen op, om in deze werkzaam te zijn, het aan de Heere overlatende, wat Hij met dit geschrift doen wil.

Het is echter mijn innige bede, dat Gods vrije ontferming het tot Zijn lof en heerlijkheid in de wonderen van Zijn almachtige redding doe strekken. Want zoals de Zaligmaker aan de geredde uit des duivels macht (Lukas 8 : 39) last gaf, om te vertellen wat grote dingen de Heere aan hem gedaan had, en (Markus 5 : 19) hoe de Heere Zich zijner ontfermd had, zo ontving ook ik, arme Sioniet, die aansporing. In de hoop, dat ook deze mededelingen tot zaligheid van arme zondaren mochten dienstbaar zijn, hetzij tot bekering, hetzij tot lering, Jehova tot lof en heerlijkheid!

Lieve lezer, wat de eenvoudigheid aangaat, heb ik kort te berichten, dat ik Gods werk niet heb durven opsieren, om geen inbreuk op Zijn genade te maken. Ook is dit geschrift niet bestemd voor de wijzen dezer eeuw, maar voor Gods keurlingen, hetzij zij nog moeten worden toegebracht of de genade reeds deelachtig zijn. Opdat ook de bezwaarden van geest uit mijn behoudenis moed mogen scheppen. Dat de allergenadigste en overste Leidsman, zowel als de Voleinder des geloofs, het naar weg en toestand van ieder uwer moge zegenen,

is de wens en bede van uw u in Christus liefhebbende zielevriend en broeder

Wolphaartsdijk, mei 1866

H.H.¹ Middel

1. H(arm) H(indriks). Het extrakt uit het doopboek geeft alleen de naam Harm, evenals zijn huwelijksakte in 1828. Hier tekent hij ook met H. Middel. Bij de verklaring dat hij de militaire dienstplicht heeft vervuld in 1826 wordt gesproken over Harm Hindriks en tekent hij ook met H.H. Middel.

Eenvoudig verhaal van Gods menigvuldige reddingen uit de grootste noden

Geboorte en jeugd.

Op 3 september 1802 werd ik naar Gods eeuwige raad, te Oude Pekela, uit godvrezende ouders² geboren, die elkander innige liefde toedroegen. Mijn dierbare vader had een dubbele mate van de zalving des Heiligen Geestes ontvangen. Zo zelfs, dat het blinkende van zijn godzalige wandel, in de ware liefde tot God en de naaste, het onder de goddelozen tot een spreekwoord deed worden: „Als alle vromen zo waren als Hendrik Middel, dan zouden wij er hoogachting voor hebben”. En hoe innig hij door de kinderen Gods bemind werd, laat zich niet beschrijven.

Door genade steeds overvloedig gedrenkt wordende uit de eeuwige fontein des heils, had hij een zeldzame gave om de dierbare Zaligmaker aangenaam voor te stellen en aan te dringen aan het geweten der mensen. Maar ook om tevens het schadelijke der eigengerechtigheid aan te tonen. Kortom, de ere Gods en het heil van onsterfelijke zielen was zijn lust in het maatschappelijk leven.

In de huiselijke kring was hij, volgens Gen. 18 : 19, als een geestelijke zoon Abrahams, op voorbeeldige wijze een priester voor zijn kinderen en dienstbaren. Zijn godvruchtige onderwijzingen in de huiselijke godsdienst werden door Gods ontfermingen reeds vroeg voor mij gezegend. Zodat ik, ruim vier jaar oud, de noodzakelijkheid der bekering begon in te zien, en vanaf die tijd bestormde ik mijn dierbare vader telkens met onderscheidene vragen, die op Gods scheppingswerk en de zaligheid betrekking hadden. Op sommige vragen kreeg ik als kind voldoende antwoorden: Maar later, tot aan mijn zesde jaar, gingen mijn vragen zo diep, dat mijn vader soms zei:

2. Zijn ouders waren Hindrik Jansz. Middel, geb. ca. 1770 te Oude Pekela, van beroep smid en Trijntje Hindriksd. Kuiper, geb. ca. 1767 te Oude Pekela. Zij huwden op 5 juli 1796 te Oude Pekela. Hun huwelijk werd gezegend met vijf kinderen: Hindrik, geb. 1 juni 1797; Jan, geb. 26 maart 1800; Harm, geb. 3 sept. 1802; Hanna, geb. 20 maart 1805 en Hendrik, geb. 7 juni 1808.

„Lieve jongen! dat kan vader je niet voldoende beantwoorden. Och, dat de Heere Zelf door Zijn Geest en Woord je dat lere!” En dan ging hij met mij in het gebed.

Eer ik de leeftijd van zes jaar had bereikt, viel ik driemaal in het water en telkens met het uiterste gevaar voor mijn leven. Doch de goede hand Gods openbaarde zich tot mijn redding, opdat ik tot een toonbeeld Zijner grondeloze genade zou worden gesteld. Om later de wonderen Zijner vrije erbarming in mij te openbaren, en mij als een heraut te stellen tot bekering van talrijke zondaren.

In 1808, toen ik zes jaar oud was, stierf mijn innig geliefde moeder. Mijn lieve vader, op die tijd zelf door een ernstige ziekte aangetast, kon die schok niet doorstaan en de sloping van zijn aardse tabernakel nam dagelijks toe, terwijl geneeskundige hulp vruchteloos bleef. Doch het geestelijk leven was helder, in een zalige gemeenschap met God.

Drie weken na de dood van mijn moeder voelde vader zijn einde naderen³. Ongeveer een uur voor zijn dood liet hij ons, zijn vijf kinderen, bij zijn bed komen, en gaf onder oplegging van zijn handen op ons hoofd, aan ieder afzonderlijk zijn aartsvaderlijke zegen. Tot mijn smart zijn mij de woorden zelf ontgaan, en door overstelpende droefheid hebben ook de andere aanwezige familieleden die niet onthouden.

Nadat dit geschied was, stonden wij vader aan te staren. Mijn hart brak bij de gedachte aan ons aanstaand gemis. Vader, met weemoed ons aanziende, zei: „Lieve kinderen! het enige dat mij nog aan het stoffelijke bindt, zijn jullie, daar overigens mijn ziel hijgt om ontbonden te worden en met Christus te zijn. Maar als ik jullie aanzie, dan breekt mijn vaderhart. Jullie moeder drie weken geleden opgenomen en straks jullie vader! Och, wie weet welke diepe wegen jullie nog zullen moeten gaan!”

Na enig zwijgen hief vader ogen, hart en handen naar boven en bad overluid: „O Vader! wil dan die diepe wegen, waarin U ze gewisselijk zult leiden, gebruiken als middelen in Uw hand tot hun bekering en als zodanig geef ik ze in Uw handen, amen”.

Tot een tante, die hem met kussens in de rug gesteund had, zei hij: „Zus! leg mij nu neer. Mijn voornaamste taak is volbracht”. Hij sprak verder op aandoenlijke wijze de familie aan, om toch boven

3. Zijn moeder overleed op 7 juli 1808, oud 41 jaar en zijn vader op 30 juli 1808, oud 38 jaar.

alles Christus tot Borg en Zaligmaker te kiezen, te lieven en te dienen in en door het zondaarsgeloof. Daarna sprak hij over het zalige en zielverrukkende van zijn aanstaande rust en van de heerlijkheid, die hij over enige ogenblikken zou deelachtig zijn.

Toen mijn zich in Jehova verlustigende vader zweeg, nam mijn oudste oom het woord en zei: „Lieve broer! Hoe smartelijk ook uw gemis voor de kinderen en ons te zamen moge zijn, zo is het mij een grote troost u te zien sterven als een christen in de volste zin des woords. En wat uw kinderen aangaat, zullen wij, uw broers en zusters, er ieder één tot ons nemen om hen op te voeden, totdat zij in staat zullen zijn om voor zichzelf te zorgen”.

Mijn dierbare vader kon niet meer spreken, maar reikte allen de hand en wees naar boven. Hij hief voorts zijn beide handen hemelwaarts om zijn heilige verlangen uit te drukken, en ging alzo in in de vreugde zijns Heeren.

Lieve lezer, neem het mij niet kwalijk, dat ik het leven en sterven van mijn onvergetelijke vader aldus heb meegedeeld. Ik kon het niet voorbijgaan, omdat God, Die het einde Zijner ware kinderen vrede doet zijn, de gedachtenis der rechtvaardigen tot zegening stelt. En bovendien omdat dit sterfbed, onder de werking des Heiligen Geestes, van zo grote invloed is geweest op mijn ganse leven. Ja, omdat het eeuwige vrucht is dragende, tot heerlijkheid des Heeren.

In kinderlijke eenvoudigheid was het nu mijn bidden en smeken om vroom te mogen zijn, de Heere Jezus lief te mogen hebben en met mijn lieve vader eeuwig in de hemel te zijn. Om met allen, die daar zijn of komen zullen, de Heere eeuwig te loven en te prijzen.

Bij de verkoping van de nalatenschap van mijn ouders, zag ik later het kerkbijbeltje van mijn vader te koop aanbieden en werd zo hevig ontroerd, dat ik luid jammerend, door de menigte heendrong, met luid gewezen roepende, dat toch vaders bijbeltje niet mocht worden verkocht, maar aan mij gegeven moest worden. Iedereen zweeg, niemand bood, terwijl ik mijn smekingen om dat bijbeltje verdubbelde. De notaris zei: „Lieve jongen, waarom moet je juist dat boek hebben?”

Ik antwoordde: „Mijn lieve vader heeft zo dikwijls met mij uit dat boek gezongen en mij daar zoveel uit geleerd van de hemel. En nu wil ik zo graag bij mijn vrome vader in de hemel zijn, maar als ik dat boek niet heb, dan kan ik niet vroom worden”.

De afslager ging intussen voort om dat bijbeltje te verkopen. Dit

Het witte pand rechts vooraan is het logement van Harm Jansz. Middel te Oude Pekela. In het gezin van die oom werd Harm opgenomen.

verdubbelde mijn angst en mijn gejammer, zodat talrijke aanwezig en erop aandrongen, dat het bijbeltje aan mij zou worden gegeven. Dit geschiedde, en ik dacht, dat ik nu de rijkste mens op aarde was, omdat ik thans kon zalig worden en bij mijn vader komen. Ik werd daarna in het huis van mijn oom⁴ (naar wie ik was genoemd) opgenomen. Aangezien dit een zeer druk logement was, raakte ik langzamerhand mijn vroegere indrukken kwijt. En daar ik er de huiselijke godsdienst miste, die zo stipt in mijn ouderlijk huis werd waargenomen, daarbij geen openbare gebeden meer hoorde dan op school en in de kerk, en dan nog op remonstrantse wijze, zo verflauwde ook mijn eenvoudig kinderlijk bidden. God hield echter

4. Harm Jansz. Middel, geb. ca. 1755 te Wildervanck. Hij was veenmeester/logementhouder te Oude Pekela. Huwde op 28 april 1775 met Magdalena Rentes Broersema, geb. ca. 1752, komend van Winschoten.

diepe wegen met mij, om mij uit de nood tot Hem te doen smeken. Zie hierna hoe dit geschiedde.

Ofschoon mijn waarde oom mij als zijn eigen kind behandelde en ik zijn liefde jegens mij nooit kan vergeten, zo was zijn vrouw, mijn tante, zeer wrevelig tegen mij en misgunde mij de minste gunst. Ja, kreeg hoe langer hoe meer een wrok tegen mij. Menige barbaarse behandeling moest ik van haar verduren, zodat ik door de vele slagen, die ik van haar ontving, dikwijls blauwe plekken op mijn lichaam droeg en zij dreigde mij te zullen doodslaan, als ik mij bij oom beklaagde.

Van moederszijde had ik een vrome grootmoeder⁵ en oom, aan wie ik mijn nood klaagde. Deze raadden mij aan om toch meer tot God te bidden, te meer daar in Psalm 68 en op andere plaatsen Jehova verklaart een Vader der wezen te zijn. Van die tijd af zocht ik weer verborgen plaatsen, waar mijn tante mij niet kon overrompelen.

Ik zocht die teksten op, legde het bijbeltje open voor mij en bad op mijn knieën, met de vinger wijzende op de tekst: „O Heere, de vromen hebben mij gezegd, zowel als vroeger mijn vader, dat dit Uw beloften zijn en nu weet U, dat ik een wees ben en dan moet U immers volgens Uw beloften mijn Vader zijn! Heere, daar staat het!” Ik hield dan mijn vinger bij die belofte, opdat de Heere het ook zou kunnen zien en zei: „De vrome mensen hebben mij gezegd, dat U, o God! die beloften zult vervullen, en die mensen zullen toch niet liegen. Och, wees dan mijn Vader en help mij toch dat mijn tante niet langer zo boos op mij is en mij niet zoveel slaat. O Heere, laat mij toch een vroom kind worden, en niet tegen U zondigen! Och, dat ik toch in de hemel mag komen!” enz.

Soms herhaalde ik dan alles aan de Heere, wat mij aangedaan werd... En wat was het antwoord?

Zoete vertedering des harten met kinderlijk vertrouwen, dat God mij zou helpen.

Liefelijke opvattingen van het hemelleven.

Dadelijk gedeeltelijke bevrijding. Want kort daarop, toen mijn tante mij hevig sloeg, kwam mijn oom onverwachts thuis, en rukte zijn vrouw het hout uit de hand, na haar ernstig vermaand te hebben, dat zulks niet meer moest gebeuren. Dat, indien ik straf verdiend had, hij mij dan zou kastijden, maar dat hij volstrekt niet gedoogde

5. Anna Willemsd. Metting, overl. 18 maart 1825 te Oude Pekela, oud 83 jaar.

dat ik, een wees, zou mishandeld worden.

Deze verlossing perste mij soms tranen van dankbaarheid tot God uit de ogen, bij het stil gebed bij spijs of drank. Mijn tante merkte soms die tranen en werd dan boos, dreigende, dat als ik weer bij die fijnen kwam, zij mij de benen zou stukslaan. Want dat die fijnen mij gek zouden maken en tegen haar opzetten. En om mij bang te houden, werd ik dan menigmaal geweldig door haar geknepen, daar zij mij uit vrees voor oom niet meer durfde slaan.

Maar de hoge God keurde een andere weg van beproeving nodig om mij bij Zich te houden en liet de satan toe te werken in de kinderen der verkeerdheid.

Bijna acht jaar oud, gooiden mijn schoolmakers mij van een hoogte. Ik viel met het hoofd naar beneden en werd verwond aan mijn hoofd. En welke geneesmiddelen er ook werden aangewend, het bleef circa drie jaren in een zwerende toestand, in welke tijd ik zeer veel pijn leed.

Later droogde dit op en mijn hoofd werd bedekt met een soort van melaatsheid of de ergste soort uitslag. De doktoren deden mij opnieuw veel pijn door de korsten der droge verzweringen af te knippen, en in het rauwe vlees de bijtendste zalven te smeren, zodat de pijnen mij soms bijna krankzinnig maakten. Zo erg was het, dat mijn oom, vrezende voor een totale verstandeloosheid, die wijze van behandeling niet verder durfde toelaten en men overging om met zachtere middelen de genezing te beproeven; doch alles was vruchteloos. Later is mij met speciale pleisters bij herhaling al het hoofdhaar uitgetrokken, waarna de genezing volgde.

Zover ik kan oordelen moesten de vele drukwegen dienstbaar zijn om mijn opgeruimd humeur en dartele natuur in toom te houden. Want tot mijn schande moet ik bekennen, dat de ijdelheid in dubbele mate aan mijn hart gebonden was. Nauwelijks was de roede Gods een weinig van mij afgenomen, of het ging mij als Jeschurun, die achteruit sloeg en de Rotssteen zijns heils vergat.

Circa elf jaar oud en in goede gezondheid, werd het plan gevormd om mij tot kostschoolhouder op te leiden en moest ik dagelijks in drie talen onderwijs ontvangen te weten in het nederlands, frans en duits. Zodat ik van 's morgens vroeg tot 's avonds laat altijd bezet was. Daar het echter mijn innige wens was om predikant te worden, menende dat leraars vrome mensen waren en ik dan zonder twijfel ten hemel zou gaan, zo was het jarenlang in het verborgen mijn

aanhoudend gebed tot God, dat ik leraar mocht worden. Doch ik durfde dat tegen mijn oom niet te zeggen, daar mijn aandeel in de nalatenschap van mijn ouders zeer gering was en sommige schuldenaren van mijn vader niet bij machte waren te betalen. Gezien de geldelijke omstandigheden; oordeelde ik het ongepast om mijn begeerte uit te spreken.

Achteraf heb ik dikwijls gedacht, welk een dwaas schepsel ik was en hoe ik door ongelooft en satans strikken misleid, met de tien verspieders tegen de hoge muren en koperen poorten van bezwaren opzag en zei: „Dat kan ik niet overwinnen, dat alles is tegen mij”. In plaats van met Rachab op Gods almacht het oog te vestigen en in geloof op Gods daden te letten.

Toen ik dertien jaar oud was, vroeg mijn oom of ik zin had in het vak, waartoe ik opgeleid werd. Ik antwoordde ontkennend en zei dat ik liever aan de wens van vele leden der familie wilde voldoen, die innig verlangden, dat ik het vak van mijn vader (nl. het smeden) zou leren. In de hoop dat dat vak door mij in de ouderlijke woning, waarin ik geboren was, zou kunnen worden uitgeoefend.

Oom keurde dit goed en zei: „Voor een burgerlijk vak heb je genoeg schoolgegaan en voor het smeden ben je nog wat te jong. Blijf nog een paar jaren bij mij in het logement om later het gekozen vak te leren”. En dit geschiedde.

Doch nu geraakte ik nog dieper in de strikken van satan verward dan ik ooit geweest was, omdat ik meer en meer de bijzondere genegenheid van de mensen won door de grootst mogelijke vriendelijkheid, beleefdheid en dienstvaardigheid. Zodat de bediening, die door mij geschiedde, verkozen werd boven die der volwassenen, en dikwijls door de logeergasten en anderen werd geprezen.

Hoe meer ik de gunst der mensen ondervond, hoe kouder mijn hart echter jegens God en de zaligheid werd. Ach, hoe namen mij de zonden gevangen, zonder dat ik bemerkte dat ik geheel in de wereldsgezindheid verzonk. Want mijn arglistig hart bedroog mij telkens als het geweten mij ontrustte en spiegelde mij voor, dat ik het later kon verbeteren en alles kon herstellen.

O wondere lankmoedigheid en vrije ontferming Gods, die Zich over mij, diep ellendige, ontfermde en daartoe weer diepe wegen met mij ging houden.

Een reis naar Pietersburen en de gevolgen ervan.

Toen ik ruim veertien jaar oud was, gebeurde het op een dag in het midden van december, dat er geheel onverwacht met spoed belangrijke papieren moesten bezorgd worden in Pietersburen, bij een zoon van mijn oom, die daar waarnemend schoolmeester was. Vruchteloos werd naar iemand gezocht om die stukken te bezorgen. Daar ik mijn waarde oom in verlegenheid zag, vroeg ik hem, of ik het kon doen.

Oom antwoordde: „Lieve jongen, hoe zul je de weg vinden, want je bent tot nu toe slechts vijf uren van huis geweest en het is bijna zestien uur van hier. Daarbij zijn de wegen slecht. Ik zie met blijdschap je belangstelling in mijn omstandigheden en zou je graag zenden, maar ben bezorgd, dat je verdwalen zult. Hoe dacht je het te doen?”

Ik antwoordde: „Ik zal het rijpaardje nemen, waar ik gedurig op rijd, en waar de wegen te slecht zijn om te rijden zal ik de trekpaden van de veerschuiten houden. Kom ik in Groningen, dan zal ik bij de familie van u nader de reisroute vragen en verder het gebed tot God opheffen om Zijn gunstige leiding en bewaring. Twijfel ik soms of ik de rechte weg heb, dan zal ik de mensen die ik ontmoet, vriendelijk daarnaar vragen.”

's Morgens om half acht reed ik van huis en 's avonds acht uur kwam ik door de goede bewaring des Heeren te Pietersburen aan. Want nauwelijks had ik twee uur gereden of een zware storm stak op, die de hele dag zo hevig waaide, dat ik soms vreesde met het paardje van het hoge en smalle trekpad in het water te vallen. Doch het kozakkenpaardje zette zich bij zware rukwinden dwars op de dijk, met de kop in de wind, totdat die orkaan weer voorbij was. Dat edele dier werd door God bestuurd, opdat ik gespaard zou blijven.

O mijn ziel, loof de Heere, Die u gespaard heeft en u niet wilde verderven te midden van uw zonden.

Op de plaats van bestemming aangekomen en de papieren overhandigd hebbende, ging mijn neef er aanstonds mee naar de burgemeester. Nadat ik gegeten had, viel ik in het hoekje bij de haard in slaap.

Om ongeveer twaalf uur werd ik wakker en hoorde vragen of er voor mijn logies gezorgd was. Daar dit niet geschied was werd goed gevonden dat ik bij de knecht des huizes zou slapen. Wel trok het

mijn aandacht, dat er een vreemde lucht in dat slaapkamertje hing, doch de vermoeidheid deed mij spoedig in slaap vallen.

De andere dag was het geen weer om te reizen. Ik bleef daar die dag en sliep weer bij de knecht, waarop ik de volgende dag de terugreis ondernam. Door een geweldig dikke mist kon ik de weg niet onderscheiden, zag geen mensen, het gebed was flauw, en ik verdwaalde, zodat de terugreis twee dagen duurde. Thuis achtte men mij verongelukt. Dit wilde God niet, maar wel mij tuchtigen, zoals aanstonds zal blijken.

Mijn waarde oom was verblijd, mij weer te zien, doch buiten mijn weten had de Heere Zijn plaag in mij gezonden.

Al vrij spoedig na mijn terugkomst van genoemde reis kreeg ik een vreemd soort uitslag op mijn lichaam, die in een etterachtige afscheiding uitbrak.

Verscheidene doktoren hebben mij twee jaar lang tevergeefs behandeld en bleven of weg, of zeiden geen kans tot genezing te zien. In die tijd leed ik veel pijnen en het gebed tot Jehova werd weer levendiger uit oorzaak der ellende. Maar helaas, ik werd nog geen arm en doemschuldig zondaar voor God en hoopte te herstellen, wat ik verdorven had. Ik noemde mij wel een arm zondaar voor God en mensen, maar dit was vanwege uitwendige zonden, volgens de letter der wet, doch de geestelijkheid der heilige wet kende ik nog niet.

Ik had of nam de toevlucht tot Christus en vond op mijn wijze schuilplaats bij Hem en naar mijn begrip soms zoete gemeenschap met de dierbare Immanuël. Ik ijverde voor de leer van 's mensen onmacht en Christus' enig geldende verdiensten, maar zat met dat alles verward in zelfverbetering, verbond maken en verbreken. Biddend om vergeving van mijn zonden om Christus' wil, de zonden afzwerende en wederom instortende. Zodat ik als in een maalstroom rondgeslingerd en door duizenden angsten soms gefolterd werd. En op andere tijden als verdoofd was door de veelvuldige tijdelijke bezigheden en de vriendelijke toegenegenheid en liefdebetoningen van rijken en armen.

Lieve lezer, wat is toch de mens een chaos van verwarring, zolang hij niet gans ontbloot en waarlijk als een arm zondaar voor God, zijn leven verliest en het in Christus' oneindige volheid terugontvangt. En Hij ons leven is in de weg van enkel vrije genade tot persoonlijke vergiffenis van onze miljoenen zonden en eigengerechtigheden.

Daar de doktoren geen mogelijkheid tot genezing zagen, wendde ik

mij tot een bekwaam veearts, die door mijn vader vroeger in dat vak was opgeleid. Mijn vader mocht hem gaarne omdat die jongeling voor zijn oude moeder kostwinner was en als kind haar teer beminde. Bij mijn komst was hij blij een bezoek van mij te ontvangen, alsmede dat ik, volgens zijn gedachten, mij in welstand bevond. Ik antwoordde, dat juist mijn komst tot hem hoofdzakelijk was om zijn raad in te winnen, daar de doktoren geen kans zagen mij te genezen. Waarop ik hem mijn toestand verklaarde.

Toen hij mijn borst, armen en benen nauwkeurig bekeken had, ontroerde hij zeer en weende bitter. Een weinig bedaard zijnde, zei hij: „Arme jongen, indien ik je kon helpen met mijn ganse apotheek en f 1000,— bovendien, o, hoe gaarne zou ik zulks doen. Daar ik dan slechts een kleine vergelding zou bewijzen aan de zoon van mijn weldoener, aan wie ik naast God mijn tijdelijk welzijn heb te danken. Maar helaas, je bent niet te genezen,” en hij weende opnieuw.

Nadat hij tot bedaren was gekomen, verzocht ik hem mij zijn oordeel over mijn kwaal te zeggen. Hij gaf ten antwoord, dat ik ten minste drie, ja wellicht vier soorten van melaatsheid onder elkander vermengd in en op mijn lichaam had. Het was hem echter onverklaarbaar dat mijn hoofd, hals en handen volkomen gezond waren, en dat ik overigens in een goede welstand verkeerde. Want volgens de aard der melaatsheid moest mijn stem hees zijn, mijn adem ondraaglijk stinken en ik in gezicht en handen afschuwelijk voor het oog zijn.

Verder was het hem een wonder, dat ik mijn werk kon verrichten en vaardig van leden was. Ja, hij kon zijn vrees niet verbergen dat eindelijk mijn hoofd en handen, ja alles afschuwelijk zouden worden. Niet de minste hoop op genezing kon hij geven.

Huiswaarts kerend, ging ik in het verborgen voor God in het gebed, om mijn staat en toestand voor Hem neer te leggen. Hierbij werd ik ingeleid, hoe ik van de Verbonds-Jehova mijns vaders was afgeweken en tegen zoveel waarschuwingen in, de satan, de zonde en de wereld gediend en dus zwaar tegen de Heere gezondigd had. Zodat het mij een wonder werd, dat ik al niet voor eeuwig in de diepte der hel verstoten was.

Voorts, hoe rechtvaardig deze bezoeking des Heeren was. Ik moest mijn Schepper en Weldoener, maar nu mijn Rechter, gerechtigheid toekennen, belijdende dat ook deze weg volkomen rechtvaardig was. Ja, ik kreeg een welgevallen aan de straf van mijn ongerechtigheden

en verklaarde tenslotte, dat indien Zijn hoge majesteit, die tot hiertoe in Zijn almacht mijn hoofd en handen bewaard en gezondheid verleend had, ook dat alles wilde aantasten en mij als een afschuwelijk monster voor de maatschappij zou stellen, dat volkomen recht zou zijn. „Heere, zie hier ben ik, doe met mij wat goed is in Uw ogen! Amen.”

Zo ver ik mij kan herinneren, durfde ik in die tijd niet op genade pleiten, omdat de schuld van mijn zonden en de beledigingen, die ik God had aangedaan, mij zo zwaar en veel waren, dat ik niets anders dan Gods heiligheid en rechtvaardigheid kon erkennen.

Ik ging naar bed, sliep rustig, en werd in de vroege morgen volgens gewoonte gewekt door een bel. Daar ik anders pas goed wakker werd door de pijnen, die ik gevoelde, als de zweren (onder het aankleden) braken, voelde ik nu echter geen pijn of smart. Ik voelde aan mijn benen en kon niet één enkele zweer of puist ontdekken. De huid was glad als een spiegel. Ik dacht, dat ik droomde en deed de luiken voor de vensters open, bezag mijn lichaam aan alle kanten en wat ik niet kon zien, voelde ik, er was niet één vlekje van de melaatsheid meer te ontdekken. Opnieuw dacht ik te dromen, ging naar het waswater en wierp met beide handen water in mijn gezicht om te ontwaken, doch bemerkte, dat ik echt wakker was. Ik zag en voelde mij door Gods wonderkracht en vrije erbarming volkomen genezen.

Verwonderd en aanbiddend viel ik neer voor de hoge God, wegzinkend in des Heeren almachtige redding. In aanbidding Zijner liefde en genade, kon ik het wonder Zijner reddende en genezende barmhartigheid niet genoeg met woorden uitdrukken en voelde iets van de blijdschap van de genezen melaatse, Markus 1 : 45a.

Enige tijd had ik nu een zoete zielsgestalte en Jehova te verheerlijken was mijn lust. Maar langzamerhand begon ik helaas hierin te verflauwen. In deze tijd was ik aanvankelijk in de leerjaren van het smidsvak.

Mijn waarde oom stierf⁶ en in plaats van God nu des te meer te zoeken, werd dit minder. Aan alle kanten geraakte ik in de strikken der zonde en wist soms niet, wat te beginnen. Telkens maakte ik een verbond tegen de satan, de wereld en de zonde, en telkens verbrak ik mijn voornemen.

6. 30 april 1820.

In die tijd deed ik belijdenis en werd lidmaat. Daar ik de meest begaafde leerling van de leraar was, hoog geroemd wordend, zo nam vleselijke gerustheid grotendeels mijn hart in, daar ik naar uiterlijk vertoon een vroom jongeling was.

Ach, als een witgepleisterd graf zou ik mij met een ingebeelde zaligheid tevreden hebben gesteld, zo God Zich later niet over mij ontfermd had. Mij niet door de wet aan de wet had doen sterven en in de dierbare Immanuël het leven had gegeven. Dikwijls moet ik met Paulus getuigen, dat God al Zijn lankmoedigheid aan mij bewezen heeft, opdat Hij de rijkdom Zijner genade aan mij zou betonen, die zich met nadruk de grootste der zondaren moet noemen.

Daar ik op die tijd Christus en de wereld tegelijk wilde dienen, bezocht de Heere mij met een plotselinge opzwellung van waterzucht. Zodat ik in de tijd van zeven uren (volgens getuigenis van de geneesheer) op het punt was om te barsten, daar mijn huid door de vreselijke opzwellung zo dun was uitgerekt als de dunste vleugel van een vlieg. Het angstzweet brak die goede arts aan alle kanten uit, toen hij mij behandelde, uit vrees dat ik onder zijn handen zou splijten of barsten.

Langzaam kwam echter door Gods goedheid de genezing. Men veronderstelde dat ik ook stenen in de blaas had, doch bij specialistisch onderzoek bleek die vrees ongegrond te zijn en eindelijk was ik hersteld.

Lieve lezer! zo u in veel wegen van druk, smart of lijden verkeert, ik bid u, let op de leidingen Gods. Want zo het u door des Heeren ontferming een arme bidder mag maken, of u het nietige van dit aardse leven doet inzien, of u mag spenen aan de wereldliefde, of hoe u zich ook in satans strikken verward bevindt, vlucht, ja vlucht, zoals u bent tot de genadetroon. Want Gods wegen zijn zowel goeder-tierenheid als gericht. Ik althans moet betuigen: Was ik niet verdrukt, ik was verdorven! Ja, schep moed uit mijn behoudenis, daar de rommelende ingewanden van Gods barmhartigheden niet verminderd zijn, maar zich zowel over u kunnen uitbreiden als over mij, wederhorige, geschied is. Want erger zondaar dan ik kunt u niet zijn.

In militaire dienst.

Enige tijd daarna moest ik in militaire dienst⁷, daar de pogingen om een plaatsvervanger te vinden mislukten. Bij mijn in dienst treden had ik een zwerende hand, die door kneuzing verwond was. En bij mijn aankomst te Groningen moest ik gelijk naar het hospitaal.

Jehova keurde dit in Zijn liefde nodig, want daar aanschouwde ik de allertreurigste gevolgen van ontucht en zedeloosheid. Dat dreef mij veel in het gebed om Gods genadige en almachtige bewaring, daar ik de gevaren zo menigvuldig zag en de verdorvenheid van mijn hart gevoelde.

Na enkele dagen was mijn hand genezen en kwam ik in de kazerne. Aangezien ik vroeger reeds in exercitie onderwezen was, kwam ik spoedig in de eerste klas.

De loffelijke getuigschriften, die de predikant en de burgemeester van mijn geboorteplaats mij uit eigen beweging hadden ter hand gesteld, gaf ik aan de edele kapitein Kroo, in het bijzijn van de andere officieren over, met de mededeling, dat ik daarom niet had gevraagd. Maar dat zowel de predikant als de burgemeester mij verzocht hadden, ze aan de kapitein van mijn compagnie ter hand te stellen. Deze las ze hardop voor. God deed mij daardoor genade vinden in zijn ogen en dit moest later dienen tot beteugeling van veel zonden van mijn wapenbroeders.

Als gunsteling van kapitein Kroo, genoot ik veel vrijheid, welke ik besteedde voor het bijwonen van de openbare godsdienstoefeningen, lezen en gebeden, alsmede het bezoeken der vromen. De vijandschap van mijn krijgsmakkers legde God aan banden en op alle betamelijke wijzen trachtte ik hun liefde te winnen, wat grotendeels gelukte en invloed op hun gedrag uitoefende, zodat veel zonden werden afgebroken. Satan kon dit echter niet dulden en dacht mij te overbluffen. Maar Jehova keerde dit ten goede en wel door het volgende voorval.

Op zekere dag zou er tegen de middag parade gehouden worden en 'smorgens vroeg de korporaal van mijn sectie (die nog een boodschap moest doen) of hij mijn tweede sjako mocht gebruiken. Ik

7. Van 1821-1826 heeft Middel zijn militaire dienstplicht vervuld. Hij was ingelijfd bij de 8ste afdeling Infanterie. Zijn signalement luidde: lengte 1.64 m, aangezicht rond, voorhoofd laag, ogen blauw, neus en mond ordinair (gewoon), kin breed, haar en wenkbrauwen blond.

antwoordde bevestigend. Zodra hij die opzette ontdekte hij er mijn kerkboekje in, en vroeg of dat boek er in was, omdat het hoofddeksel mij te groot was. Ik antwoordde, dat ik de vorige avond naar de kerk was geweest, en dat daardoor het boek er nog in lag.

Met vreselijk vloeken brak hij nu los op de godsdienst, smaalde en schimpte op mijn levenswijze en dat ik met mijn fijne streken nog de hele kompagnie zou bederven. Hij zei dat een soldaat beter paste in het hoerenhuis dan in de kerk.

Met ernst en medelijden trachtte ik hem van zijn goddeloze handelingen te overtuigen, te meer daar hij gehuwd en vader was, waarom het hem een dubbele schande was zo te handelen. Hij werd woedend en dreigde mij met de gevangenis.

Plotseling komt kapitein Kroo in de zaal. Allen posteerden zich. Er was een dodelijke stilte. Hij kwam naar mij toe en vroeg minzaam met wie ik ongenoegen had. Ik antwoordde: „Geachte kapitein, het was slechts een ernstig woord, dat ik sprak”. En hoe hij ook aandrang om de zaak te weten, toch gaf ik het niet te kennen, uit medelijden met de arme blinde zondaar, die in de schande zijn heerlijkheid zocht.

De kapitein deed de ruim tachtig manschappen op de zaal samen komen, en sprak met de hem zo eigen krijgsmansernst: „Mannen, ik heb de volste overtuiging, dat Middel zowel in als buiten de kazerne de ganse kompagnie tot een voorbeeld is, en niemand willens zal beledigen. Derhalve gedoog ik niet, dat hem ook maar enige belediging zal worden aangedaan. Maar ik zal zulks ten strengste straffen, zonder enig aanzien des persoons”. En mij de hand op de schouder leggende, zei hij: „Lieve Middel, indien u, door wie ook, beledigd wordt, is het mijn vriendelijk verzoek mij daarvan kennis te geven”. Ik boog en hij vertrok.

De korporaal was dermate getroffen door mijn sparen van hem, dat het duidelijk invloed had op zijn levenswijze, zodat ik later nooit meer onbetamelikheden van hem heb vernomen.

Door Gods genade won ik zoveel, dat door minzame onderwijzingen, gesterkt door bovengenoemd voorval, onder de tweeëntachtig personen op de zaal geen vloek meer werd gehoord; of het mocht zijn, dat soms iemand beschonken binnen kwam. Maar verder verkreeg ik door Gods ontferming aller achting.

Lieve lezer, als wij door genade de ere Gods mogen zoeken en het heil van onze naaste behartigen, en dat onder gedurig ootmoedig

gebed, o, wat toont dan de grote Ontfermer ons te sterken en geduld te oefenen met onze duizendvoudige gebreken, zonden en dwaasheden. Want achteraf werd het mij kenbaar, hoe weinig ik in die tijd mijzelf kende, en de heiligheid en majesteit Gods mij in veel opzichten nog wettisch deden werkzaam zijn. Nochtans wilde de Heere mij in alles ten goede zijn, om Zich zo Vaderlijk over mij te ontfermen. Och, dat ik te allen tijde die Verbonds-Jehova had liefgehad in het rechte arme-zondaars-geloof! Helaas, ik kende toen nog zo weinig het ware leven.

De edele kapitein Kroo had mij innig lief en poogde mij dikwijls te bewegen in militaire dienst te blijven, belovende op alle mogelijke wijze voor mijn bevordering te zullen zorgen. Doch hierin kon ik niet bewilligen. Trouwens, de Heere had bestemd om, na veel beproevingen, op Zijn eigen tijd de gebeden te vervullen, die ik als kind van tien tot dertien jaar had gedaan, en om mij tot een dienaar van het Evangelie te stellen, hoe gans onwaardig ik zulks ook zijn mocht.

Tijdens mijn militaire dienst kreeg ik zware zenuwzinkingkoortsen, die mij aan de rand van het graf brachten. Zodat het scheen dat, wanneer de anderen met groot verlot huiswaarts zouden keren, ik in de groeve zou zinken. Eindelijk gaf de Heere echter herstel en ik mocht tot mijn familie weerkeren. Doch de satan spande mij nu een andere strik, waarin ik verward raakte.

Aanhoudend hield de verzoeker mij voor, dat ik nu toch een veiliger leven had dan in de militaire dienst, waarin ik niet bewaard had kunnen blijven dan door aanhoudend gebed. Nu kon ik geruster zijn, en ofschoon ik wegens tijdelijke bezigheden nu geen zes keren per week de openbare godsdienst kon bijwonen, gelijk ik te Groningen had gedaan, het burgerlijk leven was toch aangenaam.

Werkzaam te Nieuw-Beerta en Beerta.

In de weg van Gods voorzienigheid kreeg ik nu werk te Nieuw-Beerta. Al spoedig genoot ik het onbepaalde vertrouwen van mijn meester, vooral toen ik in de uren na mijn werktijd zijn boeken en rekeningen in orde bracht, die jammerlijk in de war waren. Aangezien ik goede vorderingen kon maken in die zaak, bleef ik daar bijna drie jaren. Doch het tijdelijk voordeel en de bijzondere gunst der mensen deed de strik van de satan voordeel, om mij in het

aanhoudend gebed te doen verflauwen. Terwijl ik pogingen deed om mijn meester, die aan de drank verslaafd was, tot beterschap te brengen, geraakte ik zelf zo in de strikken verward, dat het allertreurigst was.

Mijn meester bleef namelijk soms 's avonds laat op een plaats, waar bij verkoop van sterke drank ook muziek en dans was, en dan wilde hij niet naar huis komen of ik moest hem afhalen. Eerst had ik daar bezwaar tegen en weigerde dat, doch de vrouw en de kinderen van mijn meester smeekten mij dan zolang, tot ik hem ging halen. Alle pogingen werden dan door hem aangewend, om mij ook aan de sterke drank te krijgen. Dit gelukte hem echter niet.

Had ik aanvankelijk afkeer van die ijdelheden, als ik daar soms enige tijd op hem moest wachten, later werd ik er meer aan gewend door de gewoonte en eindelijk ging ik soms, op aanhoudend verzoek van het een of ander meisje, iets meedoen op een zogenaamd fatsoenlijke wijze. Helaas, het gebed werd nu slechts enkele keren meer gedaan, om de pijniging van het geweten te stillen.

God bezocht mij daarop met zware kneuzingen onder een wagen, zodat ik met kruk en stok weer moest leren lopen. Ook volgden zware koortsens.

O, die genadige ontferming Gods, die uit liefde mij met genoemde kastijdingen bezocht en eindelijk herstelde. Mijn ogen opende Hij om de afgrond te zien en deed mij het besluit nemen om die plaats te verlaten, welke moeite ook door mijn meester en zijn vrouw werden aangewend om mij te houden.

Ik vertrok en werd nu werkzaam bij een meester te Beerta. Hier was ik enige tijd en kreeg kneuzingen aan een hand, die tot smartelijke verzweringen leidden. Zodat ook de andere hand door etter werd aangestoken en ik in mijn geboorteplaats Oude Pekela, bij een tante verpleegd, enige weken als een hulpeloos kind geholpen moest worden. Eindelijk gaf de Heere herstel en na een tijd ergens anders werkzaam te zijn geweest, kwam ik weer in dienst bij mijn eerste leermeester in de ouderlijke woning.

Satan hoopte mij aldaar in de strikken te vangen door de vrouw des huizes als door Potifars vrouw. Doch God had het anders bepaald, om mij te zaligen.

De vergeving der zonden ontvangen.

Meer dan ooit werd ik krachtig bepaald bij al mijn goddeloze afwijkingen, snode zonden en gruwelen. Alles wat ik hier aanschouwde, herinnerde mij onder de werking des Heiligen Geestes aan de dagen mijner kindsheid en de dierbare, godzalige onderwijzingen van mijn onvergetelijke vader. En hoe ik in latere tijd op goddeloze wijze de leringen en voorbiddingen verzondigd en God niet in erkenning gehouden had. Alles getuigde tegen mij, het hout uit de balk, de steen in de muur, de grond die ik betrad, de plaatsen, tijden en uren der vaderlijke, innige huisgodsdienst oefeningen. Alles wat ik aanschouwde, waar ik mijn voet zette of waar ik mij wendde, alles veroordeelde mij.

Gods lankmoedigheid jegens mij was een wonder, op verbetering in mij zelf was niet te hopen, daar ik mij nu kende als een klomp van zonde en een samenweefsel van ongerechtigheid. Daarbij werd ik ingeleid in Gods heiligheid en rechtvaardigheid, waartegen ik zo gruwelijk had gezondigd. En hoe ik Zijn goedertieren weldadigheden, zo menigvuldig aan mij bewezen, snood had miskend en misbruikt in hemeltergende wereldsgezindheid. Ja, al Gods deugden, volmaaktheden, majesteit en eer had ik bestreden, zodat van rondom alles mij bang was en mij een eeuwig vonnis des doods aankondigde.

Maandenlang bleef ik in deze geprangde toestand. Schuld sloot mij dikwijls de mond om te bidden en doodsnoed braken die weer open. Gena, o God, gena. Schuld, aanvechtingen van de satan, wanhoop en ongeloof bestormden mij dan opnieuw van alle zijden. De Heilige Geest, als een Geest des oordeels en der uitbranding (Jes. 4) ontledigde mij van vat in vat. Christus, bij Wie ik tevore zoveel schuiling en van Wie ik zoveel zoete ondervindingen had genoten, was mij nu als verborgen.

De Vader, als Rechter in de huishouding der genade, was mij als een verterend vuur en wreker Zijner geschonden volmaaktheden, waarbij ik sidderde. Menige avond begaf ik mij in plaats van naar bed, in het veld, om voor de Heere mijn alleszins rampzalige staat uit te jammeren en handenwringend moest ik uitroepen: „O eeuwigheid! indien ik in deze staat moet sterven!” Nochtans kon ik niet nalaten te smeken om de behoudenis mijner arme en onsterfelijke ziel.

De dood zat mij gedurig als het ware op de hielen, en voor God te verschijnen zonder een Borg voor mijn schuld, deed mij de haren te berge rijzen.

De pogingen, die de vromen aanwendden ter besturing en aanwijzing op Christus, hadden weinig uitwerking op mijn gemoed. Tegen God had ik gezondigd en dat tegen beter weten in, en met die God moest ik verzoend worden. Eindelijk werd ik het volkomen eens met het heilig recht der hoge Majesteit, hield niets over tot verontschuldiging en nam met welgevallen de straf van mijn ongerechtigheid aan. Hoewel mijn ziel doorwond werd in heilige droefheid bij de gedachte van eeuwig God te moeten missen door de gevloekte zonde.

Mij werd in die tijd een boek geleend. Op een zondagmorgen, om elf uur uit de kerk thuis gekomen, ging ik in de eenzaamheid om dat boek te lezen. Bij het lezen van de titel: *Christus' huwelijksvereniging met Zijn bruid* ontroerde ik en werd hevig aangevochten, omdat ik nooit in die vereniging met Christus zou kunnen komen, daar ik tegen beter weten in, zwaar tegen God had gezondigd. Dat het tevergeefs zou zijn langer te bidden en dat de dood mij beter zou zijn dan langer te leven.

Een kille siddering voelde ik, banden des doods en angsten der hel omringden mij, beken Belials verschrikten mij, ik vond benauwdheid en droefenis. Bevend ging ik in het gebed met mijn aangezicht op de aarde of in het stof geknield. En hoezeer mijn hart ook tot God schreeuwde, mijn mond durfde niet enig woord voort te brengen, daar ik mijn lippen te onrein achtte, om ze tot de heilige Jehova te openen.

Meer dan ooit tevoren kwam mij het schitterende van de Heiligheid der Heiligheden en het majestueuze van Gods gerechtigheid in Zijn rechtvaardige eisen voor. Ja, het was alsof de schitterende, glansrijke stralen van God de Vader als Rechter, tot verplettering van mij, gans doemschuldige, zouden dienen.

Het laatste ogenblik wachtte ik in doodsangst en kille beving, daar ik rechtvaardig voor eeuwig de verdoemenis verdiend had en die waardig was. Alle vlees in mij was de mond gestopt, niet anders wachtte mij dan verdelging. En in die toestand hoorde ik met het oor der ziel, op een allerinnemendste en mijn hart vertederende wijze, duidelijk deze woorden uitspreken: „Vader! Ik wil niet dat deze in het verderf nederdale; Ik heb verzoening gevonden!”

En hoewel mijn lichaam en aangezicht voorover op de grond bleven liggen, zo werd echter mijn zielsoog onder die voorbedding krachtig getrokken tot de allergenadigste Middelaar. En in de geest aanschouwde ik met het oog der ziel de majestueuze en aller gezegendste Heere Jezus, de Immanuël, de plaatsbekledende Borg voor mij ingetreden.

In de geest hoorde ik Zijn voorbedding, ja, in de geest zag ik Zijn glorievolle Majesteit als God-mens en Hem bij het woord „deze” op mij wijzen. En voorts Zijn doornagelde handen opheffende, en deze de Vader voorhoudende bij de woorden: „Ik heb verzoening gevonden!”

Op die aangebrachte volmaakte, lijdende Borggerechtigheid werden mijn schulden en zonden aanstonds weggenomen en de liefde Gods zo in mijn hart uitgestort, dat ik als een verlost des Heeren juichte in die dierbare Goël en Losser. Mijn ziel was nu bevrijd, de vergeving der zonden werd mij verzegeld en door het geschonken geloof mocht ik kennelijk Christus' verdiensten tot vergeving en wegneming van mijn zonden omhelzen.

Lieve lezer! zo u een onbekeerde bent, zal u dat „in de geest” horen en zien wellicht bedenkelijk voorkomen, doch ik bid u, schort uw oordeel op. Ook kan ik uw twijfeling in deze plaats vergeven omdat mijn eigen verstand er later over gestruikeld is, totdat ik in Openbaring 1 : 10 en de plaatsen, die de kanttekening aldaar aanwijst, krachtig werd ingeleid. Wees zo goed en zie dezelve na, want ik vind het niet nodig ze uit te schrijven.

Beminde lezer! zo u een wedergeborene bent, bid ik u, dat u de leiding, die God met mij, diep ellendige, gehouden heeft, geenszins tot een regel of maatstaf voor uzelf neemt, omdat de Heere vrij blijft in Zijn leidingen. Wellicht heeft Gods vrijmacht zich dermate aan mij, de grootste der zondaren, willen openbaren, om de uitnemende grootheid Zijner genade te betonen.

Laat echter Zondag 23 van onze Catechismus bij u hoofdzaak zijn in de *persoonlijke* rechtvaardigmaking. Daar het ganse Woord des Heeren ons zo duidelijk leert, dat Christus het einde der wet is tot rechtvaardigheid een iegelijk, die gelooft.

Sterven aan de wet door de wet, onder de almachtige werking des Heiligen Geestes, is onmisbaar om voor de vrije genade vatbaar en ontvankelijk te zijn. Hoe dat ook wordt voorbijgezien in het zogenaamd geloof van velen in onze tijd, die te Sion denken te

komen zonder ooit iets van Sinaï gekend te hebben. De trappen van zelfkennis mogen verschillend zijn, toch zal elke zondaar, die gezaligd wordt, zich als gans ellendig en arm van geest leren kennen, zal er ware behoefte aan een Borg en Zaligmaker ontstaan. Doch ter zake.

Van 's zondags twaalf uur tot dinsdagsavonds kwart voor zeven was ik van blijdschap als boven het stof. De vreugde van mijn gemoed kon ik bij tijden niet genoeg met woorden uitdrukken, maar ik sprong dan bij herhaling van blijdschap op voor Gods aangezicht, volgens Psalm 68 : 4 en 5.

Naast de menswording van de eeuwige Zoon Gods was het, naar mijn gedachten, het grootste, dat zulk een hellewicht als ik, de vergeving der zonden had ontvangen en in de liefde Gods mocht delen.

Dinsdagsavonds voelde ik nog enige leegheid in mijn ziel, en wat ik ook deed om de oorzaak daarvan te weten, en er de vromen naar vroeg, niemand gaf mij aanwijzing. Doch daar ik enige maanden in het licht van des Heeren aanschijn wandelde en soms zulk een mate van Christus' liefde genoot, dat de stoffelijke dingen mij nietig waren, zo verdween mijn bedenking over die zaak. Ik had zulk een zalige gemeenschap met mijn dierbare en allergenadigste Immanuël, dat ik soms door de regen doornat was, eer ik bemerkte dat het regende, omdat mijn ziel boven het stof was.

Niemand kon ik ongemoeid laten, of het een jood of een naamchristen was, de zielen der naasten wogen mij op mijn hart. Christus te prediken in Zijn beminnelijkheid, dierbaarheid, gepastheid, algenoegzaamheid en volstrekte noodzakelijkheid, was mijn innige verlustiging.

Soms vroeg ik verwonderd aan degenen, die onverschillig bleven: „Hoe is het mogelijk, dat u geen heerlijkheid in die allerliefste Heere Jezus ziet?” Ik moest dan uitwijden over Zijn heerlijkheid en reddende zondaarsliefde. Trouwens, ik kon niet zwijgen over Zijn genade, liefde en trouw. Jezus was mijn zin en min, lust en rust.

Kwam ik in gezelschap van vromen en werd naar mijn mening de heerlijkheid, genade, liefde en trouw van de allerbeminnelijkste Heere Jezus niet genoeg hulde gebracht, dan kon ik niet zwijgen, maar bestrafte hen over hun geesteloosheid en weinige liefde tot de gezegendste en allerdierbaarste Zaligmaker. Ja, zelfs had ik de moed oude geofende kinderen Gods over hun lauwheid te berispen.

Niemand sprak mij tegen, omdat Jezus op alle mogelijke wijze te verheffen mijn betrachtning was, en liefde tot Hem en de aandrang tot Zijn hulde in alles doorstraalde.

Enkele keren werd mij toegevoegd, dat ik nog wel een andere tijd zou beleven, doch dit leek mij in die tijd onaanvaardbaar, omdat er zo'n oneindige volheid in Christus was.

Met Petrus dacht ik alles om en voor Christus te kunnen lijden en nooit in de liefde te zullen verflauwen. Het nauwkeurig onderscheiden van mijn eigen ik miste ik toen, alles scheen mij toe zuivere ijver voor de allerwaardigste Immanuël te zijn. Doch de overste Leidsman bracht mij op de volgende wijze op een school van beproeving.

Meester-direkteur bij Van der Vliet te Amsterdam.

In het voorjaar van 1826 werd ik door de heren Van der Vliet te Amsterdam uitgenodigd, om in hun fabriek of grofsmederij als meester-direkteur te komen werken⁸.

Dit voorstel met zijn tijdelijke voordelen trachtte ik te weigeren. Hiermede voor God in het verborgen werkzaam zijnde en vurig biddende om daar vrij van te zijn, werd ik gestuit in mijn bidden. Doordat de Heere mij krachtig bepaalde bij Abrahams gehoorzaamheid in de roeping uit Ur der Chaldeeën, die zonder aan de plaats van zijn geboorte te hechten, Gods roeping volgde.

Ik wees zoveel ik kon op het grote onderscheid tussen Abraham en mij. Namelijk dat Abraham als een herdersvorst de goddeloosheid onder de zijnen kon beteugelen, maar dat ik als jongeling onder ruwe werklieden op den duur niet zou kunnen bewaard blijven. Te meer daar mijn opgeruimd humeur mij parten zou kunnen spelen. Och Heere, laat mij toch bevrijd zijn om te moeten trekken! Och, laat mij hier blijven, want ik zal te Amsterdam gewis van U wijken, daar het gevaar zo groot is.

Nu bepaalde Jehova mij krachtig bij Lot in Sodom en bij Lot in de stille eenzaamheid met zijn twee dochters. En hoe de Heere in Zijn almachtige bewaring die lieve Lot te midden der zondige menigte

8. Deze fabriek was gelegen aan de Weesperdwarstraat no. 33. Door de grote afbraak in later tijd is van de betreffende panden in de (thans geheten) Lepelstraat niets meer te vinden.

bewaard had en een tedere gemoedsgestalte geschonken. Zodat de Schrift ervan spreekt, dat die rechtvaardige man zijn rechtvaardige ziel kwelde, 2 Petrus 2 : 8. En in de eenzaamheid tot die allertreurigste dubbele bloedschande door zijn dochters gebracht werd.

Duidelijk werd ik ermee bekendgemaakt, dat alleen de Goddelijke bewaring mij en alle kinderen Gods tot een schild moest zijn, zouden wij tot Zijn eer leven. Mijn hart werd daardoor dermate in deze roeping overgebogen, dat ik moest zeggen: „Heere! zie hier ben ik, Uw wil wens ik te volgen. Laat, ai, laat Uw arm kind in alles genade ontvangen om tot Uw eer werkzaam te zijn!”

Sommige van Gods kinderen smartte mijn vertrek, maar zij zagen duidelijk de hand des Heeren in die weg en zij baden voor mij.

Na afscheid van mijn familie en de vromen genomen te hebben, vertrok ik. Op de Zuiderzee stak een hevige storm op, zodat niet alleen de passagiers, maar zelfs het scheepsvolk in dodelijke angst geraakte. Mijn ziel was in Jehova gerust, te meer daar de allergenadigste Heere in liefelijke tederheid mij de vraag stelde, die tot het diepst van mijn ziel doordrong: „Zult gij niet van nu af tot Mij roepen: Mijn Vader, Gij zijt de leidsman van mijn jeugd?”

Gesterkt in God, sprak ik bemoedigend tot allen, wijzend op Christus' liefde en ontferming, hoewel de stem des Heeren in de orkaan ons tevens boete en bekering predikte.

Een Oost-Indiëvaarder schertste met de storm, trok de kaarten uit zijn zak, en bewoog drie anderen om met hem te spelen. Twee zeemannen protesteerden tegen dat spelen en vroegen hierover mijn oordeel.

Ik antwoordde, dat ik niet kon denken, dat God om de zonde van enkele personen ons allen zou doen omkomen. Maar dat het een allervreselijkste verharding was, in zulk een doodsgevaar met God te spotten.

De aanvoerder van het spel vroeg mij, of ik dacht, dat in die stomme kaarten zonde stak.

Ik antwoordde: „Niet in de kaarten zelf, maar de zonde die er mee bedreven wordt. U bent daar zelf het bewijs van. Van dat u aan boord kwam, tot u met kaarten begon, hebt u zich bescheiden gedragen, maar nauwelijks waren die kaarten uit uw zak, of u begon te vloeken en te spotten, alsof de hel met en in uw spel was. Ja, alsof u de Almachtige trotseerde, die uw leven heeft gespaard, opdat u nog

in en door Christus tot genade mocht komen in de weg van ware bekering. Och, dat de lankmoedigheid Gods u nog tot bekering mocht leiden en u zich niet tegen de Allerhoogste zou verzetten, maar Hem om genade bidden mocht!”

Hij antwoordde: „Als u zo fijn bent, dan moet u niet in dat komedieboek lezen, gelijk u gedaan hebt”.

Ik zei: „Het is opmerkelijk, dat de godvruchtige schrijver in het gelezene het toneel voorstelt, dat alle mensen na de opstanding zullen moeten bijwonen, dus ook wij, die ons thans hier aan boord bevinden. En dat dan niemand voor de hoge en rechtvaardige Rechter zal kunnen bestaan dan zij, die in de tijd der genade als arme zondaren tot Christus hun toevlucht hebben genomen en met Zijn borggerechtigheid bekleed zijn. En als dan zelfs zedige eigen-gerechtigten, als werkers der ongerechtigheid zullen veroordeeld worden, wat zal dan het deel of lot der vloekers zijn?”

De man antwoordde: „Omdat er fatsoenlijke mensen in het gezelschap zijn, zal ik het nalaten, anders zou ik vloeken, dat het schip ervan daverde!”

Op dit gezegde sprong de schipper van achter het roer in de roef, greep de booswicht bij de keel en zei tot hem: „Monster in de goddeloosheid, indien je het waagt opnieuw te vloeken of die jongeling te beledigen, je gaat over boord, al moet ik er mijn leven voor op het schavot eindigen.” Waarna de schipper zich tot mij keerde en met een bewogen gemoed mij hartelijk voortdurende getrouwheid voor God en Zijn waarheid toewenste. Terwijl hij tevens zijn leedwezen over zijn eigen trouweloosheid betuigde.

In Amsterdam aangekomen, vervoegde ik mij bij de heren gebroeders Van der Vliet en overhandigde de nodige getuigschriften. Nadat ze die gelezen hadden gaven genoemde heren hun blijdschap te kennen, dat ik aan de uitnodiging gevolg had gegeven, de wens erbij voegende, dat het mij na de bezichtiging van de fabriek mocht bevallen. Een der boekhouders van het kantoor ontving opdracht, om mij de fabriek te laten zien. Hij liep met mij daarheen en verzocht mij onderweg mij volstrekt niet in gesprek te begeven met iemand van de werklieden, en dat hij mij na de bezichtiging nadere inlichtingen zou geven over de werkzaamheden.

Aan de fabriek gekomen zijnde, sprak hij met de directeur over leveranties en zei voorts: „B., hier is de jongeling uit Friesland, over wie de patroons met u gesproken hebben. Wanneer die jongeling wil

komen werken en hoe lang hij verkiest te werken, ligt volkomen aan zijn eigen goedvinden. U plaatst hem niet op het briefje der werklonen, omdat hij hier geen loon ontvangt, gelijk u gezegd is". De boekhouder en ik keerden terug. Hij vroeg mij hoe mij de zaken in de fabriek leken. Ik antwoordde, dat ik tegen de inrichting en werkzaamheden zo zeer geen bezwaar had, daar een en ander eenvoudig was. Maar dat de wijze waarop ik er enige tijd (om nadere kennis van zaken te bekomen) zou werkzaam zijn, wellicht tot grote bezwaren aanleiding zou kunnen geven. Hij gaf mij enige toelichtingen, die mijn gemoed echter niet bevredigden. Bij de patroons gekomen, werd mij gevraagd, hoe de fabriek en de werkzaamheden mij leken. Ik antwoordde daartegen geen bezwaren te hebben. Dat ik er echter enige tijd behoorde te zijn om het juiste der zaken in bestuur en uitoefening van nabij te leren kennen. Maar dat ik gaarne wenste te weten hoe ik mij in die tijd had te gedragen, vooral ten opzichte van de aldaar aanwezig zijnde meester of directeur.

In hoofdzaak ontving ik de volgende inlichting. Tal van jaren was de tegenwoordige meester B. door de heren Van der Vliet ernstig onderhouden over zijn wandaden, doch het was in plaats van beter steeds erger geworden. Zodat zij tot het vaste besluit waren gekomen, om een geschikte directeur of meester te zoeken, of de fabriek te sluiten, want dat het zo niet kon blijven. Men deelde mij enige feiten mee, die van ingrijpende aard waren.

Voorts zeiden de heren dat zij na ontvangen getuigenis van mijn leven en karakter wel hadden begrepen, dat het mij hoogst moeilijk zou zijn om enige weken onder zulk een troep te verkeren, tot ik de zaak zelfstandig kon besturen.

Derhalve hadden zij door hun agenten in Engeland en Frankrijk laten onderzoeken of daar mogelijk een fabriek bestond, waar de zaken op dezelfde wijze werden gedreven. En zo dit het geval was, om mij dan met mijn goedvinden daar enige tijd voor hun rekening te plaatsen, doch daar was geen dergelijke fabriek.

Om nu voor een groot aantal huisgezinnen het tijdelijk bestaan door de fabriek te doen behouden, waren zij tot het besluit gekomen, om tegen de tegenwoordige meester B. te zeggen, dat ik in hun fabriek een opleiding zou ontvangen, teneinde in dienst van mijn oom, met wie zij handel dreven, een dergelijke fabriek op kleinere schaal op te richten. Zodat ik in hun fabriek niet beloond zou worden en er naar

welgevallen kon werken.

Ik zei: „Edele heren! uw belangstelling in mij strekt mij grotelijks tot eer en verplicht mij zeer. Doch hoe noodzakelijk er ook een ander moet komen, heb ik toch gewetensbezwaar dat ik er zou moeten zijn in zo'n positie ten opzichte van meester B. Want als die man mij eens vraagt of het waarheid is dat mijn oom te Oude Pekela een fabriek opricht, wat dan? Want voor heel Amsterdam wens ik niet opzettelijk te liegen!"

De heren zeiden: „Dat uw karakter nauw bepaald was, hebben wij van uw oom K. vernomen. Maar dat u zo stijf zou zijn hadden wij niet verwacht. Maar tracht die vraag te ontwijken, werk niet bepaald met de andere knechts. Ga nu en dan eens tot uw genoeg uit, houd u onverschillig, kortom net alsof u er voor uw plezier bent. En zo u salaris nodig hebt ga dan naar het huis van de boekhouder C., die u dat ter hand zal stellen".

Ik verzocht mijn besluit tot de volgende dag in bedanking te mogen houden. Daarmee gingen zij akkoord en na een minzaam afscheid vertrok ik.

In mijn logement gekomen, ging ik met mijn zo zeer bezwaard en geprangd gemoed in het verborgen tot God. Aldaar legde ik alles voor de Heere open en weende bitter, dat ik een tijdlang mij dubbelzinnig zou moeten gedragen. O, hoe gaarne had ik liever willen sterven dan zulk een weg te bewandelen. Heimelijk hoopte ik, dat de Heere mij door de dood tot Hem zou nemen, of dat ik van Gods wege vrijheid zou bekomen om de zaak van de hand te wijzen. Vurig bad ik om licht, want, sloeg ik het oog des geloofs op de krachtige roeping uit mijn geboorteplaats en familie, evenals Abraham (hiervoor gemeld), op mijn tegenzin en Gods overwinning, op Zijn mij bekendgemaakte wil en de kronkelpaden, die zich nu openbaarden, dan wist ik dit niet te vereffenen.

Wel kwamen mij sommige bijbelplaatsen voor, waarin Jehova Zijn oppermacht openbaarde, maar ik bad om bepaalde aanwijzingen van Gods weg en wil in deze mij zo donkere en twijfelachtige zaak. Want tegen des Heeren wil te strijden, daar vreesde ik voor.

Kinderlijk verootmoedigd bij de genadetroon werkzaam zijnde, openbaarde de Heere Zijn vrijheid in de leidingen Zijns volks, volgens Jesaja 45 : 7, en bijzonder voor mij in de weg waarin ik was. Hoe Saul, door God verworpen, en in Zijn raad David in zijn plaats verkoren zijnde, deze aan het hof van Saul als harpspeler moest

komen, om tragsgewijze met het koninklijke werk bekend te worden. Om eindelijk, na veel beproevingen, het bestuur te aanvaarden en dat niets Gods raad kon keren, welke lagen Saul en zijn samenzweerders ook aanwendden om Davids ondergang te zoeken. De Heere had op Zijn bestemde tijd David tot koning gemaakt, tot heil van land en volk.

Nu toonde de Verbonds-Jehova mij, dat Hij mij in Zijn weg, even zowel als vroeger David, door alle beproevingen heen leiden en op Zijn tijd tot het bestemde ambt brengen zou. Dat Hij mij niet zou begeven of verlaten, maar Zijn oog steeds op mij zou zijn, om mij in al het nodige raad te geven. Zonneklaar zag ik, dat ik de zaak moest aanvaarden, gelijk ik dan ook de volgende dag aan de patroons mededeelde, welke hierover zeer verblijd waren.

Zoals ik later vernam, was er, terwijl ik voor God worstelde om van de zaak vrij te zijn, aan de fabriek een samenzwering gesmeed, waarbij meester B. en de knechts zich onder de zwaarste eden verbonden, om mij het leven aan de fabriek zó moeilijk te maken, dat ik het werk aldaar zou moeten opgeven of het leven erbij inschieten. Want meester B. verzekerde hun dat men er op rekenen kon, dat ik eerlang zijn plaats zou innemen en dat ik dan geen sterveling van hen in dienst zou willen houden.

„Maar”, zei meester B. „jullie moet het zó doen, dat de patroons niet merken, dat ik in deze zaak betrokken ben”.

Lieve lezer! wat is de satan in de weer onder Gods toelating, om de wegen Gods te weerstaan. Wellicht in die tijd dubbel verwoed, omdat hij inzag, dat wanneer ik het bestuur had, het gruwelijk vloeken, de vuile taal en de snode dronkenschap zouden worden geweerd. Want verscheidene van de knechts, die negen gulden per week verdienden, besteedden aan sterke drank ten minste zes gulden. Zodat hun vrouwen en kinderen in diepe armoede verkeerden, ja soms bedelden van de honger. Geen knecht durfde voor minder dan vier gulden drank van de vrouw van de meester te kopen, anders kon zo iemand er op rekenen zijn werk aan de fabriek niet te zullen houden. Maar nu zochten althans sommige knechts door diefstal voor hun vrouwen en kinderen te zorgen. Zodat voor mijn komst aan de fabriek grote partijen ijzer, bewerkt zowel als onbewerkt, gemist werden, zonder dat de daders te ontdekken waren.

Ik was dan nu in de fabriek werkzaam. Men stelde mij daar echter op

zulke posten, waar drievoudige hitte des vuurs en zwaarte van werk was. Ja, er werd werk onder handen genomen, dat nergens toe kon dienen en dat enkel om mij de zaak te doen opgeven en te doen vertrekken, of opdat ik de dood erbij zou vinden. En daar ik ijverig van aard was en niet licht het werk opgaf, zo hield ik het enige dagen vol, tot ik stukken vet, met bloed vermengd, opgaf. Waarop ik het werk staakte, naar mijn logies ging en een oude vrome dokter ontbood. Deze verklaarde dat ik mij in een hoogst zorgelijke toestand bevond en dat er zeer weinig hoop op herstel was.

Deze tijding verheugde mij, zodat ik in opgetogen blijdschap uitriep: „O blijde boodschap! o blijde boodschap! Lieve dokter, zou ik nog heden naar Christus gaan?”

Die goede man trachtte mij tot stilte te manen, en na de grond van mijn geloof en mijn hoop vernomen te hebben, werden wij broeders tot zijn dood. Voorts deed hij onderzoek naar mijn tijdelijk werk. Hiermede bekend gemaakt, verklaarde hij, dat door meer dan overspannen arbeid en vreselijke hitte het vet in mijn lichaam gesmolten en met het bloed vermengd was. En dat, indien ik op die tijd (toen dit geschiedde) het nog drie minuten had willen volhouden, ik dood zou nedergestort zijn.

Gods raad en weg was echter om mij te herstellen. Opdat ik later nog voor een menigte van mensen, als middel in Zijn hand, tot hun eeuwige behoudenis mocht dienstbaar zijn en voor mijzelf de wonderen van Zijn leiding zou aanbidden.

Na het gebruik van wat voedsel en speciaal bereid vet herstelde de Heere mij.

In de fabriek teruggekomen, zag ik een knecht, die ik eerder niet ontmoet had, en vernam, dat hij enige tijd was uitgeleend geweest aan een andere fabriek, maar nu terug was gekomen. Al spoedig bemerkte ik dat de andere knechts wat schuw voor hem waren. Later vernam ik, dat hij niet tot hun samenzwering behoorde.

Opnieuw werden nu door de meester en de andere knechts pogingen aangewend, om mij het vorige werk weer te doen verrichten (zo het heette tot onderrichting). Doch de voor mij nieuwe, onbekende knecht L.K. stelde zich hiertegen teweer en vroeg mij of ik voorheen die en die werkzaamheden had verricht. Ik zei van ja. Hevig berispte hij de andere knechts over het onmenselijke van hun barbaarsheid, en vroeg of het hen te doen was om mij van kant te maken. Ja, hij dreigde de patroons er kennis van te zullen geven, hoe er met de

Fries gehandeld werd, als men daarmee voortging.

Daar de samenzweervers op die wijze nu geen kans zagen om mij te doen vallen, werd de moordzucht nog meer ontstoken.

Onder de schijn van een ongeluk kreeg ik nu met een hamer van dertig pond zulk een zware slag tegen het voorhoofd, dat de lederen klep van mijn pet door midden geslagen werd en ik enige stappen terugdeinzende en ettelijke keren bedwelmd ronddraaiende, als dood nederstortte.

De geroepen geneeskundige hulp verklaarde dat ik nimmer de ogen meer zou openen. Nadat alle middelen aangewend waren, gaf ik een half uur later enige tekenen van leven. Eindelijk deed ik mijn ogen open, doch scheen mijn verstand verloren te hebben en werd later met een verband om het hoofd naar mijn logies gebracht. Waar ik spoedig door mijn ernstige toestand versuft in slaap viel.

De dader J.G. werd door L.K. bedreigd, dat hij, als ik niet herstelde of verstandeloos bleef, de zaak aan de patroons en de justitie zou aangeven. Want dat wanneer J.G. op zijn plaats was gebleven, zoals de regel van het werk was en altijd geschiedde, ik geenszins die slag van zijn hamer zou hebben ontvangen. En dat er dus, door afwijking van de gewone regel, opzettelijke boosheid moest verondersteld worden.

Daar ik echter nog verder Gods raad had te dienen, gaf de grote Ontfermer mij herstel. Ook werd mij het verstand teruggegeven. Ik ging nu naar de boekhouder en deelde hem een en ander mede, met het verzoek de patroons er van te verwittigen, alsmede dat ik in die positie niet aan de fabriek kon blijven. De boekhouder vroeg wanneer ik in de fabriek dacht te zijn, opdat de patroons mij er zouden kunnen ontmoeten.

Op de bepaalde tijd kwamen de patroons en enige andere heren met twee rijtuigen naar de fabriek, en al spoedig vroegen zij aan meester B.: „Hoe gaat het met de friese jongeling, vordert hij iets?” B. antwoordde, dat ik wel gewillig was en veel ambitie betoonde, maar voor zulk zwaar werk veel te zwak was.

De patroons vroegen: „Welk werk laat u hem dan verrichten?” B. gaf verslag van een en ander, waarop een van de patroons in toorn ontstoken, zei: „Het is volstrekt tegen de bedoeling van ons, zowel als tegen die van zijn oom, om hem zo te behandelen. Op staande voet moet hem een deel van de fabriek ten dienste zijn, opdat aan het doel van zijn oom wordt voldaan, op wiens genegenheid en handel

wij grote prijs stellen. Waar is hij?”

Ik werd geroepen, en de heren het verband om mijn hoofd ziende vroegen: „Waarom is dat verband om uw hoofd?”

Ik gaf verslag van het geval, en nu rees hun toorn in dubbele mate tegen meester B. en vooral tegen de dader J.G., die zij dadelijk wilden ontslaan. Doch deze betuigde onder dure eden dat het een ongeluk was geweest. En daar L.K. juist afwezig was, pleitten meester B., en al de ingewijden in zijn voornemen, dat er geen zweem van opzet in te vinden was. Maar dat ik mij te kort of te spoedig had omgewend, waardoor die hamer mij getroffen had. Zodat J.G. kon blijven. Echter dreigden de patroons dat er bij de minste voorkomende gelegenheid van dergelijke ongevallen een gerechtelijk onderzoek zou plaatshebben.

Op staande voet kreeg ik nu een deel van de fabriek en zoveel knechts tot mijn beschikking als ik meende nodig te hebben. Voorts deden de patroons al het werkvolk samenkomen en zeiden: „Meester B. en allen, die tegenwoordig zijt! De oom van Middel verlangt, dat hij zo spoedig mogelijk gereed zal zijn, gelijk ook wij aan die oom beloofd hebben. Derhalve zeggen wij u dat hij, die Middel in een spoedige vordering mocht tegenwerken, voor altijd bij ons in ongenade zal vallen. En welke belediging ook aan hem mocht geschieden, dat die op de strengste wijze zal onderzocht worden”. Nadat de patroons hierop met de aanwezig zijnde heren afzonderlijk hadden gesproken, stapten allen weer in de rijtuigen en vertrokken.

Alles veranderde nu in een geveinsde onderwerping en hulpbetoon. En in betrekkelijk korte tijd was ik bekwaam tot de gestelde taak, mij door wijsheid van boven uit Christus' volheid geschonken.

Toch stelde ik het aanvaarden der direktie uit, uit tegenzin tegen het ruwe leven daar. Weliswaar was door aanhoudend vermanen het overmatig misbruik van sterke drank, vloeken en stelen verminderd, maar toch werd een flink vat jenever in circa drie maanden geledigd. Welke smart mijn ziel geleden heeft vanwege de verkoop van genoemde drank door B. en zijn vrouw aan het werkvolk, tot verwoesting van dat arme volk en van hun huisgezinnen, kan ik met geen mogelijkheid beschrijven. Maar ik heb daarin iets van de smart van Lot in Sodom gevoeld.

Mijn geestelijk leven was in die tijden afwisselend. Als ik onderworpen was aan de leidingen Gods om Zijn wil te volgen tot het aanvaarden der direktie, dan had ik zalige tijden en een open toegang

tot de genadetroon. Maar kwam ik in opstand of tegenzin tegen die post, dan had ik donkerheid in mijn ziel.

Van de vromen, die ik in die tijd in Amsterdam leerde kennen, waren de meesten oppervlakkig en brachten van hun geloof weinig in praktijk. Toch werd ik door allen bemind en wel het meest door hen, die in kommervolle omstandigheden verkeerden, omdat ik bijna al mijn inkomsten tot leniging hunner noden besteedde. Weliswaar heb ik later ontdekt, dat door sommigen daarvan misbruik werd gemaakt, doch daar ik door genade zoveel uit Christus' volheid genoot, werden de aardse dingen zo ook het geld, door mij weinig geacht. Uit liefde tot Jezus' arme leden had ik met blijdschap alles voor hen over. Geloofd zij de Heere, Die Zijn weldadigheden aan mij zo goedgunstig heeft bewezen!

's Zaterdags was meester B. gewend, het personeel hun loon te betalen. Maar dan zat zijn vrouw naast hem om op te geven hoeveel drank zij die week aan iedere knecht verkocht had en dan moest zij eerst dat geld hebben, eer die knecht zijn weekloon mocht opnemen. Om die gruwel niet te zien, ging ik dan telkens vroeg naar mijn logies.

Op zekere zaterdag verzocht meester B. mij, te wachten tot hij het volk betaald had, omdat hij mij nog moest spreken. Dit geschiedde. Mijn hart bloedde, toen ik zag dat twee-derde van het verdiende loon voor de gebruikte jenever werd betaald.

Toen de knechts hun geld ontvangen hadden en vertrokken waren, zei meester B. tegen mij: „Middel! Ik heb deze week gehoord, dat de patroons het plan hebben om u hier in mijn plaats te stellen. Is dat zo?”

Ik antwoordde: „Het plan der patroons is zo, doch mijn begeerte is, dat het niet geschieden mag”.

Hij verbleekte en zei: „Dan heb ik nooit groter huichelaar gekend dan u, die altijd het volk vermaand hebt over een gek woord, en alles aanwendde om hen van de drank af te krijgen. Waarmee u mij zulk een grote schade berokkend hebt, dat ik in de tijd, dat u hier bent, meer dan 400 gulden minder aan hen verkocht heb, terwijl u hier tot mijn gehele ondergang werkzaam bent. Maar dat heeft men van zulke fijnen te wachten, een ander ongelukkig maken. En dat onder zulk een vals voorwendsel van de patroons, en dat u dat nooit aan mij gezegd hebt, foei!”

Ik antwoordde: „Meester! had u mij te eniger tijd gevraagd of mijn

oom werkelijk zo'n fabriek wilde oprichten, dan had ik u de ronde waarheid gezegd. Maar u hebt mij dit nooit gevraagd. En wat de schade van minder verkoop van jenever aangaat, ik zou blij zijn als in plaats van 400 gulden minder, u voor 1000 gulden minder verkocht had, omdat door dat helse vocht veel huisgezinnen totaal verwoest worden. Dat u mij een huichelaar noemt, tel ik niet. Maar om u te tonen, dat ik geenszins uw ondergang zoek, zo is mijn voorstel dat wij samen aanstaande maandag naar de patroons zullen gaan om te proberen, of er op goede gronden verzoening tussen u en hen te verkrijgen is”.

De vrouw begon te schelden, terwijl zij de buidel geld op tafel zette. Doch ik zei, dat zij moest zwijgen, daar dat bloedgeld genoeg was om haar de mond te stoppen als verwoester van arme vrouwen en kinderen. De vrouw van de meesterknecht te zijn en tevens jeneververkoopster aan eigen werklieden, en dat zonder vergunning. Voor zulk een vrouw had ik geen goed woord over. Zij zweeg.

Ik hervatte mijn rede tot meester B. en zei: „Meester, als ik geweigerd had hier enige tijd werkzaam te zijn, dan zou dat tot gevolg hebben gehad dat de patroons de fabriek zouden hebben verkocht, wegens de vele grieven die zij tegen u hebben”.

Meester B. viel mij in de rede en vroeg: „Wat hebben zij dan tegen mij?”

Ik antwoordde: „Dat dient u aan de patroons zelf te vragen”.

Hij zei: „Hebben zij tegen mij dat ik soms een borreltje drink?”

Ik antwoordde: „Vraag dat aan de patroons”.

Hij hernam: „Is het dan, omdat er soms 's nachts van de werf iets is ontvreemd?”

Ik zei: „Dat is alles buiten mij. Maar laat ons samen aanstaande maandag naar de patroons gaan. Tracht u op goede gronden met hen te verzoenen, zodat u blijven kunt, en ik zal, o zo gaarne, naar mijn geboorteplaats terugkeren”.

Hij antwoordde: „Uw aanbod is goed, maar tegen een bakoven is het lelijk gapen”.

Ik stelde hem voor om zich tegen maandag te bedenken, of hij mijn voorstel al dan niet kon aannemen, en vertrok. 's Maandags zag of hoorde ik de meester niet. In de middag van die dag werd mij volgens gewoonte (tegen ruime beloning van tabak) een kom thee gebracht. Meteen bij het brengen kreeg ik inwendig de waar-schuwing: niet drinken. Doch de zoon des huizes zei tegen mij:

„Middel, laat mij dat werk voor u even doen, en drink u dan de thee op, want moeder is om de kom verlegen”.

Daar ik wist dat zijn moeder twaalf van die kommen had, vermeerderde dit mijn argwaan en ik zei: „Zet de kom op dat tafeltje, en zo uw moeder de kom zolang niet kan missen, neem dan de thee maar weer mee”.

De jongen zette de kom op het tafeltje en ging in huis. Meteen toen hij weg was, wenkte ik een van de knechts, stelde die enige ogenblikken in mijn plaats, ging met de kom thee naar de achterdeur, en goot die uit op wat losse grond. En zie, de thee stortte op de grond, terwijl er op de bodem van de kom circa een vinger dikte van wit vergif bleef liggen, dat ik er ook uit gooide. Na de lege kom weer op het tafeltje gezet te hebben, hervatte ik mijn werk, omdat mijn tegenwoordigheid daar hoog nodig was.

Even was het stil, en zie, daar kwam de jongen terug. Hij zag dat de kom leeg was en vroeg: „Hebt u de kom leeggedronken?”

Ik antwoordde: „De kom is leeg”. Waarop hij verblijd met de kom in huis ging, waarna beurtelings moeder en kinderen in de verte naar mij kwamen kijken of mij het gevolg van de vergiftiging reeds overkwam. Doch tevergeefs, want God voorkwam het en ik moet nog bij de herinnering uitroepen: „O Heere! wat is Uw tedere zorg en hoede toch groot over zulk een diep ellendige! Ja, Jakobs God! Uw trouw is groot, Uw macht zal nooit vergaan en in nood en dood zijt en blijft U de Schutsheer voor Uw arm nooddruftig volk!”

Daar ik nu zag, dat de Heere wilde, dat ik Zijn raad zou uitdienen, ging ik naar de boekhouder en verwittigde hem van alles, waarop deze tot mij zei: „Reken er op dat u morgen de zaak moet aanvaarden”.

In mijn logies teruggekeerd had ik veel zaken van de Heere te vragen en kreeg bemoedigende toezeggingen. Ik ging de volgende dag als naar gewoonte werken, zonder dat ik de meester zag of iets van hem hoorde.

Tegen elf uur hield er een rijtuig voor de fabriek stil, de boekhouder en twee agenten van politie kwamen in de fabriek. En terwijl de agenten bij de ingang bleven staan, kwam de boekhouder bij mij en vroeg of de meester thuis was.

Ik antwoordde dat niet te weten. Intussen kwam de meester, en de boekhouder zei tegen hem: „B., in naam van de heren Van der Vliet, heb ik ogenblikkelijk al de sleutels van fabriek en woning van u te

vorderen. U moet ze mij dadelijk ter hand stellen, terwijl u van dit ogenblik ophoudt langer in dienst van de heren gebroeders Van der Vliet te zijn”.

De anders ijzerharde en vloekende B. werd doodsbleek en zei bevend: „De sleutels? Waartoe dat?”

De boekhouder zei: „Op staande voet de sleutels, of ik laat u door die beide heren de handen op de rug binden, die u dan zullen brengen, waar u niet graag zult zijn”. B. haalde dadelijk de sleutels en gaf ze aan de boekhouder. Deze liet daarop de sleutels zien aan L.K. en vroeg: „Zijn ze dat allemaal?”

L.K. antwoordde: „Ja, mijnheer, behalve die van de deur van zijn woning”.

B. zei: „Die is verloren”.

L.K. merkte op: „Mijnheer, dat is minder erg, want er kan iets aan het slot worden veranderd, zodat de vorige sleutel er niet meer in kan”.

Verder zei de boekhouder tot B.: „B., ik heb op last van de heren gebroeders Van der Vliet u te zeggen dat u morgenmiddag om 12 uur met uw huisgezin en meubelen uit de woning verwijderd moet zijn. En zo u of de meubelen er dan nog worden gevonden, zo laat ik het door deze heren op straat zetten”. Hierbij wees hij op de agenten. B. vroeg: „Waar zal ik zo spoedig een woning vinden?” De boekhouder antwoordde: „Zo er morgen om 12 uur van het uwe nog iets wordt gevonden, laat ik het op straat zetten. Tevens zullen beide heren agenten hier blijven tot morgenmiddag 12 uur, om met anderen te zorgen dat u niets weg brengt dan het uwe”.

De knecht, die destijds mij de welhaast dodelijke slag had toegebracht, werd door de boekhouder aldus aangesproken, terwijl hij zijn horloge in de hand hield: „Jan! binnen vijf minuten moet je met hetgeen je hier hebt, de fabriek uit zijn en je komt er nooit weer in. En zo je binnen vijf minuten niet weg bent, laat ik je door die heren gebonden naar de Heiligenweg*) brengen, waar je achter de tralies kunt uitrusten.”

Voorts tot een andere: „August, één minuut is er van de vijf al voorbij, jij zowel als Jan binnen de vier minuten de fabriek uit met je spullen. En zo je een minuut over genoemde tijd nog hier bent, is je lot, gelijk tegen Jan gezegd is”.

*) Zo heette de straat waar het Huis van Bewaring zich toen bevond (Middel)

Beide knechts waren met hun bezittingen binnen de twee minuten verdwenen. Sommige van de andere knechts stonden te sidderen, naarmate hun geweten sprak, anderen waren rustiger.

Hierop wendde de boekhouder zich tot mij en zei: „Middel, van dit ogenblik af bent u namens de heren gebroeders Van der Vliet aangesteld als meester of directeur van de fabriek. Mij is door de patroons gelast, u de hele zaak over te dragen, om in alles te handelen, alsof ze u zelf aanging, daar de patroons het volste vertrouwen in u stellen. Tot volkomen zekerheid hiervan geef ik u de sleutels over in aller tegenwoordigheid.

Voorts is mij door de patroons gelast u gehele vrijheid te geven ten aanzien van het werkvolk. Oordeelt u een gedeelte te moeten ontslaan of allen te zamen, u bent volkomen vrij, hoe in deze te handelen. Of u nieuwe knechts wilt nemen, ja of nee, doe naar uw goedvinden”.

Ik antwoordde: „Mijnheer de boekhouder! Deze veranderingen ontroeren me, alsook het gewichtige van de post, die thans aan mij wordt overgedragen en die ik in de weg van Gods voorzienigheid moet aanvaarden. Ten hoogste voel ik mij verplicht aan de heren Van der Vliet, voor het vertrouwen dat zij als mijn patroons in mij stellen, en ik hoop aan dat vertrouwen te beantwoorden. Tevens verzoek ik u aan de patroons zulks mede te delen, met mijn hartelijke dankerkentenis. Voorts mijnheer, betuig ik u mijn dank voor uw genegenheid, en hoop door oprechte handeling en gedrag in uw vriendschap te mogen blijven delen.

Wat de werklieden aangaat, dikwijls heb ik innig medelijden met hen gehad, wegens de verleiding aan welke zij bloot stonden. Ik hoop voorts hun welzijn te behartigen. Niemand wordt door mij ontslagen, allen kunnen blijven werken, mits op drie hoofdvoorwaarden, waaraan zij hun onderwerping bepaald moeten te kennen geven. Te weten:

1e. Geen misbruik van Gods heilige Naam noch andere vloeken, gelijk tot hiertoe geschied is. Bij de eerste overtreding zal ik ernstig vermanen, bij de tweede met enige dagen verzuim straffen, bij de derde zonder genade uit de fabriek zetten.

2e. Geen misbruik van sterke drank. Daar echter bij het vrije gebruik van bier enige behoefte aan drank is, zal ik een bepaalde hoeveelheid bepalen, naar evenredigheid van zwaarder of lichter werk. Zij, die nu voor zes gulden per week hebben gebruikt, zal ik deze week voor drie

gulden toestaan, de aanstaande week voor een daalder en de derde week een kleine taks.

3e. Geen diefstal! Hebben de gehuwde knechts voor hun huiselijk gebruik iets nodig, dan kan dat tussentijds gemaakt worden. Maar het stelen, al is het maar voor tien cents waarde, wordt met ontslag op staande voet of met aangifte bij de politie gestraft, naar gelang de omvang van het gestolene.”

Allen namen deze artikelen volledig aan.

Het vloeken werd in mijn bijzijn niet meer gehoord. Slechts weinige dagen duurde het of de grootste drinkers werden matig, en diefstal werd niet meer bespeurd. In betrekkelijk korte tijd werden de huisgezinnen uit de armoede verlost. Moeders en kinderen betuigden hun innige dankbaarheid voor de redding uit de narigheid en noemden mij naast God de redder uit hun ellende.

Jehova schonk Zijn zegen, zodat ik in zes maanden meer mocht winnen voor de patroons dan de vorige meester in twee jaren. Lof, prijs en heerlijkheid zij de getrouwe Verbonds-Ontfermer, Die mij, arm Adamskind, genade, licht en wijsheid gaf, om Hem in deze weg te dienen.

Lieve lezer, ik wens, dat ook u in uw werkring innige behoefte aan de Heere mag hebben, om door kracht, die God verleent, tot Zijn eer te leven.

Ik zeg door Zijn kracht, omdat wij in ons zelf niets zijn dan ijdelheid der ijdelheden. Och, dat God in waarheid mocht gekend worden, dan zou ook in het maatschappelijk leven de Heere gediend en de gruwelen vermeden worden. Zegen en welvaart zouden dan meer gezien worden.

Hoe werkte nu de satan? Luister, lieve lezer, en de almachtige bewaring Gods, Die opnieuw Zich de grote Ontfermer betoonde te zijn, kan u tot lering zijn. Zo u nog onbekeerd bent, och, dat u dan Gods hoge majesteit en genade er uit mocht leren kennen tot uw zaligheid. En zo u reeds bekeerd mocht zijn, laat het u dan tot sterkte zijn wat de Heere voor Zijn volk is in nood en dood.

Door toenemende werkzaamheden nam ik meer volk in dienst. Onder deze was ook een Duitser, in Amsterdam gehuwd. Deze H. raakte buiten mijn weten in kennis met de vorige meester en de beide knechts, die door de boekhouder waren weggejaagd. Hij werd door die beiden opgestookt, om zich aan L.K. te wreken, die zij de Judas noemden, welke hen vroeger had verraden.

Zodra ik de slechte gezindheid ontdekte die H. tegen L.K. openbaarde, waarschuwde ik hem ernstig, dat ik geen twist in de fabriek gedoogde, doch hij gaf er geen acht op. En om meer moed te krijgen, nam hij sterke drank en ging met L.K. op hevige wijze, ja moordzuchtig, aan het vechten. Ik ontsloeg H. nu uit mijn dienst. Deze ging naar de plaats waar hij de beide weggejaagde knechts kon vinden, deelde zijn omstandigheden mee en omdat ik ten voordele van L.K. had gehandeld, stookte satan hen op, om zich op de volgende wijze op mij te wreken.

Zij wisten dat het mijn vaste gewoonte was dinsdags en donderdags-avonds om 8 uur uit te gaan om mijn neef te bezoeken. Dat ik precies kwart voor tien naar huis keerde, en om het gewoel te vermijden, langs een stille weg ging. Daar zich nu naar hun oordeel onderweg een goede gelegenheid voordeed om mij te vermoorden, zo zouden zij, namelijk de drie knechts, zich op die bedoelde plaats verbergen. Eén van hen zou mij, als zij mij gegrepen hadden, met een grote zakdoek de mond stoppen, om mij het roepen te beletten. Een ander zou mij eerst de benen stuk slaan met een zware knuppel, en vervolgens de hersenen inslaan. Dit verbond werd onder het gebruik van sterke drank met helse eden bekrachtigd, en als het mijn dood ten gevolge had, zou B., die vroeger meester in de fabriek was geweest, hun ieder een gouden tienguldenstuk geven.

Ik ging zonder iets hiervan te weten als naar gewoonte mijn neef bezoeken en ben vijf keer hun hinderlaag gepasseerd, zonder dat zij mij hebben mogen opmerken, daar God hun ogen ervoor gesloten heeft, om mij vanuit hun schuilhoek niet te kunnen zien.

Toen ik de vijfde keer voorbij was gegaan, konden zij niet begrijpen, dat ik niet langs die weg gekomen was. En om zeker te weten of ik bij mijn neef was, gingen zij naar zijn woning en zagen mij door het raam van de winkel in de kamer met de familie. Dit was om half negen. Zij keerden terug naar hun schuilhoek, opdat ik niet zou ontkomen.

Maar hoe bestuurde God de zaken in het ondoorgrondelijke Zijner voorzienigheid?

Kwart vóór negen schoot mij te binnen, dat ik de afgelopen dag bericht had moeten zenden aan een varende Oost-Indië kapitein, wegens te leveren artikelen van de fabriek. Ik besloot om persoonlijk op staande voet naar zijn woning te gaan en mondeling de zaken te bespreken. Mijn neef vond, dat ik kon volstaan met de volgende

morgen een briefje te zenden, doch de aandrang die ik voelde, om zelf op staande voet er heen te gaan, had de overhand. En dit geschiedde. Maar daartoe moest ik een andere weg gaan dan ik gewend was.

Ik kwam aan zijn woning, doch vond de kapitein niet thuis. Mevrouw zei, dat haar man verwonderd was geweest, die dag geen bericht te hebben ontvangen, maar dat hij het aan de grote drukte had toegeschreven, daar hij anders altijd prompt op de juiste tijd bericht had ontvangen. Vandaar ging ik naar huis, terwijl intussen de drie booswichten naar kwart vóór tien uitzagen en hun waakzaamheid met grote moordzucht verdubbelden. Het werd kwart vóór tien, ja tien uur, en ik kwam niet. Zij gingen opnieuw naar de woning van mijn neef en zagen mij niet. Enige tijd daarna kwam mijn neef naar buiten om te sluiten. Zij vroegen hem of ik verleden week dinsdag- en donderdagavond op de gewone tijd bij hem geweest was.

Hij antwoordde: „Ja”.

Zij vroegen of ik deze avond ook op de gewone tijd was gekomen.

Hij antwoordde: „Ja”.

Zij vroegen of ik dan die avond vroeger was weggegaan langs een andere weg.

Hij antwoordde: „Ja”, en gaf de reden op. Maar nu begon mijn neef te vragen waarom zij zo nauwkeurig alles wilden weten. Waarop zij zich verwijderden, wat hem vreemd leek, daar hij niet anders wist of zij waren werklieden van de fabriek.

De drie verbonden liepen stilzwijgend tot onder een lantaarn. Daarna nam H. (de Duitser) het woord en zei: „Zo zeker als ik die lantaarn zie hangen, zo zeker zie ik ook dat God ons belet heeft om Middel enig kwaad te doen, dat ook dubbel goddeloos zou geweest zijn, daar hij ons niets misdaan heeft. Wij toch zijn zelf oorzaak, dat wij niet in de fabriek werkzaam zijn, waar wij het zo goed konden hebben. Maar het is onze eigen schuld, jullie beiden door je schaamteloos stelen, dat je jarenlang gedaan hebt, en ik door mijn zuipen en vechten. En nu zeg ik jullie, dat ik geen ogenblik langer meedoe. En zodra ik hoor, dat Middel enig leed is aangedaan, ga ik aanstonds naar de politie, en zal alles zeggen wat ik weet, zowel van dit als van andere zaken. Alles zal dan aan het licht komen!”

De twee anderen zeiden: „Zo, dan zou jij de Judas zijn?”

H. antwoordde: „Judas of geen Judas, dat kan mij niet schelen; als

Middel enig kwaad wordt aangedaan zal ik alles, ja alles openbaar maken.”

Daar de andere twee hun makker niet van inzicht konden veranderen en bevreesd werden dat al hun daden openbaar zouden worden, beloofden zij H. dat zij mij nimmer enig leed zouden doen. Zij gingen naar B. om hem alles mee te delen, die ook bevreesd werd, dat alles bekend zou worden. Langs die weg keerde de Allerhoogste de moord.

O Heere! wat zijn Uw wegen wonderlijk! Wat zijt Gij in Vaderlijke liefde wakende over Uw volk, zodat de poorten der hel niets vermogen. Ja, de grimmigheid des mensen U zelfs loffelijk maakt voor Uw kinderen, terwijl Gij het overblijfsel der grimmigheid opbindt. Heere! wie zou U niet vrezen, want het komt U toe. Laat, ai laat mijn mond en hart vervuld worden met Uw lof, de ganse dag met Uw heerlijkheid!

De Duitser werd later een braaf werkman en heeft zijn vorige levenswijze trachten te herstellen. Jarenlang is hij later bij mij in dienst geweest als een der trouwste werklieden en heeft onder een vloed van tranen de vermelde zaken beleden.

Ook de vorige meester B. beled later zijn ongegronde boosheid tegen mij, en werd een tamelijk goed burger, die ik bij herhaling de een of andere vriendschap tot zijn voordeel kon betonen. Ja, er is hoop, dat ik tien jaren later voor één van zijn dochters het middel tot bekering heb mogen zijn. De andere twee, J. en A., bleven in hun boosheid.

Huwelijk.

In 1827 werd bij herhaling beproefd, mij te doen huwen met een meisje uit goeude stand, doch ik ontweek dit, omdat ik er geen vreze Gods in vond.

Aan een andere burgerdochter, die zo ik geloven mocht, de Heere vreesde, had ik wel eens gedacht, omdat ik oordeelde, dat dit een goede vrouw voor mij zou kunnen zijn. Maar kwam ik met deze zaak voor God, dan vond ik alles gesloten. Op een zondag, ergens op theevisite waar zij ook was, kwam in het geestelijk gesprek iets voor, waarvan de huisvader tot zijn vrouw zei: „Dat is juist hetgeen uw zuster Mina eens zei”, en noemde toen de zaak. Plotseling was het of er in mijn binnenste gezegd werd: „Dat zal uw vrouw zijn”.

Ik ontroerde zo hevig en werd zo ontsteld, dat ik de vrienden moest verlaten en naar huis gaan. Daar gekomen, bracht ik de zaken voor de Heere. Drie maanden lang werd dit voor mij een ernstige zaak voor des Heeren aangezicht, in vurige smekingen dat mijn arglistig hart mij toch niet mocht bedriegen. Maar ik werd er hoe langer hoe meer bij bepaald, dat het die was, welke God voor mij bestemd had. Daar zij te Zutphen woonde, dus vierentwintig uur van mij verwijderd, deed ik na drie maanden onderzoek naar haar persoon. Ik beschreef haar zo getrouw mogelijk mijn persoon, karakter, omstandigheden, en hoe ongedacht ik bij haar bepaald was.

In haar antwoord opperde zij alle mogelijke bezwaren. Ja, duidelijk bleek het, dat zij een afkeer van het huwelijk had, maar van Gods wege geen vrijheid had het gelijk af te schrijven.

Twee maanden later zag en sprak ik haar⁹ voor het eerst van mijn leven, en toen deden er zich ook zondige bezwaren aan mijn zijde voor. Bij mijn vertrek uit Zutphen verzocht zij mij, haar het genoeg te doen om het af te schrijven, en zei, dat zij zulks gewis zou doen, als zij daartoe maar vrijheid van de Heere mocht ontvangen.

Drie weken later was ik op een zondag van plan met mijn zuster, die bij mij woonde, naar de kerk te gaan. Plotseling kwam mijn broer, een zeeapitein, die zaterdagsavonds om 11 uur in Amsterdam aangekomen was. Dit gaf aanleiding samen naar de prediking van Ds. Van Manen¹⁰ te gaan, inplaats van naar Ds. Van der Meulen¹¹. Dominee had tot tekst de uitzending van Eliëzer door Abraham, om voor Izak een vrouw te zoeken. Zijn eerwaarde schetste het grote onderscheid tussen een wereldse en een godvrezende vrouw. Hij zei dat hij over een andere tekst had willen spreken, maar dat hij in dat morgenuur met kracht bij deze stof bepaald was geworden, zodat God zeker aan deze of gene der hoorders een boodschap had. Tenslotte wees hij op mij en zei: „Gij dan, om wiens wil ik in dit morgenuur de kansel heb moeten beklimmen, neemt gij dan althans ter harte, dat een verstandige en godvrezende vrouw een geschenk

9. Harmina Scholten, geb. 4 juli 1792 te Zutphen, dochter van Harmanus Scholten en Anna Christina Ter Stal.

10. Willem Christiaan van Manen was Ned. Hervormd predikant te Amsterdam van 1815 tot zijn overlijden in 1832.

11. Rijnhard Jan van der Meulen was Ned. Hervormd predikant te Amsterdam van 1813 tot zijn overlijden in 1849.

van de Heere is. Amen”.

Daar Ds. Van Manen van mijn zaak niets wist, en mij niet van nabij kende, trof het mij te meer, en was het mij een aanwijzing van God. Zodat ik diep verootmoedigd voor de Heere alle bezwaren moest verliezen en Gods wil en weg opvolgen, waarop ik een zalige gemeenschap met Christus ondervond.

Nog werd ik in die zaak nader bevestigd, toen ik enige weken later dezelfde Ds. Van Manen in een avondbeurt in de Oosterkerk hoorde prediken over het huwelijk van Amram en Jochebed. Hij toonde aan, dat het hoofdplan van God in dat schijnbaar ongelijke huwelijk was, dat er drie kinderen, te weten Mirjam, Aäron en Mozes voor de Heere uit moesten worden geboren.

Krachtig gaf Jehova mij te geloven, dat ook uit mijn aanstaand huwelijk drie kinderen voor de Heere zouden voortkomen, en van 's avonds zeven uur tot middernacht had ik er grote zaligheid onder. De belovende Verbonds-Jehova heeft ook dit vervuld. Doch één zaak is opmerkelijk, nl. dat vanaf die middernacht, dat ik ter ruste ging, deze beloften mij zesentwintig jaren zijn weggesloten geweest. Zelfs zó, dat zij in die jaren nooit in mijn geheugen zijn gekomen. Totdat ik in 1854, te Middelburg leraar zijnde, in de bekering van mijn dochter met kracht de toezegging kreeg: „Ik ben de God van Beth-El!” en toen levendig aan die zondagavond werd herinnerd. Wellicht is mij dat zesentwintig jaren weggesloten geweest, opdat ik er niet vleselijk op leunen en de dure plicht achteloos betrachten zou. Lieve lezers, de gangen en leidingen van de Overste Leidsman zijn soms wonderbaar, om ons in diepe afhankelijkheid, biddend aan de genadetroon te houden in ware kinderlijke ootmoed, om Gods genade en macht onmisbaar te doen zijn en Jehova te verheerlijken. Het huwelijk werd tegen het volgende jaar bepaald en op 4 juni 1828 voltrokken.

In die tussentijd werd ik hevig aangevochten, dat ik de zonde tegen de Heilige Geest zou hebben gedaan. De satan gebruikte daartoe Hebreëen 10 : 26, doch, zonder dat ik het opmerkte, liet de boze het woord „willens” er af. Het aangrijpende, dat mij telkens schokte, was, „dat ik gezondigd had, nadat ik de kennis der waarheid had ontvangen, dus was er voor mij geen slachtoffer voor de zonde.”

Ik zeg, dit greep mij gedurig zo aan, dat ik er als onder verteerde. Welke vromen ik er ook over sprak, niemand gaf mij volkomen toelichting. De verzoeker drong dan te sterker aan en zei, dat, daar

de ware vromen dit niet kenden en die zaak hun vreemd was, het des te meer een bewijs van mijn verwerping was. Wanhoop bracht mij soms tot het uiterste en de vreselijke gedachten aan zelfmoord deden mij soms de haren te berge rijzen. Ik werd naar het lichaam als een geraamte en mijn ziel als een lederen zak in de rook, terwijl bange vertwijfelingen mij deden huiveren en beven voor de toekomst. Gebed had ik bijna niet meer. In deze verschrikkelijke toestand bleef ik circa drie maanden, toen ik, tot de poorten der hel genaderd, mijn angstkreten tot God ophief, om toch de rechte zin van Hebreëen 10 : 26 te mogen verstaan. Mijn aandacht werd bij het lezen van die plaats er bij bepaald, dat het woord „willens” in de hevigste aanvechtingen er niet bij was geweest.

Van mijn knieën opstaande, sloeg ik de verklaring van Joh. Calvijn over die tekst op, en eeuwig zij de enige Verbonds-Jehova geloofd, Die mij in genoemde verklaring licht schonk, vooral over het woord willens. Inhoudende dat dezulken Christus en Zijn ware gemeente verlaten, tegenstaan, lasteren en uit boosheid tegen Christus, Hem en Zijn gemeente of volk vijandig blijven.

In heilige blijdschap des harten moest ik uit de grond van mijn ziel uitroepen: „O, mijn lieve Heere Jezus! Gij weet het, Gij zijt mij dierbaar gebleven, al vreesde ik van U verstoten te zullen worden om mijn zonden. Uw volk, Heere, is mij dierbaar gebleven, al vreesde ik eeuwig van hen gescheiden te zullen worden. Lieve Heere, Uw Woord, Uw Evangelie, het is mij dierbaar geweest en gebleven al vreesde ik, dat juist dat Woord mij voor eeuwig zou veroordelen. O, mijn allerliefste en allergenadigste Zaligmaker! Gij weet, dat ik U liefheb, en de angst U te zullen missen, mij zo menigmaal als in de muil van de helse leeuw deed sidderen. Geloofd zij Uw ontferming, dat Gij mij, arme zondaar, opnieuw ter goeder ure van satans listen bevrijd hebt!”

Wonderlijk mocht ik mij in des Heilands Borgtocht, liefde en trouw verlustigen; want de strik was gebroken, en ik was ontkomen als een vogel uit de strik van de vogelvanger.

Lieve lezer, als u wordt aangevochten, let dan nauwkeurig op het volledige der waarheid, waarmede de vijand u aanvalt. Daar hij gewoonlijk van de Schrift iets aflaat of erbij doet, of de waarheid uit haar verband rukt. Want zo de satan deze drie zaken naliet, zou hij niet veel winst kunnen doen om de kinderen Gods hun genadestaat te verdonkeren, voor zover hij daartoe de Schrift misbruikt.

O, naar Christus dan in smekingen en geweent, daar Hij de satan overwonnen en zijn geweld gebroken heeft!

Eeuwig zij het Lam Gods lof en eer!

In juni 1828 getrouwd, gaf mijn vrouw haar verwondering te kennen, dat ik, naar verhouding van mijn ruime inkomsten, zo droevig weinig huisraad had. Zo zelfs, dat het noodzakelijke ontbrak.

Ik antwoordde, dat de gelden geleend waren aan zulk een Heere, Die zonder twijfel dubbel interest zou geven.

Zij hervatte: „Staat het goed vast, zonder gevaar van verlies?”

Ik antwoordde: „Zo vast als de hemel op zijn pilaren van Gods macht en trouw!”

Dit klonk haar wat vreemd in de oren, en ik gaf haar toen een nadere verklaring van de tekst: Die de armen geeft, leent de Heere.

Zij zei, dat zij hoopte aan de armen hulp te bieden, wanneer er waarlijk nood was. Maar tevens, dat zij vernomen had, dat ik dikwijls door sommigen opgelicht en bedrogen was, onder voorwendsel van vrome betuigingen van nood.

Dit had tot gevolg, dat mijn vrouw de kas ontving, onder voorwaarde dat alleen in ware nood zou worden bijgestaan.

Ik had in die tijden dikwijls een gemoedsleven, afgebeeld door de vrouw (de kerk) in Openbaring 12, die met de zon bekleed, de veranderlijke maan dezer aarde onder haar voeten had. Och, was ze te allen tijde onder mijn voeten gebleven! Maar helaas, hoe heeft het aardse in latere tijden menigmaal mijn hoofd en hart in beslag genomen.

Geboorte oudste zoon.

Toen mijn vrouw zich in gezegende omstandigheden bevond, gaf dat mij veel gebed voor het zaad dat geboren zou worden. Te meer daar de duivel mij zeer kwelde, ja, zich in onderscheidene gedaanten vertoonde, om zo mogelijk mij het leven bang te maken. Doch door het geloof mocht ik in Christus' kracht hem weerstaan. Echter duurde die soort van aanvechtingen, op veelvuldige wijze, tien jaren lang.

De bede voor het zaad was steeds met de woorden: „Och, dat Ismaël voor Uw aangezicht leven mocht”:

Onder de benaming Ismaël kwam mij telkens alles voor de geest, wat

de mens door de zonde geworden is: Op de vlakke des velds, in den bloede vertreden, zwart als een morenkind der hel, afschuwelijk door geestelijke melaatsheid, van nature een kind des toorns, vanwege de erfzonde geheel onrein, van de hoofdschedel tot de voetzool.

Als zulk een klomp van zonde en bederf bracht ik het nog niet geborene, onder de naam Ismaël voor God in het gebed. En dat gebed nam zo toe, dat het onder het tijdelijk werk en onder het genot van spijs en drank, aanhoudend als uit een fontein opwelde. Totdat op een maandagmorgen onder het ontbijt, als antwoord krachtig in mijn hart daalde: „Aangaande Ismaël heb Ik u verhoord!”

Mijn hart zonk in liefde en verwondering weg, en mijn hart huppelde van vreugde. Doch de volgende dag werd het bestreden tot aan donderdagmiddag twee uur. Toen de Heere Zich aan mijn ziel openbaarde met deze woorden: „Het geloof nu is een vaste grond der dingen die men hoopt, en een bewijs der zaken die men niet ziet”, Hebreëen 11.

De Heilige Geest verzegelde dat, zodat ik niet kon twijfelen of het kind was een gekende van eeuwigheid, en het zou op Gods tijd bekeerd worden.

De vijand hield mij voor, dat het dan ook Ismaël moest heten. Doch ik antwoordde: „Satan, het is u wel bekend, wat ik onder die naam bedoeld heb. Kwel mij dus niet langer met die naam.”

Daar echter zijn aanvallen bleven, dreef het mij te meer tot de genadetroon, en ik mocht het kind, als de aanstaande eerstgeborene, geheel aan de Heere toewijden. Dit gaf mij nieuwe stof tot bidden voor de naam van het kind.

Zondagsavonds had onze voorganger tot stof van zijn prediking Jakobs naamsverwisseling, en stond stil bij de betekenis van de naam Jakob, en ook waarom Jehova hem Israël noemde. Levendig daalde in mijn ziel: „Alzo zal ook uw zaad Israël genoemd worden!”

Psalm 62 : 8 werd nu opgegeven om te zingen:

Eenmaal sprak God tot mij een woord,

Tot tweemaal toe heb ik 't gehoord:

„Dat 's Heeren zijn de sterkt' en krachten!”

Ook is bij U de goedheid, Heer;

Dies heeft van U elk sterv'ling weer

Vergelding naar zijn werk te wachten.

En ik wist de naam van mijn kind.

Israël Middel, geboren 7 april 1829, werd op 19 juni 1853 door zijn vader als predikant bevestigd in zijn eerste gemeente Vlaardingen. Verder diende hij de gemeenten Zutphen (1855), Hattem (1860), Velp (1862), Gouda (1867) en Baarland (1882). Daar is hij overleden op 3 november 1896.

Na zijn geboorte (7 april 1829) vroeg mijn vrouw, of ik kon blijven geloven, dat het kind zou zalig worden.

Ik antwoordde: „Zo onmogelijk het is, dat God liegen kan, zo zeker zal de jongen op Gods tijd bekeerd worden, al kwam hij met Manasse ook vooraf in banden.”

Toen hij vijftien jaar later krachtig bekeerd werd, zei mijn vrouw: „In één zaak heb je het toch mis gehad, ten aanzien van de jongen.”

Ik vroeg: „Waarin?”

Zij antwoordde: „Dat hij voor zijn bekering als Manasse eerst in de banden zou komen”.

Ik zei: „Lieve kind! dat heb je dan toen niet goed verstaan. Ik heb niet gezegd: Hij komt eerst als Manasse in banden, maar al kwam hij ook eerst met Manasse in banden”.

Zij zei: „Dat misverstand heeft mij nu vijftien jaren aanhoudend doen bidden, dat hij daarvoor mocht bewaard worden. Dit is mij aanhoudend tot overdreven zorg voor zijn bewaking geweest”.

Ik zei: „Welnu, kind, dan heb je door je verkeerd verstaan, groot

voordeel gehad. Om dertig à veertig keer op een dag tot de troon der genade te naderen, met je smekingen, zowel voor Israël als voor de anderen. En de kinderen hebben de vruchten van het gebed genoten, zodat het hun tot een zegen geworden is”.

Oproer in de fabriek.

In 1831 had ik grote leveranties aan de marine en moest te Rotterdam de keuring bijwonen. En omdat er verschillende nieuwe werklieden wegens de drukte bij de oude knechts in de fabriek waren aangenomen, wilden de patroons niet toestaan, dat in mijn afwezigheid gewerkt zou worden. Dus moest het werk in de fabriek één dag stilliggen.

Daar er enige weken later opnieuw leveranties te doen waren, kwam één der patroons mij zeggen, dat ik die avond met de nachtdiligence naar Rotterdam vertrekken moest, om de volgende dag vroegtijdig bij de keuring te zijn. Ik verzocht hem het volk die dag te laten werken. Doch hij antwoordde: „Nee. Ik wil volstrekt niet gewerkt hebben, als u van huis bent”. En zo vertrok hij.

Zodra de patroon weg was, gaf ik het volk er kennis van, dat er de volgende dag niet gewerkt mocht worden, hoe vriendelijk ik het ook verzocht had.

Uit Rotterdam teruggekeerd, bemerkte ik dat de satan door de nieuwe werklieden allen had opgestookt, en tegen de middag brak een oproer los. Sommigen schuimden van woede. Ik vroeg wat toch de oorzaak van dat tumult was. Maar in plaats van een bescheiden antwoord te bekomen, zei de vuurwerker, dat hij zich in mijn bloed wilde wassen. Hij scheurde zijn bovenkleden in duivelse woede aan flarden, en legde het werk neer. De anderen volgden zijn voorbeeld, en na helse uitbrakingen en bedreigingen, gingen zij, de werkkleden wegwerpend, als bezetenen de fabriek uit.

Onder al dat geweld bleef ik kalm en gerust in de Heere. Mijn vrouw, vrezende dat zij mij zouden verscheuren, kreeg door de schrik een miskraam.

Daar de patroons op hun buitenplaatsen bij Haarlem waren, gaf ik de boekhouder van het geval kennis, maar zei tevens, dat ik niet in staat was de ware oorzaak te melden.

Van het ogenblik af, dat het oproer begonnen was, was Psalm 68 : 1 tot aanhoudende, innige versterking in mij en ik mocht in het geloof

van ganser harte na hun vertrek zingen.

Allen gingen 's avonds naar het kantoor, om met verschillende leugens mij te beschuldigen, dat ik anders hele dagen niet naar het werk omzag. En om te vragen, waarom zij dan niet één enkele dag zonder mij mochten werken.

Daar de patroons niet aanwezig waren, suste de boekhouder hen. Hij zei dat twee van hen mij uit zijn naam zouden verzoeken de volgende dag weer te mogen beginnen, en dat hij dan in de fabriek zou komen. Om ongeveer zeven uur ontving ik de boodschap door twee der belhamels: „Morgenochtend komen wij weer om te werken.”

Ik vroeg: „Op wiens order?”

Zij antwoordden: „Op order van mijnheer de boekhouder”.

Ik vroeg: „Hebt u daar schriftelijk bewijs van?”

Zij antwoordden: „Nee.”

Ik zei: „Dan ontvang ik ulieden niet!” en deed de deur dicht.

Een uur later brachten zij een briefje van de boekhouder, het vriendelijk verzoek inhoudende om de volgende dag te laten werken. Tevens berichtende, dat hij dan aan de fabriek zou komen.

Er werd gewerkt. Maar omdat de boekhouder niet kwam, ging ik 's avonds naar hem toe. Zijn voorstel was, het tumult door de vingers te zien.

Ik antwoordde, dat er dan onder mijn directie geen slag werk meer in de fabriek zou geschieden. Want dat het onmogelijk was, als ik geen gezag behield, de leiding te hebben, zowel tot voordeel van de fabriek als van het volk.

De boekhouder hervatte: „Lieve Middel! de patroons hebben zeer veel vertrouwen in u, maar het eenparig getuigenis van circa vijftig mensen zou een nadelige invloed bij hen kunnen hebben”.

Ik zei: „Welnu, als de patroons het volk mochten geloven, dan zal mij dat een aanwijzing van God zijn, dat ik mijn betrekking in de fabriek moet neerleggen. God regeert, en dit is mij genoeg!”

De boekhouder zei: „U wilt anders 's zondags niets doen; maar dan zullen wij morgen tot één der patroons moeten gaan, die om elf uur in de stad komt, wegens ziekte van zijn dochter.”

Ik zei: „In dit geval is het noodzakelijk”.

Toen ik de volgende dag de patroon kennis van zaken gaf, was deze zeer ontevreden over de boekhouder, omdat die mij per brief verzocht had te laten werken. Hij vroeg mij of ik ook de reden van dat oproer wist.

Ik antwoordde: „In de eerste plaats voelt het volk zich beledigd, dat zij volgens het door u gegeven bevel niet hebben mogen werken. En in de tweede plaats is vrijdagavond om tien uur de oudste knecht Jozef bij mij aan huis geweest, mij smekende, dat ik het hem niet euvel mocht duiden, dat hij met de andere knechts was weggegaan, want dat zij de dood gezworen hadden aan degenen die niet met hen meedeed. En dat het 't plan was mij uit het bestuur te stoten om Hein, de vuurwerker, in mijn plaats te krijgen. Welke aan de anderen beloofd had het loon met 10 cent per dag te zullen verhogen, met vrij gebruik van sterke drank.”

De patroon beval dat er 's maandags niet gewerkt mocht worden, maar dat al het volk om 10 uur aan het kantoor moest komen. En verzocht mij om half 10 te komen, voor het geval zijn broer, die hij gelijk ging bezoeken en van de zaak verwittigen zou, mij iets te vragen zou hebben. 's Maandagsmorgens opende ik de fabriek niet, maar zei tot het volk, dat de patroon bevolen had dat zij allen om tien uur aan het kantoor moesten komen.

Ingevolge het verzoek was ik aldaar om half tien en de oudste patroon had mij slechts een enkel woord te vragen. Om tien uur werd het volk binnengeropen.

De patroons vroegen hun, of ieder voor zich zelf zou spreken, dan of één voor allen het woord zou voeren.

Niemand antwoordde.

Zij herhaalden de vraag.

Niemand sprak één woord. Eindelijk wees één der voornaamste opstokers op Hein, en zei: „Mijn heren, dat is de vuurwerker.”

De patroon zei: „Wat kan het mij schelen, wie de vuurwerker is, daar heb ik niets mee te maken. Ik heb alleen met Middel te doen.”

Hij stelde daarop nogmaals de vraag, of elk voor zich zelf zou spreken of één voor allen.

Weer kwam er geen antwoord. Daarop wendde de patroon zich tot Hein en zei: „Ik hoor daar, dat u vuurwerker bent, dus wellicht het hoofd der samenzwering. Spreekt u voor u zelf of voor allen?”

Met bevende, gesmoorde stem antwoordde hij: „En voor mijzelf en... voor... de anderen”.

De patroon hervatte: „U bent dus de advokaat. Mag ik weten, wat mijnheer de advokaat heeft in te brengen?”

Langer dan twintig minuten duurde het, eer Hein een woord kon spreken. Bij herhaling bewogen zich zijn lippen, en deed hij een

poging om te spreken, doch kon geen geluid geven.

De patroon zei: „Die vent heeft niets te zeggen, anders zou hij wel spreken”.

Hein verbleekte als een dode, deed nogmaals pogingen om te spreken, doch tevergeefs.

De patroons werden ongeduldig, maar ik werd met kracht bepaald bij Jesaja 54 : 17a: Alle instrument, dat tegen u bereid wordt, zal niet gelukken, en alle tong, die in het gericht tegen u opstaat, zult gij verdoemen.

Tegelijk werd ik ingeleid in mijn eigen peilloos verderf, en dit maakte Gods goedheid jegens mij des te groter. Dat die hoge Majesteit voor mij, arme zondaar, de tong der valse beschuldigers zo verstomde, dat zij niet één woord konden spreken en Hij mijn rechtvaardige zaak zo zichtbaar handhaafde.

De patroons stampten van ongeduld op de grond en zeiden nogmaals tot Hein: „Kerel spreek dan, of pakken jullie je allen weg. Want wij kunnen onze tijd beter gebruiken dan hier zo ledig te staan.”

Nadat bijna dertig minuten verlopen waren, en de meesten der knechts doodsbleek waren, zei Hein met afgebroken woorden en met hijgende stem, evenals een stervende: „Dat . . . wij . . . niet . . . mogen . . . werken . . . als . . . de . . . meester . . . er . . . niet . . . is . . .”

De jongste patroon zei op driftige toon: „Dat heb ik gelast, en wie van ulieden zal mij in mijn zaken de wet stellen!”

En op mij wijzende zei hij verder: „Die goede man heeft mij dringend verzocht, om ulieden in zijn afwezigheid te laten werken, maar ik heb dat nadrukkelijk geweigerd. En omdat Middel mijn bevelen opvolgt, willen jullie dat aan hem wreken. Schaamt u over uw vermetelheid, ondankbare schepsels! In uw belang heeft Middel mij dringend verzocht in de afgelopen winter in voorraad te laten werken, om u aan 't werk te houden. Voor enige duizenden guldens ligt er nu in voorraad, terwijl het onzeker is, wanneer dat verkocht zal worden. En nu het weer drukker is, nu handelen jullie zo schandelijk. Foei, schaamt u, ondankbare kerels die gij zijt!”

Beide patroons oordeelden allen te moeten ontslaan en dadelijk een advertentie in de nieuwsbladen te plaatsen om veertig à vijfenveertig bekwame werklieden te verkrijgen.

De meesten der knechts, bemerkende dat zij zouden worden weggejaagd, baden en smeekten aan het werk te mogen blijven. Ze

jammerden over hun arme vrouwen en kinderen, en vroegen nederig vergeving voor hun misdaad.

De patroons, zich tot mij richtende, zeiden: „Middel, ons besluit om ze allen te ontslaan, hebt u gehoord, maar wat is uw oordeel?”

Ik antwoordde: „Mijne heren, indien u op uw genomen besluit kunt terugkomen, dan is mijn oordeel, dat, indien het werkvolk zijn schuldige plicht wil betrachten, zij allen weer kunnen komen werken. Doch zij moeten zich beslist goedwillig verklaren. Als zij hun plicht behoorlijk doen, zal ik van mijn zijde hun belang blijven behartigen als tevoren, zonder hun deze handelingen ooit te verwijten. Ja, het aanmerken, alsof er niets gebeurd was. Maar bij nieuwe oppositie ontsla ik hem, die zich onbehoorlijk gedraagt, op staande voet. En op die voorwaarden, edele heren, is mijn verzoek, dat u hun deze zaak vergeeft”.

De patroons antwoordden: „Hoe is het mogelijk, dat u jegens zulk ondankbaar volk zo edelmoedig kunt zijn? Waarlijk u bent voor die kerels veel te goed. Stellig hadden wij gedacht, dat u ons besluit zou goedkeuren”.

Nadat de patroons met elkaar hadden overlegd, zeiden zij: „Zo wij ulieden in het werk terugnemen, is het enkel op voorspraak van uw meester. En daar wij er zeker van zijn, dat Middel niets onbetamelijks, maar wel plichtsvervulling van ulieden eist, zo vorderen wij, dat u allen hoofd voor hoofd verklaart, dat u zich in alles behoorlijk zult gedragen”.

Allen beloofden dat. Hein echter maakte aanmerkingen, dat ik zo streng voor hem was.

Bij onderzoek bleek, dat hij in de tijd van vier weken twee keer door achteloosheid telkens een schade van meer dan 200 gulden had veroorzaakt, waarover ik mijn ongenoegen had geuit. Heftig werd Hein door de patroons bestraft over zijn handelingen. Zij oordeelden, hem in elk geval te moeten ontslaan.

Deze, algeheel ontslag tegemoet ziende, en vrezende dus een verlies van circa 14 gulden per week te zullen lijden, bad en smeekte om vergeving en om met de anderen opnieuw te worden aangenomen. De patroons vroegen mijn gedachten.

Ik antwoordde: „Vergeven en weer aannemen”. Hetgeen dan ook geschiedde.

Lieve lezer! Wie u ook bent, ik bid u, leer uit deze omstandigheden, hoe de Heere een schild is voor hen, die op Hem betrouwen. En zo u

ooit in narigheid komt, van welke aard de beproevingen ook mogen zijn, wend het tot de God des heils als een arme van geest, en Jehova zal u gewis redden. Ik moest er in ootmoedige dankbaarheid van uitroepen: „Loof de Heere, mijn ziel, Die de Achitofels raadslagen tot zothed heeft gemaakt, en mij ellendige heeft verheven uit de twisten des volks. En Die alle dingen heeft doen medewerken ten goede, tot lof van Zijn grote Naam!”

Ook de kinderen Gods, die van de zaak wisten en voor mij hadden gebeden, waren over de uitkomst innig verblijd en loofden de Heere. Omstreeks deze tijd werd door sommige leveranciers aan de fabriek opnieuw beproefd, gelijk vroeger tevergeefs geschied was, mij door grote geschenken in hun belang te winnen; doch de Heere gaf genade om alles af te keren. Zonder mijn weten werd dit aan de patroons bekend, en het deed hun hoogachting en hun vertrouwen voor mij toenemen. Zo zelfs, dat, als er bij sommige gelegenheden op de fijnen werd gesmaald, zij zeiden: „Als de fijnen zo handelen als Middel, dan zijn zij grotelijks te prijzen in plaats van te verachten”. En konden niet dulden, dat er iets ten nadele der vromen werd gezegd.

Lieve lezer, geloof mij, het is geen eigen roem, die mij dit doet schrijven, want niet mij, maar de genade Gods, die met mij was, zij al de roem! Maar ik stip dit aan om onder Gods zegen u op te wekken tot oprechte handelingen, opdat de Naam en de zaak des Heeren om onzentwil niet gelasterd, maar geëerd en geprezen worde.

Een storm in het geestelijke.

Nu volgde er een storm in het geestelijke, die mij meer schokte, dan al de aardse zaken ooit gedaan hebben. Zie hier de toedracht.

Daar mijn broer, de zeekapitein, de avond voor de dag van Christus' hemelvaart voor de stad op de rede, of het IJ gekomen was, wilde ik hem op de namiddag van die feestdag bezoeken, doch kon zijn schip niet vinden. In het naar huis terugkeren, viel mij in, dat vriend A. ziek was.

Ik ging daarheen, doch in de ziekte was een gunstige wending gekomen. Onder het theedrinken sprak de vrouw van A. over haar bekeringsweg, hoe zij nadat zij de vergeving van haar zonde had ontvangen, nog in allertreurigste toestanden was gekomen, en later de volle vrijmaking had ontvangen.

In veel zaken kon ik haar volgen, maar het laatste stuitte bij mij op bezwaren.

Ik gaf haar zulks te kennen, waarop zij zei: „Middel, als de schulden van een schuldige voor de rechtbank door een ander worden voldaan, kan zo iemand dan vrij uitgaan?”

Ik antwoordde: „Volgens de orde van het recht, ontvangt hij op die voldoening de rechterlijke vrijspraak dat hij vrij kan uitgaan, omdat er geen pretentie of vordering meer op hem rust. Tot aan die vrijspraak bewaart hem de cipier of deurwaarder.”

Vrouw A. hervatte: „Ik wens dat God dit geestelijk aan uw ziel mag toepassen”.

Ik keerde huiswaarts, maar nauwelijks was ik op straat, of ik werd allerhevigst aangevochten, dat ik niet alleen die rechterlijke vrijspraak miste, maar ook dat het zeer twijfelachtig was of ik de ware bekering zelf wel deelachtig was. Want dat ik, wanneer ik de vergeving der zonden bezat, die leegte in mijn ziel niet zou gevoelen. Daar ik zulks miste was het alles bedrog, inbeelding en verstandswerk.

Zware twijfelingen, tastbare duisternis en wanhoop vervulden mij. Heel ontsteld en bevend van angst, in helse benauwdheden, kwam ik thuis. Daar het doodsweet mij van het gezicht stroomde, ontstelde mijn vrome vrouw, in de veronderstelling, dat mij enig dodelijk onheil had getroffen.

Zover ik kon, deelde ik mijn ontmoeting mee, maar de banden des doods dreigden mij te doen stikken. Dacht ik aan God, zo maakte ik misbaar. Alles was naar mijn schatting verloren, verloren voor de tijd, verloren in de dood, verloren voor de eeuwigheid.

De haren rezen mij te berge. Drie dagen en drie nachten kon ik wegens de grote angst geen spijs gebruiken. Ik moest aanhoudend drinken wegens de brandende hitte, die ik in borst en keel voelde, door aanhoudend zuchten in grote benauwdheden.

De tweede dag kwam de oude vrome dokter Van Rheenen, die buiten mijn weten ontboden was, en verklaarde, dat het geen lichaamsongesteldheid was door natuurlijke oorzaken, maar een zielsziekte in de hoogste graad. Voor welke alleen de redding door Gods licht en genade kon helpen, en hij drong krachtig aan tot het gebed.

Ik antwoordde: „Dokter, indien ik bidden kon, o dan zou ik zeker gered zijn. Dokter, al bezat ik de ganse wereld, en ik moest die

overgeven voor één goedertieren gedachte van God, o hoe gaarne zou ik die prijs er voor afstaan. Maar helaas, alles is gesloten en hopeloos!"

De dokter wendde zich tot mijn vrouw en zei: „Indien u niet spoedig een weduwe en uw kind een vaderloze wees zal zijn, moet almachtige genade Gods zich openbaren. Bid, ja bid aanhoudend tot de grote Ontfermer, dat Hij de helse zielsangsten wegneme of althans matige. Want als dokter moet ik u zeggen, dat indien deze toestand van uw man blijft aanhouden, hij in één ogenblik kan stikken. Want zoals u een vaatdoek wringt, worden de ingewanden van uw man krimpde gewrongen door de helse angsten; en valt het op de luchtpijpen, dan is hij als in één ogenblik weg. En daarom vrouw Middel, bid sterk tot de Almachtige, dat Die in Zijn genade het wegneme of althans matige, want zo kan uw man niet blijven leven!"

Na ons het heil des Heeren te hebben toegewenst vertrok de dokter. Satan blies mij in, dat God het gebed voor mij had weggenomen. Want dat anders die vrome dokter wel voor mij gebeden zou hebben en dat mijn vrouw uit eigenbelang bad, en dat zulke gebeden niet verhoord werden.

Van alle kanten bedreigde mij (volgens mijn oordeel) de verwoesting. Ik raakte in toestanden, dat ik als versuft werd. Ik lag bij tijden plat ter aarde, brulde van angst of was als stom, en was gesloten voor alles wat anders tot redding strekken kon.

's Zondags was volgens de beurt het gezelschap in mijn woning. Onder alles wat door de vromen tot mijn bemoediging werd aangewend, was ik zo koud als ijs en hard als steen. Volgens een vaste gewoonte gaf de huisvader bij het eindigen altijd op, wat er gezongen moest worden en deed de dankzegging.

Men liet niet af of ik moest een psalm opgeven, en dat was Psalm 38 : 13 en 14. Toen dit door de vrienden gezongen was, waarbij ik als een stomme zat, zongen zij nog tot mijn behoefte, onder veel tranen en gebed, de verzen 21 en 22. Onder het zingen van vers 21 en 22 daalde er een flauwe lichtstraal van mogelijkheid tot redding in mijn donkere ziel neer.

Vol verwondering over de mogelijkheid tot redding, riep ik wenende uit: „O God! zou er dan voor mij nog redding kunnen zijn?" En uit de diepten mijner ellende klom met de dichter het gekerm en de smeking tot de God des levens op, jammerende om genade en licht.

Zodat het gewezen en de smeking van oud en jong, van al wie zich in het gezelschap bevond, zich met mijn smeking paarden, opdat ik uit die angsten mocht geraken.

De Verbonds-Jehova gaf mij weer een open toegang tot de troon der genade. En daar niemand mij inlichting gaf, wat de oorzaak van de leegte in mijn gemoed was, zo gaf mij dit een vurig gebed tot de Heere, om licht in deze zaak te mogen ontvangen. En als antwoord ontving ik de duidelijke onderscheiding, die vader Hellenbroek opgeeft in tweeërlei genoegdoening van Christus, zowel lijdelijke als dadelijke. Zie A. Hellenbroek's Voorbeeld der Goddelijke waarheden, over Christus' voldoening.

Vraag 5: „Was het lijden van de straf alleen niet genoeg om voor ons te verdienen of te voldoen?"

Antwoord: „Nee, het lijden van de straf kon wel bevrijden van straf, maar geen recht geven tot het eeuwige leven; dat was alleen beloofd op het doen van de wet: doe dat en gij zult leven," Lukas 10 : 28. Duidelijk en klaar werd het mij nu, dat de gelovigen vergeving der zonden bekomen op het lijden en sterven van de Heere Jezus, als ons zulks door de Heilige Geest wordt toegepast. Maar dat de toepassing van Christus' volmaakte onderhouding der wet, voor en in de plaats Zijns volks, ons het recht tot het eeuwige leven geeft.

Nooit waren mij de vruchten van iedere Borgtocht van de Heiland, zowel de lijdelijke als de dadelijke, zo duidelijk geweest.

Een helder licht ging er in mijn ziel op, dat ik wel de toepassing van Christus' lijden en sterven bezat tot vergeving van mijn zonden, welke ik voor enige jaren had ontvangen, maar dat de holte of lege plaats in mijn ziel, uit het gemis van Jezus' volmaakte onderhouding der wet ontstond. En dat ik daarom zó dat volle burgerrecht op de hemel door het geloof nog niet kon omhelzen.

Nu leerde ik de zeer onderscheidene geloofstoestanden der heiligen in de Schrift verstaan. Hoe de dichter van Psalm 106 : 1-3 in brandende liefde (door de Heilige Geest gedreven), in het gevoel van de vergeving der zonden, Jehova grotelijks roemt. En dat hij in vers 4 en 5 openbaart, dat er nog lege schatkamers in zijn ziel zijn, die namelijk door Christus' ganse volheid in de dadelijke genoegdoening, bij die Godsman nog moesten vervuld worden. Vandaar die innige smekingen om dat heil in vers 4 en 5.

In Spreuken 8 : 21 zegt de Opperste en Eeuwige Wijsheid dat het Zijn liefhebbers zijn, wie Hij de schatkamers zal vervullen.

In Lukas 7 : 48 ontvangt de zondares de vergeving der zonden. Zij blijft nog in het geloof op Jezus zien en ontvangt in vers 50 de volle vrede, zodat zij zowel van de dadelijke als van de lijdelijke Borgtocht de vrucht ontving.

In Johannes 16 : 24 zegt de Heere tot Zijn jongeren: „Tot nu toe hebt gij niet gebeden in Mijn Naam”. Dat is: Zij kenden Christus nog niet in de gehele omvang van Zijn Middelaarsverdiensten, ofschoon zij de vergeving der zonde hadden.

De genoemde en veel andere plaatsen van de Heilige Schrift waren mij nu bijzonder tot sterkte. En ik mocht in Gods vrije leiding berusten, biddende om de volle vrijmaking in de gehele omvang van Christus' verdiensten. Gelovende, dat de Heere zulks op Zijn eigen tijd zou vervullen.

Gaarne wil ik erkennen, dat velen van des Heeren volk de toepassing van beide genoegdoeningen van de Middelaar gelijktijdig ontvingen, en zich dan in en door Christus in de Drieënige God verliezen en kwijt worden. Maar veel anderen kennen de Heere Jezus zaligmakend in Zijn lijdelijke verdiensten, maar nog niet bevindelijk in Zijn dadelijke voldoening.

Wellicht zou ik in zulk een wanhopige staat niet zijn gekomen, als mij vroeger op het voetspoor van vader Hellenbroek was gezegd, dat iemand de toepassing van Jezus' lijden bevindelijk kan hebben tot vergeving van zonden en nochtans voor een tijd de toepassing van Christus' dadelijke borgtocht kan missen. Waaruit zich de leegte in de ziel doet gevoelen, totdat de toepassing van Christus' volmaakte onderhouding der wet wordt geschonken en de volle vrede bekomen wordt.

Nochtans is het mij later veel tot lering geweest in het behandelen van kleingelovigen, om niet met machtspreuken te werk te gaan, maar liever bijbelse leidingen te geven. Want onze grote Meester zei tot Zijn jongeren, toen Hij hun aantoonde (Joh. 16 : 24) dat zij nog niet in Zijn Naam hadden gebeden, dat is in Zijn ganse volheid: Bid en gij zult ontvangen, opdat uw blijdschap vervuld zij, te weten in Zijn volheid.

De dierbare Heiland gebruikt daar geen machtspreuken.

Lieve lezer! Wellicht bent u een gemoedelijk kleingelovige, ja hebt u de Heere Jezus innig lief. En als u bij andere kleingelovigen bent en er uit het bevindelijk leven wordt gesproken, dan is er zoetigheid in uw ziel. Maar hoort u ware bevestigde en geheel vrijgemaakte

gelovigen uit hun weg spreken, dan wordt u soms geschokt en wel daarom, omdat u op bevindelijke wijze de toepassing van Christus' dadelijke verdiensten nog niet hebt ontvangen.

Lieve zielen! Ik raad u ernstig het gebed aan, zoals de Opperste Leidsman en Voleinder des geloofs het (Joh. 16 : 24) Zijn discipelen deed. En op Gods tijd zult u uw blijdschap vervuld vinden en zal de Zoon Gods u Johannes 8 : 36 doen verstaan.

Wendt u liever duizend keer tot Gods genadetroon om deze zielvervullende zaak, dan dat u zich tot mensen begeeft, om van hen geholpen te worden. Daar helaas zelfs sommige gelovigen, door niet genoeg op de Heilige Schrift te letten, hun eigen bekering tot een regel stellen voor anderen. Terwijl toch de Heilige Geest in de hele Bijbel ons geen twee personen doet voorkomen, die volkomen gelijk zijn in de toeleiding tot Christus. En eindelijk voor alle ware gelovigen Christus het einde der wet is tot rechtvaardigheid, Romeinen 10 : 4.

Laat dus ook in deze zaak uw begeerten gedurig met bidden en smeken bekend worden bij God, en uw hart, zin en min, op de allerliefste Heere Jezus gezet zijn. En het jubeljaar van uw volle vrijheid zal er wellicht spoediger zijn dan u denkt, en dan zult u in Christus al uw lust en rust genieten.

Zijt gij, lieve lezer, nog in vreze of het beginsel van het nieuwe leven wel in u is? Ach, toets u zelf, of de zonden u waarlijk tot smart zijn en of het gemis van Gods zalige gemeenschap u ondraaglijk is. Daarbij, of u de Heere met uw ganse hart kiest en liefhebt vanwege het beminnelijke, dat er in God is, zodat u Hem volkomen wenst te dienen om Zijns Zelfs wil. Niet slechts om van de hel vrij te zijn, maar omdat God het zo waardig is. En de begeerte om in Zijn gunst te delen tot heerlijkheid Zijns Naams, u uit uzelf drijft, om biddende het alles uit Jezus' volheid te bekomen, wat tot uw zaligheid van node is.

O weet dan, dat het, volgens Gods onfeilbaar Woord, de Heilige Geest is, Die u tot dat alles bewerkt, Romeinen 8. En dat, volgens 1 Johannes 4 : 19, uw liefde tot de Heere een vrucht is van Gods liefde, Die u eerst heeft liefgehad, en dat de Heilige Geest u dus wil bewerken, om uzelf zo slecht te doen erkennen, als de Alwetende ons beschrijft in Gen. 6, Ps. 14 en 53, Rom. 3 : 10-19, Jes. 1, Ezech. 16 en zoveel andere plaatsen. En dat Hij u bearbeidt, om u als een gans onreine melaatse tot Christus te drijven en u het onmogelijke

van uw eigen verdiensten te doen gevoelen.

Zo werkt u, door u te kanten tegen enkel vrije genade, om uzelf toch iets geschikt of aannemelijk bij Christus te maken. Want als u naar uw schatting nu maar die of die was, dan zou u hoop hebben, dat Christus u zou aannemen. Maar nu acht u uzelf in zulk een toestand te zijn, dat u zult worden afgewezen. Vraag God om licht in de volgende teksten als: 1 Joh. 4 : 10, Rom. 4 : 4 en 5, Joh. 5 : 35 en 37, Joh. 7 : 37 en 38. En zo u deze en andere plaatsen van uw ellendigheid en Christus' enig geldende Borggerechtigheid en loutere vrije genade recht verstaat, dan zal Johannes 8 : 36 u tot volle bevrijding duidelijk zijn.

Waarde lezer, bent u nog onbekeerd, och dat u de waarde van uw onsterfelijke ziel mocht leren kennen. Omdat zij in de schaal der eeuwigheid zwaarder is dan al de schatten der aarde, die eenmaal zullen verbranden, versmelten en vergaan. Daar uw ziel eeuwig is en zo zij onbekeerd blijft eeuwig met uw opgewekte lichaam in het eeuwige vuur der hel zal branden, zonder ooit te kunnen verteren, Lukas 16 : 23 en 24. Welke fiolen van Gods toorn, wegens het niet intijds tot Christus te vluchten, u dan eeuwig naar Daniël 12 : 2b, tot versmaadheden en eeuwige afgrijzing zullen doen zijn.

Och, dat u het, zoals u bent, biddende tot God mocht wenden, naar Zijn eigen voorschrift, Hoséa 14 : 3.

Laat geen grootheid van uw gruwelen u terughouden om tot Jezus te vluchten, want de almachtige kracht van Jezus' verdiensten is duizendvoudig verdubbeld groter dan uw miljoenen zonden, en zij kan u van al uw ongerechtigheden reinigen.

Laat ook de wereld en de satan u niet langer bedriegen, alsof het leven der vromen droefgeestig zou zijn. Nee, Gods kinderen smaken zoveel blijdschap en zaligheid, dat zij het voor de ganse wereld niet willen ruilen. Och, haast u dan, ja haast u om uws levens wil!

Geboorte, bekering, ziekte en overlijden tweede zoon.

Toen in 1832 mijn waarde vrouw in gezegende omstandigheden verkeerde, kon ik geen open toegang tot de troon der genade vinden zoals ten tijde van het eerste kind. Hoe ik ook zocht naar de oorzaken, ik kon ze niet vinden. Ik bad wel, maar kreeg geen antwoord. Dit verwekte bij mij allerlei bedenkingen, en God woonde in dat opzicht voor mij in de donkerheid, Psalm 97 : 2.

Het jongetje werd geboren en was uitnemend schoon, als een andere Mozes. Wat ik ook smeekte, om de naam van het kind te mogen weten, twee dagen en twee nachten kreeg ik geen antwoord, en de derde dag moest de aangifte geschieden op het gemeentehuis. In de ochtend van de derde dag ging ik aanhoudend in gebed. Eindelijk werd ik gedrongen om de Bijbel open te slaan. Dit deed ik en ziet, daar blonk mij met Goddelijke kracht uit Lukas 1 : 63b tegen: Johannes is zijn naam!

Het is mij niet mogelijk het heerlijke, dat ik in die letters of die naam zag, onder woorden te brengen. Ook kan ik evenmin uitdrukken, welk een Goddelijke kracht er door in mijn ziel daalde.

Vol blijdschap zei ik tot mijn vrouw: „Lieve vrouw, Johannes is zijn naam¹²”.

Zij antwoordde, dat zij drie uren daarvoor, op het gebed dezelfde woorden tot antwoord had ontvangen. En dat, omdat haar geloof voor mij geen regel kon zijn, het nu gedurende drie uren haar gedurige bede tot de Heere was geweest, dat ook ik die aanwijzing mocht ontvangen.

Dit was mij tot nieuwe sterkte en ik haastte mij, de burgerlijke aangifte te doen.

Later hebben sommigen deze zaak dweperij genoemd; de Heere vergeve het hun!

De Verbonds-Jehova vervulde kennelijk bij de eerste ontwikkeling van zijn vermogens, dat de betekenis van die naam Johannes (de genade Gods), aan het kind vervuld werd.

De vreze des Heeren bleek spoedig in hem. IJdelheid was hem al vroeg tot walging. Met ingespannen aandacht luisterde hij naar de huiselijke godsdienst, en het veelvuldig gebed, hetzij met zijn moeder of afzonderlijk, was hem een behoefte. Van het ogenblik af dat hij kon spreken, begon hij te leren. Onvermoeid was hij bezig, om zelf in staat te zijn de Schrift te onderzoeken.

Ongeveer 4 jaren oud, las hij al tamelijk goed. Gods Geest maakte hem op die leeftijd een arm zondaar en een vurig bidder tot de Heere Jezus. O, dat kinderlijk vurig bidden om bekering en vergeving der

12. Johannes werd geboren 3 augustus 1832 en overleed 16 november 1837. In de geboorteakte wordt zijn naam geschreven als *Joannes*. Anderhalf jaar voor de geboorte van Johannes, nl. op 31 maart 1831 werd in het gezin Middel een levenloze zoon geboren.

zonden, dat vanaf zijn tweede jaar plaats had! En daar er in die tijd hevige vervolgingen van de uitgeleide of afgescheiden vromen plaats hadden, zo bad hij telkens als hij daarvan hoorde, zijn handen in de hoogte stekende, onder een vloed van tranen: „Och, Heere, bewaar Uw volk, beschaam de vijanden! Och, laat Uw Kerk door U bewaard worden, daar de goddelozen zo boos zijn”.

Al wat hij in de Bijbel las en niet begreep, moest ik hem toelichten. Liefde tot God en de naaste was zijn hoofdkarakter. Vóór zijn vijfde jaar had hij levendige kennis van 's mensen ellende, van de volstreckte noodzakelijkheid der werkingen van de Heilige Geest en van de enige verlossing door Jezus Christus.

Boetpsalmen kende hij ongelooflijk vlug en zong die op een hem eigen melodie. Maar tot het zingen van lofpsalmen achtte hij zich niet gerechtigd, zolang hij geen vergeving van zijn zonden ontvangen had.

Daar hij de oogappel van sommige vromen was, werd hij soms gehouden als bij aanvang bekeerd te zijn. Maar dan wees hij op de top van zijn vinger en zei: „Och, vader! Ik ben nog maar zo'n klein beetje bekeerd, en ik moet geheel bekeerd worden, is het niet zo, vader?”

Mijn vrouw zei soms in zijn afwezigheid: „Deze zal mij zijn tot een verkwikking des ouderdoms.” Maar dan moest ik haar wel eens antwoorden: „Lieve vrouw, reken er op, dat God het kind vroeg voor de hemel rijp maakt.”

Als de werklieden in mijn afwezigheid soms gekheid maakten, en hij dat zag of hoorde, ging hij tot hen en zei: „Weet u wel, dat de Heere alles ziet en hoort, en dat er een gedenkboek voor Zijn aangezicht is. Daar de Heere alle zonden zal straffen, zo mag u dat niet doen, maar u moet de Heere bidden om bekering. Want als u niet bekeerd wordt, dan gaat u eeuwig verloren. Beloofd u dat u dit kwaad niet meer doen zult, maar de Heere zult bidden om bekering?”

Gods hoge Majesteit woog het kind zo op het hart, dat het haast ongelooflijk is. Een enkel voorbeeld zal ik daarvan geven.

Op zekere keer stond hij enige ogenblikken aan de deur om iets te ontvangen, dat mijn vrouw liet halen. Juist op die tijd gingen er vijf jongens voorbij, die hij hoorde vloeken. IJlings liep hij naar binnen, en in hevige ontroering weende hij overluid. Snikkend riep hij uit: „O moe! o moe!” en bleef verder bitterlijk wenen.

Mijn vrouw liet mij roepen. Ik kwam en vroeg: „Lieve Johannes,

wat scheelt er aan, dat je zo weent?”

„O va! o va”, was zijn antwoord, maar hij bleef aanhoudend wenen. Na ongeveer twintig minuten overluid geweest te hebben, kwam dit uit zijn mond en hart: „O va, de jongens hebben de heilige Naam des Heeren misbruikt en gevloekt”. Nog geruime tijd bleef hij bitter wenen en toen moesten wij op zijn verzoek knielend bidden, of de Heere die jongens bekeren wilde.

Het bijwonen van godvruchtige gezelschappen was hem een blijdschap des harten. Met ingespannen aandacht luisterde hij dan, en wat hij niet begreep, moest ik hem later verklaren. Dan mediteerde hij op die zaken dikwijls in het gebed, daar dat hem de ademtocht van het geestelijk leven was.

Innig medelijden had hij met kinderen, die geen vrome ouders hadden, en die dus naar zijn oordeel, als zij geen kennis of onderwijs van de weg der bekering ontvingen, verloren gingen. Eens zag hij in de verte kinderen in vreemde opschik dansen voor een orgel. Diep ontroerd vroeg hij: „Va, als die kinderen zo dansende sterven, gaan zij dan niet naar de hel?”

Ik antwoordde: „Lieve jongen, die kinderen worden door hun ouders daartoe gedwongen. Wie weet, hoe die arme kinderen er onder zuchten”.

„O Va,” antwoordde hij, „wat zijn dat dan boze ouders! Och, laat ons voor die kinderen bidden, en dat ook die ouders mogen bekeerd worden,” en hij viel dadelijk op de knieën. Wij baden, en hij was innig aangedaan.

Dagelijks ruim dertig keren in het gebed te zijn, was hem een innerlijke behoefte. Kortom, zijn leven was aan God gewijd. Ook had hij een voorgevoel, dat zijn leven hier op aarde kort zou zijn.

Toen hij vijf jaren en drie maanden oud was, kreeg hij de pokken, vergezeld van zware koorts. De dokter vond zijn toestand bedenkelijk, en daar het kind gevoelde nog geen vergeving van zijn zonden te hebben, en zonder dat niet zalig te kunnen worden, zo wrong hij drie dagen en nachten aanhoudend zijn handen, onder het gedurig uitroepen: „Bange! bange! o zo bange!”, steeds biddende. Soms schreeuwde hij van vrees om zo te sterven. Ook deed de boze hevige aanvallen op hem.

Werd hem gevraagd of hij lichaamssmart had, dan was zijn antwoord: „Och va, wat is de smart van het lichaam? Dat is minder dan mijn arme ziel . . . O Va, mijn arme ziel, die nog geen vergeving

der zonden heeft". En dan schreeuwde hij weer: „Bange! bange! Och va, och moe, bidden!"

Dat onze smekingen gedurig opklommen, lag in de aard der omstandigheden. Maar hij oordeelde, dat het nog niet genoeg geschiedde, omdat de Heere het zo waardig was, en van Hem alleen de redding komen kon tot eeuwige behoudenis om Jezus' wil, Wiens Borgtocht voor hem boven alles nodig was.

De vierde dag, tegen de middag kwam hij wat tot rust. Met zijn gezicht naar de wand gekeerd, hoorde ik hem vurig maar bedaard met de Heere werkzaam. Dit duurde enige tijd, en eindelijk hoorde ik hem het laatste vers van Psalm 7 zingen:

Ik zal het eeuwige Wezen prijzen,
Zijn recht de schuldig' eer bewijzen,
En zingen 's Allerhoogsten lof,
Met psalmen, tot in 't hemelhof.

Ik ging naar hem toe. Met hemelse blijdschap deelde hij mij mee, dat zijn zonden hem vergeven waren. Dat de Heere Jezus nu zijn lieve Zaligmaker was, dat hij naar de hemel ging en daar eeuwig de Heere zou prijzen en loven.

Uitgeput viel hij neer, doch na geboden hulp weer wat bijgekomen, nam de ziekte zeer toe, zodat hij weinig spreken kon. Maar dan stak hij zijn handjes in de hoogte, in hemelse blijdschap, om ons te beduiden welke vreugde hij genoot in de zekerheid van naar de hemel te gaan.

Die dag van zijn zielsbevrijding kreeg hij drie keer een ogenblik zijn spraakvermogen terug. Ik nam die gelegenheid te baat, en vroeg hem toen: „Lieve Johannes, heb je nu helemaal geen vrees meer?"

„Nee va, niets meer bange!"

„Lief kind, kun je dan volkomen geloven, dat je vergeving van al je zonden hebt?"

„Ja va, al mijn zonden zijn mij vergeven."

„En geloof je dan zeker dat je naar de hemel zult gaan als je nu sterft?"

„Ja lieve va, want nu ben ik geheel bekeerd. O va, geheel bekeerd. Nu ga ik naar mijn lieve Heere Jezus", en hij stak zijn handjes naar boven.

„Mijn lief kind, je hebt ons, je ouders, altijd zo innig liefgehad! Zou je dan nog niet graag hier wat bij ons blijven?"

„Zo als de Heere wil, lieve va!"

„Maar als de Heere nu eens aan jou de keus liet en zei: Johannes, je kunt nu vrij kiezen, of je naar de hemel wilt gaan, dan of je eerst nog wat bij je ouders wilt blijven! Wat zou je dan kiezen, als je vrije keuze had?"

„O va, dan naar de hemel, dan naar de hemel!" En onder die betuiging sloeg hij zijn ogen naar boven, en een gloed van blijdschap was zichtbaar in dat heilig verlangen naar de volmaaktheid.

Dergelijke verklaringen van zijn geloof en aanstaande zalige heerlijkheid deed hij bij herhaling, ook zelfs nog drie of vier minuten voor zijn heengaan uit de aardse tabernakel. Nu zingt hij Boven het lied des Lams.

Met geheel bekeerd zijn, bedoelde hij, zowel vroeger als later, dat hij vergeving der zonden had en in Jezus recht kreeg tot het eeuwige leven, dus dat hij de toepassing van de beide verdiensten van Christus ontving.

Lieve ouders, ik bid u, luistert nooit naar de inblazingen van de satan en het ongeloof, alsof uw kinderen in hun eerste jaren onvatbaar zouden zijn voor geestelijke zaken. Maar zoekt integendeel uw zaad van jongs af in de mogendheid des Heeren, voor God en Zijn dienst op te voeren.

Vergun mij echter één opmerking te maken, en laat dat tot uw geweten doordringen, als u zich schuldig voelt.

Een der grootste gebreken in de opvoeding der kinderen is (vooral in hun tere kindsheid), dat zij niet genoeg in uw gedrag en leven zien, dat het u in waarheid ernst is ten aanzien van hun zaligheid. Zo namelijk, dat zij niet genoeg zien dat het bij u echt hartewerk is om voor God te leven. En dat zij u met hen zo weinig op de knieën zien, en de vurige en hartelijke gebeden niet horen, gelijk het betaamt. Vandaar dat de kinderen veronderstellen, dat uw vermaningen maar ten doel hebben om u gehoorzaam te zijn. En geen ware hartelijke beoefening van godzaligheid in u ziende, achten zij de ware bekering maar bijzaak en geen hoofdzaak. Want dan zouden vader en moeder wel meer met hun kinderen bidden en hen meer van de weg der zaligheid leren.

O, het gemis van oprechte huisgodsdienst en leringen of onderwijs in de Heilige Schrift doet vaak menig kind verloren gaan. Ik weet bij ondervinding, dat er opoffering van tijd toe nodig is, die wij anders tot ons eigen genoegen besteden. Ja, soms had ik geen ogenblik voor mij zelf, maar was aanhoudend, ook na grote vermoeidheid door het

tijdelijk werk, met de lieve kleinen bezig om hen te onderwijzen in de wegen des Heeren, gepaard met gezamenlijke gebeden, dat de grote Ontfermer de middelen mocht zegenen. En geloofd zijn Zijn grondeloze barmhartigheden, die deze pogingen tot zalige bekering gezegend hebben.

Lieve ouders, ik bid u nogmaals, laat nooit af om uw kinderen door woord en voorbeeld tot Christus te brengen. Leren is onze plicht, en bekeren of de middelen te zegenen, is Gods werk.

Twee jaren voor het zalige afsterven van Johannes had de Heere ons nog een dochter gegeven, over wier bekering later zal gehandeld worden.

Afscheiding te Amsterdam en vervolging door de overheid.

Intussen was de uitleiding uit het Babel van verwarring te Amsterdam begonnen, daar God Zijn Waarheid van onder de puinhopen van leugen en afval te voorschijn bracht en ik en de mijnen ons door Gods genade bij de oude paden der Dordtse vaders mochten voegen. Daar ik acht jaren lang, zo menigmaal als ik in de zogenaamde Hervormde kerk ging, daar met een doorwonde ziel werd uitgedreven. Omdat het mij bitter greefde, als ik telkens de dierbare Immanuël hoorde miskennen of ontteren in Zijn ambten en staten, als de enige Goël of Losser. En de afgod van de vrije wil of vermogen ten goede hoorde verheffen.

Dikwijls moest ik dan wenende de kerk verlaten, omdat zij mijn Heere, als de Alfa en Omega in het zalig worden, er uit weg predikten. Totdat het mij onmogelijk werd die allerliefste Heere Jezus langer te horen verguizen en miskennen, en de leer van louter vrije genade te horen lasteren.

In het begin van 1835 diende ik mijn akte van afscheiding in¹³, en God verbond mij met de Christelijke Afscheiden Gereformeerde Gemeente te Amsterdam, hoewel die destijds nog maar vier leden

13. De datum dat Middel zich officieel afscheidde was niet begin 1835, maar 1 oktober van dat jaar. De akte van afscheiding luidde als volgt:

Wij ondergeteekende lidmaten en aanhangers der ware Gereformeerde Christelijke Kerk in Nederland verklaaren bij deezzen aan de zich noemende Hervormde, dat wij volgens Art. 28 en 29 onzer op Gods Woord gegronde Geloofsbelijdenis, ons vrijwillig afscheiden van het seedert 1816 bestaande Hervormde Kerkgenootschap en ons vereenigen met alle ware Gereformeerden, waar de Heere die
(vervolg pag. 75)

telde. Nauwelijks was ik, arme zondaar, echter aangesloten, of de toevloed werd groot. Naast de oude vader Deteleff werd ik tot ouderling gekozen en later bevestigd, nadat de Heere mijn tegenstand had weggenomen. En de broeders N. Obbes en J.D. Brandt werden diakenen.

Al spoedig werd ik door de overige kerkeeraadsleden en veel leden der gemeente dringend verzocht om als lerend-ouderling de gemeente te stichten, door mondelinge verkondiging der waarheid, gelijk ook vader Deteleff deed.

Eer ik dit kon aannemen, gaf het mij buitengewoon veel werk voor Gods genadetroon. Krachtig werd ik bepaald bij Jesaja 58 : 1, en ontving diepe inleidingen in de sleurzonden van de geestelijke Jakobs en de overtredingen van des Heeren keurlingen, die Hij als Zijn volk had aangenomen.

De inleidingen die ik ontving in het gebrek aan ware godzaligheid, deden mij huiveren, om ook lerend op te treden, daar ik vreselijke

ook gelieve te vergaderen. En houden het na deeze verklaring er voor dat onze namen als afgescheiden van uw genootschap uit ulieder Doop- en Lidmaatboek zal worden uitgeschrapt.

Harm Hendriks Middel - door att. van de Oude Pekela, ingeschreven den 21 Dec. 1826.

Harmina Scholten, huisvrouw van H. Middel - ingeschreven den 31 Dec. 1829, door att. van Zutphen.

De namen onzer (t.w. van H. Middel en Harmina Scholten) in ulieder genootschap gedoopte kinderen zijn:

Israël Middel, geboren den 7 April 1829, en 3 weken later gedoopt in de Oosterkerk door do. Saltet.

Joannes Middel, geboren den 3 Augt 1932, en 4 weken later gedoopt in de Oosterkerk door Do. Corstius.

Van huis, den 1 oktober 1835,
Weesperdwardsstraat, No. 33

In dezelfde akte van afscheiding verklaart ook de 69-jarige Coenraad Deteleff (geb. 1766): „na overtuigend in mijn gemoet, hetzelfde mij voortaan met UE niet meer verenigt te zijn, en wil het daarvoor gehouden hebben van uwlieden uitgegaan te zijn”.

De kerkeeraad van de Hervormde Gemeente besloot wel in te gaan op het verzoek van Middel tot royerung uit het lidmatenregister, maar niet tot royerung uit de doopboeken van de namen van zijn kinderen. Een week later werd besloten dergelijke verzoeken voortaan op dezelfde manier te behandelen.

Op 14 oktober - veertien dagen later - werd de afgescheiden gemeente te Amsterdam geïnstitueerd. Op zondag 18 oktober werd Deteleff bevestigd als ouderling door ds. H.P. Scholte. Middel werd een week later de tweede ouderling.

vijandschap tegemoet zag. Doch de Heere bepaalde mij, wederstrevige, bij deze woorden: „Spreek mensankind, hetzij dat zij het horen zullen, hetzij dat zij het laten zullen!”

Ik moest dus de boodschappen die God mij gaf, tot het volk brengen. Velen was het tot zegen en tot eeuwige behoudenis. Anderen die in een wetenschappelijke bespiegeling leefden, of verward zaten in een evangelisch werkverbond, stonden tegen mij op, doch de Heere sterkte mij. Zijn Naam zij geloofd!

Bij gelegenheid van de eerste Synode te Amsterdam in maart 1836 preekte Ds. Van Raalte op een zondagmorgen in mijn woning. Er was toen op straat een klein oproer, dat echter nogal rustig afliep¹⁴. 's Avonds zou de lieve Godsmann Ds. H. de Cock in mijn huis preken. Zijn eerwaarde kwam, vergezeld door Ds. Brummelkamp en een menigte vrienden. Doch nu brak de hel los. Satan werkte krachtig in de kinderen der ongehoorzaamheid. De straat werd gevuld met ongeveer tweeduizend mensen, die duivelse boosheid uit kraamden en beraadslaagden om die fijnen te verdelgen. Zij braken de keien uit de straat, om die door de ramen te werpen. Doch wat deed de Heere? Luister eens!

De ramen waren twaalf à veertien voet hoog van de grond, en als de keistenen met reuzenkracht geworpen werden, dan deed God die op een voet afstands van het glas plotseling neervallen, en zij die zich op de stoep bevonden, kregen door de vallende keistenen bloedige wonden. De laatsten gingen nu vechten met hen, die de stenen gegooid hadden.

Terwijl die „Midianieten” vechtende waren en dus de stoep ten dele leeg was, grepen anderen de gevallen keistenen, en in weinig minuten was de deur geheel verbrijzeld en de keistenen waren in de gang geworpen.

Toen droeg de woeste menigte vuilnis aan in hun hoeden en petten en gooiden dat tegen de ramen, zodat er nauwelijks meer daglicht door viel.

Door een getralied venster zag ik en hoorde tevens, dat sommigen uit de buurt, die veel voordeel van de fabriek hadden, geld gaven om de boosheid te bevorderen. Er rees in mijn hart op: Gij zult voortaan van mij geen voordeel hebben. Maar ogenblikkelijk daalde in mijn hart lieflijk neer: Wreek uzelf niet Mijn beminde, en de genade en de

14. Zie ook C. Smits, *De Afscheiding van 1834*, deel 1, blz. 338.

liefde Gods vervulden mij wonderlijk.

Opeens zag ik de woeste menigte zich verwijderen, naar ik later hoorde, met het plan om fabriek en woning in brand te steken en de fijnen er in te verbranden.

De burenen zonden om de politie. Enige agenten kwamen, maakten stilte en keerden dat laatste voornemen door niemand uit de hoofdstraat in de dwarsstraat, waarin ik woonde, toe te laten. Twee agenten kwamen aan mijn woning bellen, en nadat de deur geopend was, stelden zij mij enige vragen die ik beantwoordde, hun verder spijs en drank gevende. Zij vroegen verder, wat of dat voor spreken was, dat in de achterzaal geschiedde.

Ik zei: „Heren, als ik u eens vroeg, hoeveel geld u in uw zak had, zou dat beleefd zijn?”

Zij antwoordden: „Nee!”

Ik hervatte: „Evenmin vind ik het beleefd mij te vragen wat er in mijn woning gebeurt, of wat daarin gesproken wordt”.

Enige tijd later gaf ik hun ieder een fooi om de volgende dag iets voor hun kinderen te kopen, en verzocht hen te vertrekken.

Nadat de prediking geëindigd was, ging een gedeelte van de vrienden met de beide leraars, en de overigen langs een andere weg heen. 's Maandags liet ik de deur en al het andere weer in orde maken en werd uitgenodigd de volgende dag om tien uur bij mijn patroons te komen. Aldaar vernam ik dat de heer G., chef van de politie, onderzoek had gedaan naar mij en dat hij, na een alleszins goed getuigenis bekomen te hebben, te kennen had gegeven, dat er enkele goede lieden, onder de schijn van godsdienst, werden verleid. Maar dat de raddraaiers (te weten de afgescheiden leraars) het plan hadden om een revolutie te bewerken en Oranje van de troon te stoten. Voorts daagde hij de patroons voor de rechtbank, omdat de prediking of samenkomst in hun gebouw had plaats gehad.

De patroons verklaarden van dat alles niets te weten, en verzochten die dagvaarding te laten vervallen. Zij zeiden, dat zij mij vriendelijk zouden verzoeken die vergadering niet weer in hun gebouw te doen plaatshebben.

De heer G. hervatte, dat de heren mij dat niet hadden te verzoeken maar te bevelen.

De patroons betuigden grote achting voor mij en voor mijn godsdienst te hebben, daar de oprechtheid van die godsdienst in mij de loffelijkste vruchten droeg.

Nadat enkele zaken besproken waren, werd mij gevraagd, hoe lang ik die vergaderingen al aan huis had gehad.

Ik antwoordde: „Sedert acht jaren, doch met dit onderscheid, dat ik dit tevoren om de zes weken had, in vereniging met de heren Delvendiep, Reyfort en anderen, die u bekend zijn als solide burgers. Doch nu sedert vijf maanden iedere zondag”.

Zij zeiden: „Acht jaren, zonder ons ooit daarin te kennen?”

Ik antwoordde: „Edele heren! Ik heb daartoe nooit verplichting gevoeld. Want ten eerste was het buiten de tijd van werken, op de rustdag, die God tot Zijn dienst geheiligd en afgezonderd heeft. En ten tweede leed de woning er niet het minste van, daar ik zaterdagsavonds op de trappen lopers legde, opdat die er niet van zouden slijten, en omdat boven matten en kleden liggen. Had ik gedacht, dat de woning er tien cent in waarde door zou dalen, dan had ik u zeker toestemming gevraagd.”

Zij glimlachten en zeiden: „Lieve Middel, al sleet de woning er ieder jaar *f* 500,— van, wij hebben zoveel achting voor u en voor uw godsdienst, dat wij u dan volle vrijheid ertoe zouden geven. Maar nu zouden wij voor de rechtbank moeten verschijnen als dat zo voortduurde, en dit kunt u toch niet van ons vergen. Dus is ons zeer vriendelijk verzoek ons in deze zaak niet in ongelegenheid te brengen, te meer daar wij van de heer G. gehoord hebben, dat er zeventien vergaderplaatsen voor uw gemeente hier in Amsterdam zijn. Wij rekenen dus op uw begrip in deze aangelegenheid”.

Toen het kerkgebouw op de Bloemgracht later in orde was, predikten daar de zeven leraars om de beurt. Ds. Meerburg was aan de beurt om te prediken en had beloofd te komen. In die tijd was mijn dochtertje erg ziek. Op een donderdagavond om ongeveer elf uur kwam de vraag in mijn hart met betrekking tot het zieke kind: „Hebt gij Mij liever dan deze?”

Ik antwoordde: „Lieve Heere, U weet hoe ik aan het kind gehecht ben, en daarbij is het nog niet bekeerd. Maar zo U het weg wil nemen, och, dat het dan in Uw genade zij! En ik bid U, leg dan tevens Uw krachtige genadehand op de mond van mijn vlees, opdat ik toch niet tegen U twist!”

Mijn aandacht werd van het kind afgetrokken en plotseling bepaald bij de hoogmoed in de gemeente, en bij de dure plicht, die op mij rustte, dat zoveel mogelijk te weren. En opnieuw was het: „Hebt gij Mij liever dan deze?” Dit gaf mij veel gebed.

De Heere toonde mij daarna, dat Ds. Meerburg niet zou komen. Hij bepaalde mij bij Genesis 35 : 1-7, en beval mij dat ik de eerstvolgende zondag daarover moest prediken. Ik deelde mijn vrouw deze ervaring mee, die zei: „Loop niet vooruit, en spreek er vooraf met niemand over, want in de ogen der letterwijzen ben je toch reeds een verdichter van gelijkenissen”.

Ds. Meerburg kwam die zondag niet. Ik trad op en preekte uit Genesis 35 : 1-7 over Jakobs gesteltenis onder de vernieuwde verbondmaking met de Heere. Het gevolg was door Gods genade, dat die dag talrijke gouden sieraden in de kollektezak werden gevonden, en velen de overmatige klederpracht aflegden. Later werden wij vervolgd, en de boosheid vond uit om ons op te leggen dat geen andere personen in ons kerkgebouw mochten prediken dan zij, die in Amsterdam hun domicili hadden.

Toen Ds. H. de Cock ons bezocht, preekte zijn eerwaarde en wij werden voor de rechtbank gedaagd. Waar een dienaar een aanklacht tegen ons voorlas, die ongeveer 1½ uur duurde, waarin hij de godsdienst naar zijn beschouwing in vijf hoofdzaken schetste, en zulks met heidense filosofen bewees. Na die voorlezing werd door de president der rechtbank aan de oude Deteleff gevraagd, of hij ook iets tegen de aanklacht had in te brengen. Deteleff antwoordde, dat wij geen willekeurige gemeenschap waren, zoals de Officier van Justitie ons had genoemd, maar een christelijke gemeente.

Daarop richtte de president de vraag tot mij, en de grote Ontfermer gaf mij mond en wijsheid naar Zijn belofte mij vroeger toegezegd, en ik hield mijn rede volgens de volgende hoofdzaken.

Weledelgestrenge heren rechters! Ik acht mij gelukkig verwaardigd te worden de zaak van de Heere Jezus en die van Zijn duur gekochte gemeente voor u te verdedigen. Daar de heren rechters edele nakomelingen zijn van die onvergetelijke vaders, die tachtig jaren lang goed en bloed hebben opgeofferd voor dezelfde zuivere gereformeerde leer, om welke wij als aangeklaagden ons thans voor u bevinden. Juist om de beoefening van die vaderlijke leer, waarin God de eer van het zalig worden van zondaren ontvangt, zijn wij hier voor de rechtbank. Daarom verantwoord ik mij met des te meer moed en bid dat u mij lankmoedig hoort!

De heer Officier van Justitie heeft twee dierbare zaken genoemd, te weten: Dat de godsdienst in voorspoed een veilige geleidster is, en in

tegenspoed tot een krachtige troost is, welke echter wij aangeklaagden, als een weerspannige sekte, missen. Doch dat zijn edelachtbare niet één enkele syllabe van de ware godsdienst verstaat is zonneklaar, omdat hij al zijn bewijzen uit heidense wijsgeren heeft bijeengebracht. Welke, hoe verstandig zij ook in andere zaken mogen geweest zijn, in de ware godsdienst jammerlijk onkundig en blind waren. En daar de Officier van Justitie getoond heeft in deze zaak het met die heidenen eens te zijn, zo is hij niet in staat om als beschuldiger ons aangeklaagden te oordelen, of genoemde aantijging te onzen laste te bewijzen.

Edele heren rechters! Om de beoefening der ware gereformeerde leer zijn wij, aangeklaagden, hier voor uw aangezicht. Om die leer, waarin de eeuwige Zone Gods, de dierbare Heere Jezus het begin, midden en einde is. En die dierbare Borg en Middelaar is in de aanklacht door de Officier van Justitie zelfs niet genoemd.

Edele heren! De waarheid die wij aanhangen, belijden en voorstaan, is letterlijk dezelfde, waarvoor onze vaders tachtig jaren hebben gestreden en waarin zij door God de overwinning hebben verkregen. Het is dezelfde waarheid, waaronder ons dierbaar vaderland, onder de regering van het beminde huis van Oranje, is groot geworden door de zegen des Allerhoogsten”.

Voorts gaf Jehova, dat ik de vijf hoofdzaken, die in de aanklacht voorkwamen, stuk voor stuk mocht wederleggen en krachteloos maken. Waarop ik tenslotte de zaak van Christus en die van Zijn gemeente aan het bescheiden oordeel en de rechtvaardigheid van de rechters beval. De andere vijf broeders gaven hun instemming met deze verdediging te kennen.

Onder de verdediging wilde de Officier van Justitie mij bij herhaling in de rede vallen, doch de president der rechtbank liet hem dit niet toe. Zodat hij eindelijk van boosheid op de tanden knarste en met de voet stampte, waarop de president hem tot stilte maande.

De gevulde zaal der rechtbank juichte, dat de waarheid zegevierde. De president vroeg mij, of de deuren van het gebouw van samenkomst tijdens de vergadering waren gesloten geweest.

Ik antwoordde: „Volstrekt niet, want daar het bevel van Christus is om het Evangelie openlijk te prediken, zouden wij niemand mogen weren.

Daarenboven, voor de ware gereformeerde leer, die wij aangeklaagden belijden en voorstaan, behoeven wij ons niet te schamen,

omdat God er in verheerlijkt, en het heil voor de arme zondaar er in gevonden wordt. En zo de vaderlandse kerk bij het ware gereformeerde beginsel was gebleven, zou er nooit aan gedacht zijn geworden om zich daarvan af te zonderen. Nee, edele rechters, niets is door ons heimelijk verricht, de waarheid heeft geen bemanteling nodig. Vrij en open is onze handeling”.

De eis van de Officier van Justitie was f 3200,—, zegge drieduizend tweehonderd gulden boete, en de kosten. Of zes maanden gevangenisstraf en de kosten.

Doch acht dagen later sprak de rechtbank te Amsterdam ons geheel vrij.

De Officier van Justitie bracht het in appèl voor de rechtbank te 's-Gravenhage, alwaar ons vonnis al geveld was vóór de verdediging, zijnde vierhonderd gulden boete en de kosten, die wij moesten betalen.

Later bleef de vervolging nog vier jaren op alle mogelijke wijze door de politie en het gepeupel aanhouden. Zo zelfs, dat soms twee, ja drieduizend mensen het er op toelieden om mij of vader Deteleff te vermoorden. Doch de Heere heeft ons genadiglijk bewaard.

Geloofd zij de Naam Zijner heerlijkheid, die ons niet tot een roof heeft overgegeven, maar ons zalige versterking en vertroosting geschonken heeft.

Een treurige strijd in de Afscheiden gemeente.

Doch nu ontstond er een treurige strijd¹⁵, die mij meer greefde dan al de vervolgingen.

Ds. S(cholte) bracht in de leer en regering der kerk zaken te voorschijn, die veel beweging veroorzaakten. Zo predikte hij onder anderen uit Rom. 8 : 1 en 2, en zei in die prediking, dat het beetje vlees de gelovigen maar van buiten aanhing, en weinig te betekenen had. Voorts, dat veel kinderen Gods gelijk waren aan kinderen van rijke lieden, die best wittebrood konden eten, maar zich behielpen met slecht roggebrood. Of aan een gierigaard, die een kelder vol geld had, maar er niet van durfde gebruiken.

Sommige leden protesteerden met mij tegen die wijze van voorstellen, omdat het vlees juist een der voornaamste doodsvijanden der

15. Zie uitvoeriger C. Smits, *De Afscheiding van 1834*, deel 1, blz. 338 e.v.

ware gelovigen is. Dat ook aan de heiligen, in de Bijbel vermeld, zoveel klachten, jammer en strijd veroorzaakte, en de nog levende oprechte gelovigen tot alle ellenden zoekt te brengen.

Bij het bespreken van die „onbekookte” stellingen togen de voorstanders van Ds. S. ten strijde. De leden, die aanmerkingen hadden, moesten die schriftelijk indienen en werden onheus behandeld. De hoofdzaak ging men heel netjes voorbij en over één enkele scherpe uitdrukking werd breed gehandeld. Zodat Ds. S. en het grootste deel van de kerkeraad die leden onder censuur stelden, en later tot hun afsnijding besloten.

Ik protesteerde tegen zulke onchristelijke handelingen en bleef, zoveel ik enigszins kon, het recht van die leden verdedigen. En daar ik de handelingen bleef verfoeien en gemeenschap met die leden bleef houden, werd ik als ouderling geschorst en als lid gecensureerd. Ja, het werd voorgesteld, alsof ik dwalende gevoelens voorstond.

Dadelijk toen mijn vonnis bekend werd, werden er ongeveer dertig protesten tegen ingebracht en kwam een aantal leden tot mij met de dringende bede dat ik de schorsing en censuur niet zou erkennen. Maar hen en hun kinderen evenals vroeger zou stichten en catechisatie geven.

Twee leden verzochten mij dringend, dat hun woningen tot die samenkomsten zouden worden gebruikt.

Ik was echter voornemens stil te wachten tot een provinciale vergadering werd gehouden. Doch de Verbonds-Jehova bracht met kracht tot mij Jesaja 41 : 10: „Vrees niet, want Ik ben met u, wees niet verbaasd, want Ik ben uw God; Ik sterk u, ook help Ik u, ook ondersteun Ik u met de rechterhand Mijner gerechtigheid”.

Dit ging met zoveel kracht vergezeld, dat ik het smekend verzoek der genoemde leden moest inwilligen. Ook ontving ik tegelijkertijd brieven van de dierbare Godsman Ds. H. de Cock, die mij sterk aanraade om de onwettige schorsing en censuur niet te erkennen. Met ongeveer tweehonderdvijftig personen hield ik voorts vergadering en God zegende de arbeid tot kennelijke bekering en bevestiging van velen. Ja, als er in drie of vier weken tijds geen nieuwe bekeringen of doorbrekingen plaats hadden, dan bleven de voornaamste vrienden samen, en biddend onderzochten wij met elkander of er ook een ban mocht zijn, om welke de Heere met Zijn genade achterbleef. Ruim drie jaren bleven wij in die toestand,

onder voortdurende blijken van Gods gunst en nabijheid.

Maar ik kreeg als tegenwicht onderscheidene bezoeken in mijn lichaam. Belroos, pleuritis, bloedspuwingen, koorts en longtering volgden elkander op. Dat lichaamslijden verbond mij te nauwer aan de Heere en Zijn dienst, en op de door God bepaalde tijd herstelde ik van alles. Ja, de longtering, die dodelijk scheen, genas door het gebruik van pepillen, tien of vijftien per dag.

Dringend raade ik later lijders aan die ziekte dit middel aan en onder Gods zegen zijn meer dan honderd mensen door het gebruik van pepillen genezen. Ik ben ze blijven gebruiken en kan ze niet missen*.)

In 1840 werd Ds. S. op de Synode geschorst en zijn vrienden keerden gedeeltelijk tot de Hervormde kerk terug. Anderen stierven. De afsnijding der bovengenoemde leden werd herroepen, alsook mijn schorsing en censuur. Later volgde de hereniging en was ik naast Ds. Van Velzen werkzaam, die intussen te Amsterdam als leraar was gekomen, met welke broeder ik een innige vereniging mocht ondervinden.

Roeping als predikant, examen en studie te Groningen.

Toen in 1843 de oudste patroon gestorven was, ontving ik een beroep in Gorinchem. Dit gaf mij veel te bidden, daar ik zonder kennelijke aanwijzing des Heeren niet uit de weg durfde te gaan, waarin Jehova mij geplaatst had. Juist op die tijd kwam de jonge patroon tot mij en deelde mij zijn voornemen mee om de fabriek te sluiten en als magazijn te gaan gebruiken. Hij stelde mij voor dezelfde inkomsten te behouden, indien ik een andere betrekking wilde aanvaarden. Ik maakte hem bekend met het beroep van de gemeente te Gorinchem, maar tevens dat ik, die aannemende, nog enige nadere opleiding te Groningen zou moeten ontvangen. Mijn

*.) De voorbereiding der pillen is zeer eenvoudig. Men neemt een stuk zuiver of glinsterend pek, en houdt het ene eind in kokend heet water. Wanneer dit week is knijpt men er telkens een stuk af ter grootte van een erwt, wrijft dit tussen duim en wijsvingers rond tot een pil en legt die op een schotel in poeder van gemalen zoethout, om het aan elkaar kleven te beletten. Ik nam 's morgens, 's middags en 's avonds iedere keer vijf pillen, dus vijftien per dag; anderen zijn begonnen met iedere keer drie en later opgeklimmen tot iedere keer vijf, zoals ik gebruik. Pek, dof van kleur, is niet zuiver (Middel).

patroon liet mij de vrije keuze, doch gaf mij te kennen, dat, indien ik de beroeping als leraar wenste aan te nemen, hij dan ten dele in de kosten van opleiding zou voorzien. Dit gaf mij vernieuwde stof tot gebed en na veel worsteling kreeg ik duidelijke aanwijzingen om in de wijngaard des Heeren werkzaam te moeten zijn. Maar ik zag tevens welke tegenstand zich in die weg zou opdoen. De redding des Almachtigen werd mij echter toegezegd.

De klassen van Gorinchem en Dordrecht oordeelden dat ik mij, volgens art. 8 der Dordtse Kerkorde, tot een examen kon aanmelden. Dit had plaats te Rotterdam. Omstreeks zeventienhonderd vragen werden mij gesteld en ik werd afgewezen. Op zeventien vragen had ik geen antwoord kunnen geven. Op mijn vraag, wat ik moest antwoorden, als mij naar de reden van de afwijzing gevraagd werd, antwoordde een der examinatoren: „Dat u te duister bent”.

Ik zei: „Dat zal te Amsterdam worden aangemerkt als onwaarheid. Althans zal het de vraag doen ontstaan, of God dan die duisterheid heeft willen gebruiken tot verlichting of tot krachtdadige bekering van meer dan zeventig mensen, die onder mijn achtjarige dienst als lerend-ouderling zijn toegebracht. Behalve vele anderen, die nog geen duidelijk leesbare brieven van Christus zijn, maar voor wie veel hoop is”.

Een der andere examinatoren vroeg nu het woord, en zei: „Lieve broeder Middel! Stel eens dat op ginds plein een aantal kostbare bouwstoffen zijn vergaderd. Hoe kostelijk die op zichzelf mogen zijn, zo bereiken zij echter eerst hun hoofddoel, als zij tot een nuttig gebouw worden te zamen gevoegd. Nu is het aan de vergadering duidelijk gebleken, dat u veel hebt onderzocht, wellicht van uw prille jeugd af. En evenals die genoemde bouwstoffen, is uw wetenschappelijke kennis van zaken op kerkelijk gebied, bij de genade-bedelingen van God, kostelijk. Doch volgens de meerderheid der vergadering is er nog nodig een samenvoeging van die zaken, zodat u daartoe nog enige opleiding behoort te ontvangen. Laat het u de moed niet doen ontzinken! Mogelijk kan zulks in een korte tijd geschieden. O zo gaarne had ik u aanstonds in onze klassen als mededienaar gewenst, doch de Heere zal zulks op Zijn tijd gewisselijk doen”.

Ik dankte deze broeder voor zijn verhelderend antwoord en zei dat ik niet twijfelde, of de Verbonds-Jehova zou mij op de door Hem bepaalde tijd in de wijngaard stellen. Waarop ik de vergadering

groette en vertrok.

Later vroeg de jeugdige student B.¹⁶ mij eens, of ik wel wist, hoeveel vragen mij gesteld waren. Ik antwoordde, dat het op een examen voor de examinandus niet mogelijk was die op te tellen. Deze student zei mij dat, daar hij te Giessendam was beroepen, ouderling D.V.¹⁷ aan drie andere ouderlingen had verzocht, dat zij evenals hij, de vragen met de antwoorden zouden opschrijven. Welke vragen D.V. had verzameld en aan student B. gegeven, om er voor zijn eigen aanstaand examen nut uit te trekken.

Op mijn verzoek kreeg ik dat stuk een paar dagen; vandaar dat ik het getal van zeventienhonderd vragen weet.

Ik had geen tijd ze allemaal op te schrijven. De zeventien vragen, die ik niet had kunnen beantwoorden, noteerde ik en vroeg later aan wijze, ervaren en geleerde mensen die verschillende talen kenden, wat op zulke vragen als die zeventien, moest geantwoord worden.

Plechtig werd mij toen verklaard, dat zij niet beantwoord konden worden, maar gesteld waren om mij in de war te brengen. Ja, dat de voornaamste der examinatoren in hun bijzijn ook eens zulke vragen had gesteld. En die tot hem zelf gericht wordende om ze te verklaren, daarop had geantwoord, dat hij zulks niet kon, maar ze slechts gesteld had om te zien of de personen, die hij ondervroeg, kordaat zouden blijven. De Heere, is mijn bede, rekene hem dat niet toe!

De gemeente te Gorinchem vond het goed om gedurende de tijd van mijn nadere opleiding op mij te wachten, en ik besloot in overleg met Ds. Van Velzen, voor die opleiding naar Groningen, tot professor De Haan¹⁸, te gaan. Na orde op zaken gesteld te hebben, ging ik met mijn vrouw en twee kinderen, benevens ons meubilair sloop. De schipper oordeelde, dat hij, indien wind en weer zo gunstig bleven, in achtenveertig uren te Groningen kon zijn. Doch de Heere oordeelde anders, opdat Zijn raad zou worden uitgevoerd.

Nauwelijks waren wij uit het gezicht der talrijke vrienden, die op de oever ons vaarwel wuifden, en verdween Amsterdam, waaraan ik zo gehecht was, wegens de vele en tedere reddingen Gods aan mij achttien jaren lang bewezen, en waar ik zoveel geestelijke kinderen in het Evangelie had mogen gewinnen, uit ons oog, of het werd bijna

16. H.G. Bömcke, geb. in 1823, werd in 1844 predikant te Giessendam. Hij overleed in 1847 te Hardinxveld op 24-jarige leeftijd. 17. Dirk Verheij (1788-1860).

18. T.F. de Haan verzorgde de opleiding te Groningen vanaf 1843 en werd in 1854 hoogleraar der Theol. Hogeschool te Kampen, tot zijn emeritaat in 1860.

twee dagen windstil. Maar op de derde dag ontstond er zo'n hevige storm, dat de schipper, door nood gedrongen, te Broekerhaven binnenliep.

Het was nu zaterdag.

Ik zocht daar naar vromen, doch vond die niet, en ging de volgende dag met de schipper en mijn zoon naar Enkhuizen, om Ds. Ananias¹⁹ te horen prediken. Zijn eerwaarde was echter juist te Andijk. Er werd een preek gelezen. Doch ik werd bekend en men liet niet af of ik moest 's avonds preken. Op mijn toestemming stuurde de kerkeraad iemand naar Andijk. Ds. Ananias ontving het briefje, en toen hij 's middags op de preekstoel kwam, deelde hij het aan de gemeente mee. In de overtuiging dat allen mij bij die gelegenheid gaarne wilden horen, preekte hij zeer kort, en volgens getuigen kwamen er veertien grote wagens vol geladen van Andijk. Dit gaf veel opschudding. Bekend zijnde, dat er een ouderling uit Amsterdam zou preken, stroomde de kerk vol. God daalde af, ruwe spotters werden krachtadig bekeerd, zodat de engelen feest hielden en de satan de prooi werd ontnomen.

O Heere, wonderlijk zijn Uw wegen, om ter bestemder uur Uw raad uit te voeren!

's Maandags vroeg gingen wij weer onder zeil, doch nu volgde er een beproeving van ingrijpende aard.

Mijn zoon werd hevig ziek, en voordat wij vrijdags zeer laat te Groningen aankwamen, lag hij al twee dagen buiten kennis. Nadat zo spoedig mogelijk geneeskundige hulp ingeroepen was, klonk het treurig bericht: uw zoon bevindt zich in stervende toestand. Daarbij kon de woning, enige tijd tevoren gehuurd, nog niet worden betrokken. Na veel moeite kreeg ik een enkele kamer bij een bakker. Daar mijn zoon door de hevigste zenuw- en zinkingkoortsen aangetast was, werden wij genoodzaakt ook nog professor La Faille er bij te roepen. Bijna vier weken was mijn zoon buiten kennis. Hij was dag en nacht geen zeven minuten achter elkaar stil en rustig, doch brulde als een dier, aanhoudend aan zijn kleren trekkend en de

19. Ds. J.R. Ananias, geb. 1808 en overl. 1864, werd in 1842 predikant te Meppel. In mei 1844 vertrok hij naar de gemeente Enkhuizen in combinatie met Andijk. In mei 1846 vertrok hij naar de provincie Groningen, waar hij nog enkele maanden voorging in de gemeente van Stroobos zonder toestemming van de classis. Daarna verdween hij van het kerkelijk erf. Zie uitvoeriger over hem F.L. Bos, *Kruisdragers*, blz. 23-34, Kampen 1982.

handen wringend.

Daar wij als ouders in die tijd geen nachtrust genoten hadden, en ieder wegbleef wegens het gevaar der ziekte, kreeg ik ook zware koorts, welke op een geduchte wijze in mijn rechterbeen woedde. Zodat de professor tot dokter N. zei: „Och, wat een allertreurigste toestand is het hier. Want de zoon moet sterven, daar door de koortsen zijn ingewanden vol puisten zitten, waaraan niets te doen is. Alle middelen stuiten er op af, door de kwaadaardigheid der ziekte. En de vader moet het been afgezet worden, als het nog tien uren duurt, daar anders het koudvuur er in zal zijn.”

Zwaar zuchtend ging hij daarop heen.

Mijn vrouw moest zich om nodige zaken enige minuten verwijderen. Satan werd losgelaten en kwam mij eerst beklagen, dat ik boven al de heiligen in de Schrift bezocht werd, omdat mijn weg kwaad was in Gods ogen en ik nu openbaar zou worden een huichelaar te zijn, en daarom van God en de mensen was verlaten. De leraar B.²⁰ (toen te Groningen predikant) zag wel dat ik buiten God was, en daarom wilde hij niet komen, ja zelfs niet voor mijn zoon bidden. De vromen schuwden mij, zelfs mijn eigen maagschap, alles was mij tegen en om mijn zonden moest mijn zoon sterven en ik zou met krukken moeten lopen. Ja, al mijn vermeende genade was vals.

Het doodszweet brak mij uit, bevend van angst, brulde ik vanwege het geruis van mijn hart. Doch Jehova kwam mij vragend voor, of ik ook langs een andere weg wilde geleid worden, dan Zijn vrijmacht al vóór duizenden van jaren met sommigen van Zijn keurlingen had gehouden. En ik werd tegelijk bepaald bij Psalm 38, waar David zegt: „Mijn darmen zijn vol van verachtelijke plaag”, waar het grondwoord zegt „karbonkels”, zoals bij mijn zoon het geval was. Ook David moest klagen: „Mijn vrienden staan tegenover mijn plaag, en mijn nabestaanden staan van verre”. Maar ook getuigde hij: „Heere, voor U is al mijn begeerte, en mijn zuchten is voor U niet verborgen; want op U, Heere, hoop ik”.

Wonderlijk daalden stromen van eeuwige liefde Gods in mijn ziel neer. De toepassing van Christus' dadelijke volmaakte onderhouding der wet werd mij volkomen geschonken. Waarom ik negentien jaar gebeden had, nadat ik de vergeving der zonden had ontvangen, dat werd nu vervuld. Niet één schatkamer van mijn ziel

20. De bekende H.J. Budding was van 1844-1848 predikant te Groningen.

bleef leeg. Mijn blijdschap in God Drieënig, in Wie ik mij door Christus mocht verliezen, was onbeschrijflijk, nu ik het volle kindschap en het recht tot het eeuwige leven ontvangen had.

Hemelvreugde vervulde mijn hart. Mijn wil verloor ik in Jehova's heilige wil, en hoe Zijn Majesteit nu mocht goedvinden met mij, mijn zoon, en met alles te handelen, het was: Amen, Amen, Amen. Heere, Uw kind bezit alles, nu ik U in Uw volle liefde heb.

Ja, al had God op die tijd de hele wereld omgekeerd, ik zou gejuicht hebben, zó was mijn wil, en alles, in die God des Heils verslonden. O, zalige voorsmaak van het eeuwige leven!

De ziel doortintelende blijdschap had onder Christus' regering zulk een invloed, dat Zijn genadige almacht de koorts van mij wegnam. Mijn been werd weer dun en ik was volkomen genezen naar lichaam en ziel. Beide deelden in Gods volle liefde.

Mijn vrouw kwam weer binnen, zag en hoorde mijn blijdschap, doch vreesde, dat het gevolg zou zijn, dat haar zoon zou sterven, omdat zij merkte, dat ik mijn kind aan God kwijt was.

De professor en dokter kwamen drie keren per dag. Bij hun eerstvolgende bezoek was het hen onverklaarbaar, dat ik zo volkomen genezen was. Doch voor de jongeling, zeiden zij, was geen hoop; ja, hij zou gewis sterven.

Ds. B. kwam daarna en sprak met mijn vrouw, bad voor de zieke en werd daarin gestuit. Na enige ogenblikken zei hij: „Ja Heere! Uw knecht wilde hier niet naar toe, maar moest, en zo deze broeder uit Uw weg is, overtuig hem”.

Na dat zogenaamd gebed wendde hij zich tot mij en zei: „Ik wilde hier niet naar toe, maar ik moest”.

Waarop ik antwoordde, dat het mij om het even was, of hij gekomen of weggebleven was.

Hij hervatte: „En u hebt mij vijf keer laten roepen. Want ik ben niet eerder gekomen, omdat ik geloof, dat u uit Gods weg gelopen bent en dat daarom de Heere u zo tegenkomt”.

Ik zei: „Wat die zaak aangaat, daar heb ik geen zorg voor, daar God Drieënig in en door Christus nu alles voor Zijn rekening heeft genomen en mij met Zichzelf zo vervuld heeft, dat ik u en ieder schepsel kan missen”.

Hij zei: „Nou nou”, en wilde heen gaan, doch ik zei dat ik uit innige liefde hem aanraade om voor God in de schuld te komen over de handelingen mij in de laatste weken aangedaan, want dat anders de

roede Gods op hem zou komen.

Nogmaals zei zijn eerwaarde: „Nou nou”, en ging weg.

Toen ik de volgende dag de professor en de dokter uitliet, zeiden zij, dat mijn zoon binnen weinige minuten overleden zou zijn. Ik ging naar binnen en deelde mijn vrouw dit mee. Wij vielen neer, en ik gebruikte enkel deze woorden: „Vader! U weet, Uw kind heeft de jongen U overgegeven. De professor zegt: Het is gedaan. Moeder zegt: Gij doet een afgedane (of hopeloze) zaak. Het is ook waar, Heere der heirscharen! U is geen ding te wonderlijk! Maar zo Gij de jongen als uit de dood ons wilt weergeven, laat hij dan niet voor ons, maar voor U zijn. Amen”.

Dadelijk nadat ik het „Amen” had gezegd was mijn zoon stil.

Mijn vrouw sprong op van de knieën en zei: „De jongen is dood”. Ik zei: „Hij sterft niet. God zal hem oprichten, tot Zijn dienst!”

Juffrouw De Haan kwam ons daarna bezoeken. Haar dienstbode droeg een grote kom heerlijk bereid gortwater. Ik brak de mond van de zieke open, stak er een houtje tussen, om de kramp tegen te houden, en gaf hem iets van dat vocht.

De dokter kwam binnen, was verwonderd, en ging haastig de professor halen. Ook die kon zijn verwondering niet genoeg uiten en zei: „Tweeënveertig jaren ben ik in de praktijk, nooit heb ik zulk een wonder gezien. Gisteren was de vader in hachelijke toestand en plotseling volkomen genezen, en nu de zoon. Want de ziekte is geheel van de jongen geweken, geen spoor is er meer van over. Maar hij is uitgeput, dus geef hem zo spoedig mogelijk kalfsbouillon, opdat er voedsel in het lichaam komt”.

Tegelijk zag hij de konf en vroeg: „Wat is dat?” Het werd hem gezegd. Hij proefde het en zei: „Kostelijk toebereid! Geef de jongen ervan”.

Ik nam de lepel. Doch hij zei: „Weg met die lepel, een theekopje!”

Ik gaf mijn zoon een kopje vol en hij smakte met de lippen, zo goed deed het hem.

De professor herhaalde: „O dubbel wonder, dat hier is gebeurd! Het gaat mijn verstand te boven!”

Verder ontving de jongen het ene half uur van dat vocht en het andere half uur bouillon, dag en nacht door, totdat hij andere versterkende voedingsmiddelen kon gebruiken. Ook kwam de spraak langzaam terug.

De professor vreesde, dat mijn zoon in een jaar tijds zijn vermogens

niet volkomen terug zou hebben. Doch God daarentegen maakte de jongen wijs tot aanvankelijke bekering, met het licht en de wijsheid van Boven.

O, mijn ziel, loof de Heere, en vergeet geen van Zijn weldadigheden. En gij, volk van God, die dit leest of hoort, leert er toch uit om ook in de grootste noden op de Heere uw volkomen hoop te stellen, en uw geloof zal bevestigd worden, ja u zult de heerlijkheid Gods zien!

Ds. B. werd daarna bezocht met een kinderziekte. Ik deed vier weken lang al de diensten in prediking en catechisaties voor hem. En na zijn herstelling beleed hij openlijk van de kansel, dat God hem bezocht had om zijn verkeerde handelingen jegens mij.

Mijn zoon herstelde geheel en leerde het hebreuws en grieks, waarin hij, volgens getuigenissen van zijn leermeester, bijzondere vorderingen maakte. Geloofd zij de Heere, Die Zijn genade en macht heeft grootgemaakt en mij uit alle noden gered!

In mei 1845 kwam ik, met nog vijf andere studenten, voor het examen te Dwingeloo, voor achtentwintig leraren en ruim dertig ouderlingen. Na het gehouden examen werden wij op de rol der wettige dienaren van Christus en Zijn kerk ingeschreven en werd ik enige tijd later in mijn gemeente te Gorinchem in de dienst bevestigd. Ik mocht daar met zegen werkzaam zijn, ja zelfs uit de Roomse kerk sommigen voor Christus winnen, naast vele anderen die eeuwig voor de troon des Lams het lied der verlostten zullen jubelen.

De Heere brak ook door in de bekering van mijn zoon. Hij schonk hem de volle rechtvaardigmaking, en gaf duidelijk blijken, dat ik volgens de overgave van mijn zoon aan God (tijdens zijn zware ziekte te Groningen), het nu had te volbrengen. En aan de innige begeerte van de jongeling, alsook aan Jehova's kennelijke roeping tot de heilige dienst, had te voldoen. Om welke reden mijn zoon dus enige jaren ter studie ging bij mijn vorige leermeester en ook een poosje bij de eerwaarde Ds. C.

Nadat hij onder veel gebeden de ouderlijke woning had verlaten, werd ik krachtig bepaald bij de honderden gebeden die ik als kind, van tien tot veertien jaren oud, tot de Heere had gedaan, dat die grote Ontfermer mij leraar mocht maken. En hoe Hij nu die vroegere gebeden had vervuld, ja bovendien tevens mijn zoon in Zijn dienst wilde stellen.

Hadden menigten van vijanden en schijnvrienden mij getracht om te

brenge of tegen te werken, niets had Zijn raad kunnen breken, omdat Hij, de Almachtige Verbonds-God, het had besloten en ondanks alle tegenstand had uitgevoerd.

O, wat werd ik in- en doorgeleid in de wegen en leidingen Gods, en zonk weg in ootmoed en verwondering, dat die grote Koning met zulk een allerdiepst ellendige zondaar zo teer in Vaderlijke liefde had gehandeld. En mijn zwakke en gebrekkige arbeid in Zijn wijngaard zo genadiglijk tot bekering van velen wilde zegenen. Duizenden keren heb ik mij over de goedertierenheden van mijn allergenadigste Heere en Meester moeten verwonderen. Zijn trouw is groot en zeer te prijzen tot in der eeuwigheid!

Predikant te Gorinchem.

Vijf jaren en vijf maanden mocht ik te Gorinchem²¹ en omstreken werkzaam zijn. Innige banden, die de tand des tijds niet kan doorknagen, ja de dood niet kan verbreken, werden er tussen mij en de ware kinderen Gods gelegd. En de geestelijke kinderen, die ik voor Christus mocht winnen, waren mij dierbaar. Voor onderscheidene beroepen moest ik bedanken en toch bleek het, dat ik ook aan andere steden het Evangelie moest verkondigen. De roeping van de gemeente Middelburg in Zeeland werd op mijn hart gebonden, zodat ik die moest opvolgen.

Predikant te Middelburg.

Als gescheurd van veler hart, vertrok ik in november 1850, en werd kort daarop te Middelburg bevestigd²². De toevloed van luisteraars was buitengewoon groot, vooral in de eerste vier jaren. Zodat de zogenaamde Smijtegeltskerk, met een galerij van circa driehonderd plaatsen vergroot, nog te klein was.

Had Neerlands God vroeger door vader Smijtegelt en andere godzalige mannen, de zuivere waarheid in dat gebouw doen

21. Op 22 juni 1845 werd Ds. Middel te Gorinchem bevestigd door zijn leermeester prof. T.F. de Haan uit Groningen. Op zondag 10 november 1850 preekte hij afscheid met de tekst Hand. 20 : 31 en 32. Zie over de Gorinchemse periode Dr. C. Smits, *De Afscheiding van 1834*, deel 1, blz. 349-365, Oudkarspel 1971.

22. Op 15 november 1850 vond de bevestiging te Middelburg plaats door Ds. W. Gardeniers van Wolphaartsdijk. Op 5 oktober 1856 nam hij afscheid.

verkondigen, het roerde soms innig mijn hart, dat de steen uit de muur en het hout uit de balk, als getuigen van Gods Majesteit, mij tot opwekking strekten, om de heerlijkheid Gods in het zaligen van arme zondaren met verdubbelde ijver te verkondigen.

Een menigte van zondaren werd bekeerd en des Heeren volk opgebouwd in het heilig geloof, in de vaste hoop en de vurige liefde. Innig bond de Heere ons te zamen door de band des Geestes. Maar in mijn huiselijke kring hield God loutering en heiliging, hoe zwaar de beproeving ook voor het vlees mocht zijn.

Toen ik nog maar enkele weken in Middelburg was, raakte mijn lieve dochter Anna Harmina, zonder haar schuld, bij het uitgaan der kerk, door het grote gedrang, onder de paarden van een rijtuig. Sommige mannen grepen de paarden bij de teugel, om ze te doen stilhouden, doch de koetsier (zo men zei in beschonken toestand) legde er de zweep op. De verschrikte arme dieren traptten in het kleed en de omslagdoek van mijn dierbaar kind eenentwintig gaten, behalve het verscheuren der kleren.

Bewusteloos werd mijn dochter als dood onder de paarden weggehaald en in de konsistorie gedragen. Ik werd uit de kerk geroepen, en mijn vaderhart brak toen ik haar zag. Doch eindelijk kwam zij weer bij kennis en klaagde over haar linkerzij. Terwijl ze naar huis werd gebracht, werd de dokter gehaald om geneeskundige hulp te verlenen.

Dit ongeval was de grondoorzaak van haar later zwaar lijden en dood, omdat de schrik niet behoorlijk had uitgewerkt, hoewel zij schijnbaar goed herstelde. Want als gevolg van een en ander kreeg zij in 1851 een zware hoest, die van zulk een aard was, dat er twee breuken door ontstonden. Waarop een kwijnende toestand volgde, waarbij alle geneesmiddelen vruchteloos bleven, en die later in tering op de slijmvliezen eindigde.

Toen in die tussentijd mijn dierbare dochter enige tijd (op aanraden van de geneesheer) in Gelderland was, scheen zij te herstellen, doch in Middelburg teruggekeerd, nam de kwaal weer toe.

Hierop ontving ik een beroep van de gemeente te Leiden, en dit bracht mij in grote strijd, want de dokter oordeelde, dat de Zeeuwse lucht nadelig was voor het gestel van mijn dochter. Deze hing dikwijls wenend aan mijn hals, smekend om het beroep van Leiden toch aan te nemen tot behoud van haar leven, te meer daar ik te Leiden ook zo innig bemind werd. Ook mijn genegenheid helde

daarheen. Daartegenover bepaalde de Heere mij krachtig uit verscheidene bijbelplaatsen, dat het Zijn heilige wil was, dat ik moest blijven.

Zodat ik moest zeggen tot mijn waarde vrouw en lieve dochter: „Ik bid u, doe te zamen niet langer geweld op mijn hart; want vanwege de aanwijzingen des Heeren mag ik niet vertrekken.” En ik deelde de reden ervan mede.

Mijn vrouw zweeg, maar mijn dochter weende bitter en kermde, dat het blijven in Zeeland haar dood zou zijn. Mijn hart brak, daar zij het getuigenis van de dokter aan haar zijde had, en wenend moest ik antwoorden: „Lief kind, je weet en bent ervan overtuigd, hoe innig ik je liefheb en hoe gaarne ik om jou naar Leiden zou gaan. Doch de Heere bepaalt mij zo krachtig, dat ik niet kan, niet mag en niet durf gaan. Lieve kind, je zou immers geen oorzaak willen zijn dat God mij tot een tegenpartijder werd! Och, dan zou je vader het zo bang hebben. En daarbij, lieve kind, is je leven zo in Gods hand, dat je te Leiden niet meer gewaarborgd bent dan hier te Middelburg. Jehova is het in Wiens hand onze levensadem is en bij Wie alle dingen zijn”. Wij gingen in het gebed, zij kwam tot ootmoedige stilte, werd van die tijd af meer een vurig bidster en zocht haar heil in Jezus' volheid en bij Hem alleen.

In 1853 nam haar lijden zeer toe, zodat ons het hart wel moest breken. Zij daarentegen nam toe in de genade. De liefde Gods in Jezus Christus deed haar roemen van Gods goedertierenheden, en hoewel zij dag en nacht wegens pijn, braken, hoesten, enz. geen rust had, was zij dikwijls de dageraad vooruit om Gods lof te zingen. En eindelijk ging zij, vervuld met de liefde van Christus, op 4 februari 1854's avonds 7 uur de heerlijkheid in, 18 jaar 5 maanden en 5 dagen oud. De omstandigheden zijn enigszins vermeld in haar: „Zalig afsterven”, uitgegeven bij J. van Golverdinge in het jaar 1854²³.

Eén zaak moet ik nog melden, om Gods ondoorgroendelijke soeveriniteit in Zijn leidingen, tot lering voor de lezer aan te wijzen.

De dag vóór het sterven van mijn dochter, in het gebed voor haar werkzaam, kreeg ik eerst tot antwoord: „De benauwdheid zal niet tweemaal oprijzen”, Nahum 1 : 9. Ik kreeg een zoete inleiding, dat de benauwdheid van haar lichaam met het tijdelijke leven zou ophouden, en dit later in de opstanding met de ziel herenigd, in

23. Zie pag 119

heerlijkheid zou juichen, terwijl haar ziel nu al bij voorbaat Jezus' liefde genoot.

Daarop ontving ik met kracht: „Ik ben de God van Beth-El”. En plotseling werd ik eraan herinnerd, hoe ik zesentwintig jaren geleden in de Oosterkerk, op een avond onder de prediking van Ds. Van Maanen, de belofte had ontvangen drie kinderen voor God te zullen voortbrengen, zoals tevoren reeds is aangestipt.

Maar nu kwam de Heere mij vragende voor, of Hij niet alles vervulde, wat Hij beloofd had. Mijn zoontje Johannes had Hij, zalig bekeerd, op ruim vijfjarige leeftijd opgenomen in heerlijkheid, mijn dochter zou Hij nu opnemen, terwijl mijn oudste zoon, reeds bekeerd, leraar in Zijn kerk was. En ik kreeg andermaal: „Ik ben de God van Beth-El”.

O, mijn ziel zonk in diepe ootmoed en kinderlijke liefde in die genade en trouw des Heeren weg, ik mocht Zijn wijsheid aanbidden en Zijn liefde bewonderen.

De ochtend na de dood van mijn dierbare dochter, voelde ik eerst recht het gemis van haar. Zo menigmaal had ik lieflijke opbeuringen door haar genoten. Want als ik soms neergedrukt was over onaangename omstandigheden, dan viel zij mij om de hals, kuste mij bij herhaling en zei: „Kom vaderlief, niet zo neergebogen! De Heere heeft het immers altijd wel gemaakt, nooit heeft Hij u begeven of verlaten en zal het nu ook wel maken. Kom, laat ons liever van Zijn daden zingen”, en dan begon zij te zingen Psalm 74 : 15:

Hoe menigmaal hebt G'ons Uw gunst betoond,
't Zij G' een fontein deedt uit een rots ontspringen,
Of op een hoop de waat'ren samendringen,
Wanneer de stroom door U werd uitgedroogd.

Dan weidde zij soms uit over de daden des Heeren ook aan mij bewezen. Zeg mij, wie kon bij zulk een tedere en kinderlijke gulle liefde koud of ongevoelig blijven?

Nee, onwillekeurig moest ik dan meezingen, en werd opgebeurd door het oog op God te vestigen. Het lieve kind was mij een kostelijk juweel.

Door de droefheid over haar gemis geraakte ik in de strik van de satan, door te vragen: Waarom moest ik toch dat lieve kind missen? Waarom moest het mij door zulk een smartelijke lijdensweg ontnomen worden?

Plotseling daalde de vraag in mijn hart, wat mij verkieslijker was, dat

de Heere mijn dochter het gezondste en schoonste lichaam had geschonken, in het rijkste huwelijk had gebracht, een schaar van kinderen had gegeven, en honderd jaren oud had laten worden en haar dan in de hel had geworpen. Of dat God haar, door een weg van lijden losgemaakt hebbend van de aardse dingen, voor de hemel bereid en nu opgenomen had in eeuwige heerlijkheid.

In diepe ootmoed moest ik Gods wijze, heilige en aanbiddeleijke leidingen roemen en prijzen.

Nog bijna twee jaren na de dood van mijn dochter bleef ik te Middelburg, ontving een beroep uit Amerika²⁴ en van elders, waarvoor ik moest bedanken. Doch in het najaar van 1856 bepaalde de Heere mij erbij, dat ik mij gereed moest maken om te vertrekken. Ik ontving het beroep naar Deventer, dat ik moest aannemen, ofschoon de inkomsten f 400,— minder waren en ik zeer begeerd bleef te Middelburg. Doch Gods wil had ik te volgen, hoe smartelijk ook het scheiden was, vooral van mijn geestelijke kinderen, die ik daar voor Christus had mogen winnen.

Predikant te Deventer.

Te Deventer²⁵ mocht ik met zegen werkzaam zijn tot vrede der gemeente en winst in het geloof. Doch hoe bemind ik daar ook mocht zijn en hoe gaarne zij mij in hun midden wilden houden, zo was mijn werkkkring aldaar nog geen twee jaren toen de grote Koning wilde, dat ik in 1858 naar de pas gestichte gemeente te Doesburg zou vertrekken.

Predikant te Doesburg²⁶.

Innig was ik daar bemind en genoot er liefelijke, zoete vrede. De gemeente kwam door onverwachte zaken in geldelijke ongelegenheid, doch de Heere redde op bijzondere wijze. Voor twee beroepen had ik daar met vrijmoedigheid bedankt, doch in december 1859 ontving ik een beroep naar Arnhem.

24. Rochester. Zie Smits *a.w.* blz. 344.

25. Op 12 oktober 1856 werd Middel door zijn zoon Israël te Deventer bevestigd, die dan predikant te Zutphen is. Op 28 maart 1858 nam hij afscheid.

26. Van 11 april 1858 tot 5 februari 1860 was Middel predikant te Doesburg.

*Predikant te Arnhem*²⁷

Nooit heb ik zoveel tegen een beroep gebeden als tegen dit. Doch hoe ik het ook wendde of keerde, welke uitvluchten ik maakte, welke bezwaren ik ook voor God bracht, welke strijd en ellende ik ook tegemoet zag, ik moest het volgens Gods wil aannemen. De verdeeldheid was daar zeer groot, aangezien J. Bekking uit het seminarium van Ds. Schwartz, aldaar een allerakeligste scheuring had weten te verwekken en om mij te weren, mijn zedelijk karakter allergruwelijkst belasterd had. Dat heeft hij echter schriftelijk herroepen, toen hij vreesde in de handen van de rechter te zullen geraken.

Zijn goddeloos gedrag werd eindelijk bekend en, met achterlating van aanzienlijke schulden, koos hij het hazepad.

Slechts twee huisgezinnen bleven weg. Al de anderen mocht ik met Gods zegen weer voor de gemeente terugwinnen. En hoewel de gemeente zich uitbreidde, had ik daar nochtans dubbele genade nodig, om zoveel mogelijk de scherpe voorwerpelijke en onderwerpelijke richtingen in het gulden midden te brengen. Zo ooit, dan heb ik daar in dubbele mate geloof en lijdzaamheid, liefde en verdraagzaamheid moeten oefenen, om sommigen in de voetstappen van de grote overste Leidsman te doen treden.

Geloofd zij de Heere voor Zijn genade, Die mij, arme dienaar, vier jaren lang als van onder eeuwige armen geschraagd heeft en de harten van het grootste deel der gemeente jegens mij in liefde ontstak. Zodat ik veel blijken van innige toegenegenheid mocht ontvangen.

Tevens zond de Heere beproeving in mijn huiselijke kring, daar mijn waarde vrouw bij herhaling ziek werd en verbazend leed aan verval van lichaamskrachten en zielsvermogens. Zodat zij niet in staat was om als voorheen haar huiselijke zaken te verrichten en maar niet kon besluiten een dienstbode te nemen.

Daar ik haar zeer liefhad, deed ik wat ik maar kon om haar behulpzaam te zijn. Dat echter had het bezwaar in zich, dat ik grotendeels des nachts moest studeren, brieven schrijven enz., zodat ik regelmatig maar ongeveer vijf uren rust kon nemen. Doch de

27. Op 12 februari 1860 kwam Middel te Arnhem en op zondag 13 maart 1864 preekte hij er zijn afscheid over Hand. 20 : 32.

Wolphaartsdijk. Op de voorgrond de Noorddijk. Op de achtergrond (achter het hoofd van de vrouw) de kerk van Middel en links daarvan staat de pastorie, die aan de kerk gebouwd is.

Heere gaf mij daarin genoegzame kracht, zodat ik, met uitzondering van lichte ongesteldheden, Jezus in Zijn leidingen, onder veel gebed en smekingen mocht volgen.

*Predikant te Wolphaartsdijk*²⁸.

In december 1863 ontving ik de roeping naar de gemeente Wolphaartsdijk in Zeeland. En ofschoon ik eerst dacht hiervoor, evenals voor twee andere beroepen die ik te Arnhem ontving, te moeten bedanken, bleek het echter Gods weg te zijn, dat ik dat van Wolphaartsdijk moest aannemen en in maart 1864 daar de herdersstaf opnemen.

In deze kleine, maar vreedzame gemeente, gevoelde ik mij o zo thuis, en mocht er innige liefde genieten. Wat mijn waarde vrouw betreft, werd de weg zwaar, want hoewel wij hoop koesterden, dat het stille landelijke leven voor haar tot enig herstel zou leiden, zo was de weg

28. Op 20 maart 1864 werd Middel bevestigd door Ds. A. de Bruijne. Ds. Middel deed zijn intrede in een stampvolle kerk, sprekende over de bede van Mozes. Zie A.M. Wessels, *God ons een schild*, blz. 143, Goes 1936.

des Heeren anders. Welke middelen ook werden aangewend, zowel geneeskundige als andere, haar verzwakking en verval van krachten namen dermate toe, dat zij op 13 november 1864 bezweek. Nadat ik haar zesendertig jaar lang als een gift uit de hand des Heeren had mogen genieten en wij samen lief en leed, licht en donker in de woestijn hadden gedragen.

Op de ochtend van haar sterfdag had zij innige werkzaamheden tussen de Heere en haar gemoed, en was die dag tamelijk wel. Doch toen ik 's middags in het midden van de predikatie was, werd ik geroepen, en tot mijn verbazing is zij in weinige minuten door de Jordaan, vanuit de tijdelijke sabbat in de eeuwige heerlijkheid overgegaan.

Het volkomen bewust zijn dat haar verwisseling zalig was, en de ondersteunende genade des Heeren, deden mij in kinderlijke onderworpenheid Hem volgen. Daar de alles vervullende Verbonds-Jehova alles met Zich Zelf vergoedde.

Tijdens het leven van mijn vrouw had de Heere ons een dienstbode gegeven en gelukkig mocht ik een tamelijke welstand genieten. De kleine gemeente, bij mijn komst uit slechts tweeënzestig zielen bestaande, vermeerderde in weinige maanden tot honderdertig zielen. Enkelen werden bekeerd en Gods volk gebouwd, terwijl onderlinge vrede ons voorrecht was. Zo scheen de weg effen te zijn, alsof de overige dagen van mijn leven kalm zouden zijn, totdat ik de pelgrimsstaf mocht neerleggen voor de troon des Lams en het lied der verlostten zou aanheffen. Maar, mijn allerliefste Heere had mij, arme en dwaze leerjongen, eerst nog iets te onderwijzen.

Op 24 oktober 1865 werd ik 's middags om half vijf aangetast door een allerhevigste buitengewone koliek. In zulke geweldige smarten, die bijna niet onder woorden te brengen zijn, zodat ingewanden, borst en hart zo samen krompen, dat de adem dreigde op te houden. Geneeskundige hulp van twee bekwame dokters baatte in de eerste twaalf uren niet. Wel veertig keren dacht ik in genoemde tijd: „Daar is het laatste ogenblik”.

Gij vraagt wellicht, lieve lezer: „Hoe was uw zielstoestand?” Luister, en laat de uitkomst u tot sterkte zijn, te meer daar dit de weg Gods was om Zijn genadige leidingen en menigvuldige reddingen van mij, te boek te stellen.

Dadelijk toen ik werd aangetast, was de smart zo hevig, de spraak zo belemmerd, en alles in zulk een dodelijke staat, dat ik stellig dacht,

geen vijf minuten meer te zullen leven.

Als in één ogenblik kwamen de zonden als heirbenden zich in slagorde tegen mij te stellen. Met Job 30 : 15 en 18 omringden zij mij als de kraag van mijn rok. De satan wees op mijn vuile kleren, Zach. 3. En evenals Jozua, de hogepriester, kon ik niets tot mijn verontschuldiging inbrengen. Evenals de gebeten Israëliet het vergif der slang gevoelde, zo gevoelde ik het vergif der zonden, en nu zo de dood in!

Gelijk die dodelijk gewonde Israëliet in het geloof zijn oog vestigde op de verhoogde koperen slang, als een voorbeeld van Christus, zo werd mijn oog des geloofs gevestigd op de verhoogde en alles volbracht hebbende Borg en Middelaar, met een smekend verlangen naar de almachtige kracht Zijner verdiensten. Zuchtend inwendig met Hiskia (Jes. 38 : 14): „O Heere, ik word onderdrukt, wees Gij mijn Borg!”

Nauwelijks was dit geschied, of de allergenadigste, dierbare Heere Jezus openbaarde Zich in de almachtige kracht en oneindige waardij Zijner Borggerechtigheid. Alsook tegelijk in Zijn koninklijke heerschappij, tot zalige en heerlijke bevrijding van mijn ziel.

Satan en al de beschuldigers stoven of vluchtten weg als kaf voor de wind. Niet één bleef er over zodra de eeuwig geprezen Immanuël Zich in Zijn Majesteit openbaarde. Wonderlijk daalde de beminlijke Heere Jezus Christus nu in mijn ziel neer, in het onmetelijke Zijner genade, liefde en trouw. Ja, Hij openbaarde Zich op een zeer bevrijdende wijze, tonende het eeuwig geldende van Zijn aangebrachte Borggerechtigheid, zowel lijdelijk als dadelijk tot eeuwige zaligheid voor mij, arme, melaatse zondaar.

Ook werd ik kennelijk ingeleid, bij Geestes licht, wat Hij voor mij, ellendige, geweest was van mijn jeugd af, en hoe Hij altijd de Getrouwe was gebleven, zodat mijn ontrouw Zijn trouw niet had verbroken. Maar hoe Hij steeds gedachtig was gebleven, dat ik stof was, dat ieder ogenblik bevochtiging nodig had, als ik iets door Hem tot Zijn eer zou verrichten.

Onder dit alles goot die dierbare, allerliefste Immanuël stromen Zijner Goddelijke liefde in mijn hart uit, zodat het mij in zielsblijdschap en wederliefde deed wenen.

O, het verrassendste, ik zou haast zeggen het overrompendste van deze genoemde, vrijmakende openbaring van Christus aan mijn hart, ziel, verstand en aan alle krachten mijns gemoeds, deed mij in

verwondering en aanbidding voor Zijn Majesteit wegzinken. Doch hier bleef het niet bij. De Vader openbaarde Zich aan mij, nieteling, in Zijn Vaderlijke liefde jegens mij. Mij tonende, dat Hij in de Allervolmaaktste Borgtocht van Zijn Zoon, volkomen voldaan en daarin ook volkomen met mij verzoend en bevredigd was. Tevens mij nu terugwijzende, hoe Hij immers ook de persoonlijke rechtvaardigmaking vroeger aan mij getoond had. En al was het, dat Zijn wijsheid en liefde het nu nodig keurden, om mij in deze hevige smarten des lichaams met Vaderlijke hand kastijding te brengen, nimmer zou Hij falen in Zijn onveranderlijke liefde en trouw. En al bezocht Hij mij wegens mijn zonden en dwaasheid, het Verbond Zijns vredes stond eeuwig vast.

O, de wonderlijke vrede, die mijn hart onder dit alles vervulde, kan ik niet onder woorden brengen, al bezat ik ook tienduizend tongen. Daar die vrede Gods in Christus Jezus nu al mijn verstand te boven ging, terwijl ik in die Vaderlijke liefde en trouw wegzonk en mij daar als in verloor en verlustigde.

De Heilige Geest gaf mij in alles klaar geloofslicht en verzegelde alles aan mijn hart. Dat steeds het oog gevestigd mocht houden op de alles overklimmende verdiensten van de Heere Jezus, om Wiens wil mij de Vader Zijn liefde bewees, en eeuwig zou betonen.

Wonderlijke toestand! Naar het lichaam twaalf uren lang in zulke allerhevigste smarten, dat ik het bij vlagen als in barensweeën moest uitjammeren. En op dezelfde tijd in de Drieënige Verbonds-Jehova, alsook in de stromen Zijner liefde mij verlustigende, zodat het jammeren wegens overgrote smarten en het wenen van blijdschap in Gods liefde, met kinderlijke geloofssterkte en zaligheid des harten, gelijktijdig geschiedde.

Mijn wil was in de Heere als verslonden, zodat ik hoegenaamd niets te bedingen of te bedillen had. En het, door de werking des Heiligen Geestes, inwendig steeds was (daar ik niet kon spreken): „Vaderlief! Wilt U mij in deze lichaamssmarten van hier wegnemen: Amen! Amen! Amen!

Wilt U mij, nieteling, oprichten, om nog verder Uw raad te dienen: Amen! Amen! Hoe ook Uw weg zij, Uw doen is majesteit, wijs, heilig en goed, daar ook deze weg pure liefde is tot mijn zaligheid, en de wonderen Uwer liefde er eeuwig in zullen worden verheerlijkt”. Lieve lezer, zo u onder de bewerking des Heiligen Geestes mocht zijn, gedenk dan, dat als u op beproevingswegen bent, het een grote

genade is eenswillend met God te zijn. En wanneer die genade in ons zegeviert, worden wij een vlak veld, waarin de Koning der Ere voorspoedig rijdt op het woord Zijner waarheid en de kracht Zijner beloften mededeelt, al naar gelang onze toestand is. Opdat hier en eeuwig al de hulde aan Zijn verbondsliefde en trouw worde toegebracht. Psalm 33 : 10b berijmd, heeft dan zijn vervulling.

Ach, wij arme sukkelaars vergeten soms zo spoedig, dat Jehova jaloers is op Zijn eer. En dan is het nodig ons te leren, dat hier in Christus, onze gehele volkomen, ja ganse zaligheid is, zonder een stip of greintje waarde van onze zijde, opdat Hij later ook onze ganse heerlijkheid zij.

Daar echter soms ons fijne vrome „ik”, iets aan onze vrome werkzaamheden toekent, tegen Christus' betuiging, Joh. 15 : 5: Zonder Mij kunt gij niets doen, dan kan het niet anders, zal waarlijk de Heere de heerlijkheid van onze sterkte zijn, of Hij moet ons vrome „ik” kruisigen: Opdat Hij het Alles in ons worde en wij niets.

Volk des Heeren, zou het niet dat vrome „ik” zijn, dat ons zo menigmaal op een dorre heide voert, zodat wij in kwijnende of magere zielstoestanden verkeren? Want zo wij onszelf in onze godsdienstplichten enigszins behagen, dan dienen wij op die tijd niet meer God, maar de afgod van onze eigenliefde. Helaas, hoe licht zijn wij verstrikt in die fijn gesponnen netten! Och, dat wij toch meer wakende en biddende mogen zijn tegenover die rover, daar wij toch geen groter bedrieger kunnen vinden dan onze snode eigenliefde. Och, hoe menigmaal loopt zij Jezus vooruit of maakt valse toepassingen, zodat Christus moet zeggen: „Ga achter Mij, gij satan! Gij verzint niet de dingen, die Gods zijn, maar die der mensen zijn”, Mattheüs 16 : 23.

Doch om terug te keren: De eerste twaalf uren scheen meer dan veertig malen binnen een paar sekonden, er het laatste ogenblik voor mij te zijn. 's Morgens om vijf uur kwam er echter enige wending en werd ik van mijn ligplaats op de grond, naar bed gebracht. Nu volgden talrijke dagen met hevige koorts, in welke ik grotendeels niet wist wat er uitwendig plaats had. Maar mijn ziel was vervuld met hemels manna, en volgens getuigenis der aanwezigen was ik gedurig predikende geweest over de volstrekke noodzakelijkheid der bekering, wijzende op de volheid van de allerliefste Heere Jezus. Roemende Gods vrije genade, liefde en trouw aan mij, ellendige, geschonken.

Drie doodsgedevaren deden zich nu echter opnieuw tegelijk voor, te weten: ontsteking in het buikvlies, bezetting op de borst en hersenziekte. Doch de Heere gaf bevel aan al die kwalen en zij weken voor Zijn Majesteit. Wel bleef ik enige tijd lichamenlijk zwak, maar de zalige gemeenschap Gods leidde mij in zeer grazige weiden van Jezus' volbrachte verdiensten en voerde mij aan de stromen van eeuwige liefde en het welbehagen des Heeren. Zo zelfs, dat ik in die inleidingen dingen ondervond, die ik niet mag verzwijgen, omdat de onveranderlijke Verbonds-Jevoha mij duidelijke aanwijzingen gaf om ze te boek te stellen, tot roem Zijner genade.

Talrijke dagen achter elkaar werd ik door de Heere in menigvuldige zaken geleid, vanaf mijn kindsheid. Waaraan ik in vijftig jaren niet meer gedacht had, zoals ik er nu van stuk tot stuk bij bepaald werd. En in de gevolgen die God er uit had doen voortkomen, opdat ik behoudenis en zaligheid voor tijd en eeuwigheid zou verkrijgen.

Mijn allergenadigste en goedertieren Ontfermer begon mij levendig voor de geest te brengen de zonden van mijn prille kindsheid, van mijn vierde jaar af, wegens het katekwaad, de ondeugd en ijdelheid. En hoe Hij mijn vader onvermoeid had laten arbeiden aan mijn bekering. Dat zulks echter alles vruchteloos zou gebleven zijn, zo Zijn genade zich niet geopenbaard had. Maar dat Hij het was, Die mij al vóór mij vijfde jaar innige belangstelling voor de eeuwigheid had geschonken. Vandaar dat ik mijn vader telkens zo had bestormd met vragen over het hoe en waartoe alles geschapen was. Alsook mijn vele aanhoudende vragen over de hel en de hemel, en hoe aan die hemel deel te krijgen. En dat ik al dieper en dieper was blijven vragen, zodat mijn godvrezende vader dan af en toe had geantwoord: „Lieve jongen, dat kan vader je niet zeggen of uitleggen; och dat God je zulks mocht leren!” En dan met mij in gebed was gegaan. O, hoe werd ik aan veel zaken van mijn vader en de innige huiselijke godsdienst herinnerd. En hoe de Heere daaronder het beginsel Zijner genade in mij had gelegd, hoewel ik het aanhoudend onwaardig was geweest en steeds Zijn Majesteit had beledigd, ja getergd en miskend. Dat Hij nochtans mij steeds had behoed en verlost uit menigvuldige levensgevaren. Hoe Hij het was, Die mij, zondig menskind, drie keer als drenkeling uit het water had gered, waar slechts de dood op één of twee minuten afstand was. Ik was gespaard om Gods lof te vermelden, doch had zulks niet gedaan. Nochtans bleef God mij in ontferming gedachtig.

Voorts, hoe Zijn wijsheid het nodig had gekeurd mijn ouders, toen ik nog maar zes jaar oud was, van mij weg te nemen. Om mij voorts te leren, welk een trouw Vervuller Hij is om de wezen, die Hem vrezen, tot een Vader te zijn. Maar hoe snood ik telkens opnieuw van God was afgeweken en het zo erg had gemaakt, om het zaad der genade te doen verstikken, mij zelf te bederven, ja dood te zondigen en in de hel te storten.

Maar hoe de Heere daarentegen uit vrije erbarming mij in allerlei soorten van smeltkroezen en louteringsovens had gebracht tot mijn zaligheid. Opdat ik langs die weg genoodzaakt zou worden uit de nood en de diepten mijner ellende tot God te vluchten. En hoe de Heere mij genade had geschonken, om in ootmoed en boete tot Hem weer te keren. En mij, diep onwaardige, dan had bepaald bij de lessen en vermaningen, die ik in de ouderlijke woning als kind had ontvangen, welke ik zo schandelijk vergeten had. Maar hoe de genade Gods mij steeds had achtervolgd.

Wat mij bij al de onderscheiden in- en doorleidingen van Gods weg met mij gehouden, hoogst opmerkelijk was, zijn twee hoofdzaken: Dat ik bij iedere zaak telkens werd teruggedleid naar de ouderlijke woning, waar de Heere (onder de innige, godvruchtige huiselijke godsdienst van mijn vader) het eerste zaad in mijn hart had gestrooid. En hoe al het latere werk een verdere ontkieming of ontwikkeling van Gods genadewerk in mij was geweest.

Daarbij ontving ik een duidelijke aanwijzing om het volstrekt noodzakelijke van de ware huiselijke godsdienst te boek te stellen, zowel als dit te prediken. Opdat het voetspoor van Abraham (Genesis 18 : 19), dat door mijn vrome vader, als een echte zoon van Abraham, was betracht en waarvan ik zulke dierbare vruchten had genoten, ook voor anderen, die zulks zouden lezen, tot aansporing zou strekken, zover het de Heere behaagde dit geschrift te zegenen. Daar helaas het gebrek van de ware huisgodsdienst, in het onderwijs van de kleine kinderen vooral zo groot is.

Tot het te boek stellen van Gods leidingen en van de genoemde zaken, voelde ik echter tegenzin, vooral omdat ik vreesde het gruwelijke van mijn eigenliefde er niet te zullen kunnen uithouden. Doch de Heere bepaalde mij bij vele bijbelplaatsen, waar de heiligen door de Heilige Geest gedreven, de vraag stellen, of in de duisternis, of in het graf de lof des Heeren voor Zijn wonderen, genade en reddingen verteld zou worden. En het antwoord is: Nee, de

levenden, die zullen de Heere prijzen en loven.

Zodat ik voor de tweede maal door Jehova op bijzonder krachtige wijze tot het schrijven werd aangespoord. Zo zelfs, dat zo lang ik uitvluchten maakte, ik het ongenoegen Gods ondervond en ik mij eindelijk ook in deze onbepaald aan Gods wil overgevend, in ootmoedige afhankelijkheid en kinderlijke gehoorzaamheid tot het te boek stellen besloot. Vooral toen de Heere mij er bij bepaalde, dat Hij mij daartoe als uit het graf had opgevoerd. Opdat ik, arm schepsel, de lof Zijner genadige leidingen zou beschrijven en ook andere zondaren moed zouden scheppen uit mijn behoudenis. En des Heeren volk zou bepaald worden bij het treurige van de sleurgodsdienst, daar zij de satan toelaten van hun harten pakhuizen te maken. Die hij zo opvult met aardse dingen, dat Christus' zoete gemeenschap er zo weinig in kan wonen. In plaats dat wij, volgens onze plicht, tempelen des Heiligen Geestes en woonsteden Gods in de Geest zouden zijn.

Volk van God, zwakken en sterken in de genade, gij zult bij des Geestes licht moeten toestemmen, dat onze ongelijkvormigheid o zo groot is in deze donkere en ontaarde dagen. Ach, wie zijn wij, bij hetgeen wij behoorden te zijn! Diepe schaamte moet ons bedekken. Laat dus sommige aanwijzingen, opwekkingen, besturingen of vertroosting, in dit werkje voorkomend, u niet stoten. De Heere wil, dat ik schrijf. Ik durfde niet weerspanning te zijn tegen Zijn Majesteit. Maar ben na mijn herstel dit werk begonnen en meer dan ooit werd ik bepaald bij het geheel vrijwillig liefhebben des Heeren van Zijn volk, waarbij alle stelsels en redeneringen van het vlees (hoe fijn ook met eigengemaakte vroomheid omhangen) de bodem wordt ingeslagen.

Grotendeels hersteld, brandde ik van verlangen om weer te prediken. Het volk was verblijd en samen mochten wij Gods genadige ontfermingen roemen en ons in Zijn daden verheugen. Zijn Vaderlijke wijsheid behaagde het echter mij andermaal met zware koorts te bezoeken, zodat ik nog eens het lieve werk van Christus als de Alfa en de Omega, het Alles in allen te prediken, moest staken. Doch op de bij God bepaalde tijd ontving ik later weer volkomen gezondheid.

Nadat dit schrijven in mei 1866 zover beëindigd was, nam de spanning onder de volkeren opnieuw toe. De afval van God en van de zaligmakende vrije genadeleer was bijna algemeen. Terwijl de

moderne vals genaamde wetenschap toenam en de liefde onder de kinderen Gods, door bijzaken en eigenwillige godsdienst, verkoelde. Toen werd ik bij herhaling bepaald bij hetgeen de Heere mij deed horen en zien op 9 mei 1835, 's avonds tussen half zes en zeven uur vanaf de Doelensluis te Amsterdam, te weten:

Allervreselijkste moordtonelen en barbaarse handelingen, die de Allerehoogste als straffen over ons zondig land en volk zou brengen, door een vreemde Assyriër, als de roede van Gods toorn. Welke uitvoering van Gods oordelen op des Heeren tijd gewisselijk komen zal.

Vanwege het zware oordeel dat ik aanschouwde, ging het mij als Jeremia en ik moest, zowel als hij, uitroepen: „O mijn ingewand, mijn ingewand! Ik heb barenswee; o wanden mijns harten! mijn hart maakt getier in mij, ik kan niet zwijgen.”

De hevige smart, die ik toen gevoelde, wogens het onmenselijke der wreedheden die ik aanschouwde, had zulk een uitwerking, dat ik tien uren lang onder schuddende beving, als met smart doorsneden werd. Totdat ik opening tot de troon der genade ontving en onder vurige gebeden uitstel van het oordeel en verlenging van de vrede mocht afsmecken.

De foltering, die ik in mijn ziel en lichaam in de genoemde tien uren onderging, greep mij zo aan, dat ik door zwakte in veertien dagen bijna geen werk doen kon.

Later werd ik daarover bestreden, doch de Heere bevestigde mij de zaak opnieuw. Hij gaf mij veel te smeken, dat het oordeel mocht worden uitgesteld, en ik kreeg hoop, dat het in mijn dagen niet zou komen. Ik zeg hoop, maar geen zekerheid. Maar menigvuldig is het mij een dringende reden geweest, om in Christus geborgen te zijn en anderen daartoe op te wekken.

Ach, dierbaar Vaderland! Wat zal het u in die dagen bang zijn! Och, dat de Heere Zijn Geest mocht uitstorten en Zijn volk tot een zalige schuilplaats zijn of worden, om met de dichter van Psalm 46 gesterkt te zijn.

Volk des Heeren, ach laten wij ons in Christus' kracht tot reformatie verkloeken. En in de eerste plaats in onze eigen personen en huisgezinnen zulks aanvangen, zover wij daarin tot hiertoe nalatig of gebrekkig zijn geweest. Want zo wij daartoe genade en wijsheid zoeken bij de allergenadigste Immanuël, zullen wij ondervinden, dat hij mildelijk geeft en niet verwijt.

Ons hart is volgens Jeremia 17 : 9 arglistig, meer dan enig ding en

volgens de betekenis van het woord bedriegelijk, achterhoudend, genegen tot overtreding, ten dode strekkende, ongeneeslijk, verwijfeld boos (zie de kanttekening). Laat dat onszelf bedriegend hart ons toch niet aftrekken, maar al onze ellenden ons des te meer de almachtige kracht van Christus door de werking van de Heilige Geest, volstrekt noodzakelijk maken. En laat de goddeloze barmhartigheid, om het vlees te ontzien, tot schade van onze ziel of die van de onzen, ons een gruwel zijn!

Duur gekochte keurlingen! Weest toch steeds gedachtig dat de belofte aan Abraham (Gen. 12 : 2), ook alle geestelijke kinderen van Abraham aangaat. En dat Jehova van Zijn belofte: Ik zal u zegenen, ook aanstonds als een vrucht eist: En wees een zegen!

Wellicht wordt hier als bedenking, onze onmacht ten goede tegen-
geworpen. Doch wie gij ook zijt, leer toch op de rechte wijze de leer der onmacht kennen. Dat juist die leer, wel betracht wordende, ons alles uit Christus' volheid doet afsmecken. Waartoe de Heere, in Genesis 17 : 1 eerst zegt, volgens het grondwoord: Ik ben de El Schaddai. Dat is de Allesvervullende, tegenover al onze ledigheid en gebrek. En dan de Almachtige, om tegenover onze onmacht Zijn Goddelijke kracht te schenken. Om dan in beide genoemde zaken alles van Hem te bekomen, wat wij niet bezitten.

Nochtans zegt de Heere bij de vele beloften: „Daarenboven zal Ik er van den huize Israëls om verzocht worden, dat Ik het hun doe”.

Had de Heere Abraham daartoe gekend, opdat hij zijn huis (kinderen en dienstbaren) zou onderwijzen, opdat zij ook na Abrahams dood in de wegen Gods zouden wandelen (Gen. 18 : 19), geliefden, laat het dan ook onze betrachtting zijn. Opdat wij niet scheiden of van elkander scheuren wat God samenvoegt, te weten Zijn zegen aan ons, en wij tot een zegen voor anderen: Weest een zegen!

Dubbel nodig is dit in onze dagen, waarin er zo weinig echt christelijke scholen zijn. Ik bid u, volk des Heeren, houdt toch huiscatechisaties, opdat de jeugd tegen het vergif van de tijdgeest, onder de zegen Gods gesterkt worde. Daar de strekking van die tijdgeest een zaligheid leert zonder onze arme-zondaars-staat of diepe ellende bij Geestes licht te kennen. Zodoende wordt mensenwerk en helpende genade samen gemengd. En zo God het niet door ware bekering verhoedt, storten de kostelijke onsterfelijke zielen met een ingebeelde hemel in het eeuwige verderf.

O, het verzuim van echte huisgodsdienst is voor een groot deel oorzaak van die jammerlijke onkunde in de leer van de Bijbel. En de satan heeft door die onkunde te meer gelegenheid om de jeugd van de Bijbel te vervreemden, en de predikaties en catechisaties onvruchtbaar te doen zijn.

Vaders, moeders, kinderen en personeelsleden, tracht toch het werk zo te schikken, dat er in de tijd van de huisgodsdienst geen storing zij, of dat andere zaken de aandacht afleiden.

Beseft toch, bid ik u, dat de behoudenis der zielen de allergrootste winst is die er zijn kan!

Zijn de voorstanders der leugenleer zo ijverig om te verderven, laat ons des te ijveriger zijn tot eeuwige behoudenis. Omdat in het heden der genade de troon Gods open is om ons, arme zondaren, genade voor genade te geven.

Waarde lezer, bent u nog onbekeerd, och, laat toch de behoudenis van uw ziel u boven alles ter harte gaan! Beseft toch, bij al uw sloven in de wereld voor het lichaam, dat u datzelfde lichaam in de opstanding ten jongsten dage terugkrijgt. En u, door nu in de tijd alleen voor uw lichaam te zorgen, datzelfde lichaam tot eeuwige smart brengt, als u hier uw ware bekering verwaarloost.

God eist uw bekering, maar daar u dat in eigen kracht niet kunt doen, zo legt Hij u in Hoséa 14 : 2 en 3 de bede in de mond: „Neem weg alle ongerechtigheid en geef het goede!”

Duidelijk wordt ons hier geleerd, dat het niet in onze macht is, maar dat juist daarom de Heere wil, dat het van Hem wordt gebeden. Och, stoot dan die vermaningen Gods niet van u, maar mocht u Zijn genaderijke leringen ter harte nemen!

Lees en herlees dat Hoséa 14 biddend, en smeek God, volgens des Heeren eigen voorschrift.

O, wat zou ik huppelen van zielevreugd, als het tot uw behoudenis mocht zijn! Wat zou u voor u zelf er eeuwige grote winst bij hebben, en wij zouden ons dan samen hierboven voor de troon des Lams volmaakt verblijden.

Laat u door de satan en het ongeloof ook niet bedriegen, alsof uw zonden te groot zouden zijn.

Nee, lieve lezer, hoe groot, veel en vuil uw zonden ook mogen zijn, als u in waarheid ermee tot Christus vlucht, als de enige Redder van onze zielen, dan zegt Hij Zelf in Johannes 6 : 37: „Die tot Mij komt, zal Ik geenszins uitwerpen”. Haast u, daar uw tijd kort en onzeker is,

en Zijn genade duizendvoud verdubbeld groter is dan wij zulks kunnen bevatten. Ja, Zijn ingewanden rommelen van barmhartigheid over alle arme bidders.

Maar die met hun eigengerechtigheden denken welkom te zijn of daardoor geholpen te worden, zendt Christus ledig heen. Ja, die vergaderen zich toorn als een schat, omdat Jezus' enig geldende verdiensten door hen versmaad worden.

Tenslotte, wat de Heere verder over mij in dit Mesech zal goedvinden te brengen, of door welke wegen het Zijn wijsheid en liefde nog behagen zal mij te leiden, dit weet ik, dat alle dingen ten goede zullen medewerken, degenen die God liefhebben (Rom. 8:28). En door genade ben ik mij met de apostel bewust, dat niets ons zal kunnen scheiden van de liefde Gods, welke is in Christus Jezus, onze Heere (vers 39).

Volk des Heeren! De louteringsoven of smeltkroes zal voor ons en Nederland wellicht heet gestookt worden. Dat wij dan onze zielen Hem, de getrouwe Schepper, bevelen, in Wiens hand al onze paden zijn. Dat wij aanhoudend met het geloofsoog op Christus zien, om genade van Hem te verlangen, om tot Zijn eer te leven. Opdat de korte tijd hier in dit strijdperk ons niet ledig vinde!

Ons einde nadert! Werken wij terwijl het dag is in Christus' kracht, opdat de juichtaal van de apostel (2 Timotheüs 4:7 en 8), in het gezicht van de dood en de eeuwigheid, ook de onze zij. In welke bede ik ben uw u innig liefhebbende en uw zaligheid zoekende broeder en Dienaar van Jezus Christus,

H.H. Middel

Naschrift

Door lieve broeders in de genade, maar van een andere richting, is en worden soms nog bedenkingen geopperd over mijn kerkelijk standpunt, en dat wel over twee bijzondere zaken. Of ik daar vrede voor mijn hart onder heb: namelijk over de erkenning van de regering en over de naam der gemeente, en wat hiermede in verband staat.

Als een broederlijk antwoord geef ik uit liefde deze korte toelichting. Sommige broeders zijn van oordeel, dat door de aanvraag om erkenning, het Koninklijk ambt van Christus verloochend is. Nooit

heb ik echter in die veronderstelling kunnen delen, daar het gouvernement of de regering ons niet in het minst iets heeft bepaald omtrent de leer of regering der kerk. Maar volkomen vrijheid heeft gelaten om volgens Gods Woord te prediken, zoals de ware leer der zaligheid in Jezus Christus is, langs de weg der vrije genade. Zo ook ons volkomen vrij heeft gelaten ten aanzien van de regering der kerk op het voetspoor der apostelen en der Dordtse vadersen.

Indien ons in die zaken enig voorschrift gegeven of enige bepaling gemaakt was, dan zou die bedenking waarheid zijn, en dan zou ik liever willen sterven, dan mij aan zulke bepalingen onderwerpen.

Nee, lieve broeders, in geen enkel opzicht is in die erkenning het dierbare Koninklijke ambt van onze eeuwig gezegende Immanuël benadeeld geworden, veel minder verloochend. Och, mocht de scepter van die Koning der Ere maar meer in onze harten kenbaar zijn! Dan zou Psalm 110:2 en 3 meer ondervonden worden tot heerlijkheid Gods en tot onze zaligheid, en wij zouden in lieflijke eenheid wandelen.

Wat de kerkgebouwen betreft, dit was mij al spoedig door de Heere ontnomen, toen ik daarover in gebed tot God werkzaam was. Daar ik krachtig bepaald werd bij Mattheüs 17:24-27.

De didrachmen of hoofdelijke tempelschatting, tot onderhoud van het tempelgebouw en de synagogen, werd gevraagd. De Heere Jezus stelde aan Petrus de vraag, wie schatting moest betalen. En daar zulks door de vreemden moest geschieden, zei de Heiland: „Zo zijn dan de zonen vrij”.

Zonneklaar liet de Immanuël in die gelijkenis uitkomen, dat Hij, als Sions Koning, en Zijn discipelen, als de rechte zonen, eigenaars waren en dus niet verplicht waren te betalen. Doch omdat Hij om de stoffelijke zaken geen aanstoot wilde geven, moest Petrus zijn vorig handwerk uitoefenen en Jezus Zijn almachtige wonderkracht in de vis en in de stater openbaren. En die stater moest voor hen gegeven worden, zodat de grote Leraar der gerechtigheid Petrus niet aan de stoffelijke gebouwen wilde doen hechten.

In Mattheüs 24:1 wordt de vleselijke gehechtheid der discipelen weer kenbaar. Doch in vers 2 leert hun de zachtmoedige Meester en tevens de alwetende God, dat de ene steen niet op de andere zou gelaten worden. Opdat zij toch niet aan het stoffelijke zouden blijven hechten.

Voorts werd ik erbij bepaald, dat de apostelen later tempel en

synagogen lieten varen, wanneer zij de Heere Jezus in Zijn ganse volheid er niet in konden prediken, en naar andere gelegenheden zochten om te vergaderen. Zie Hand. 4 : 23-31; Hand. 12 : 12; Hand. 19 : 9 en 10; Rom. 15 : 5 en 23.

Nergens vinden wij in de geschriften der apostelen, dat zij zich om de gebouwen, die in de macht der vijanden waren, bijzonder bekommerd hebben. Maar dat Christus te prediken tot heil van arme zondaren zó hun hoofdbeginsel was, dat al het andere bijzaak bleef.

Och, mochten wij in die gestalte meer leven, wij zouden met de apostelen meer zaligheid genieten.

Wat nu de naam Gereformeerd aangaat, die te moeten missen was mij lang ondraaglijk. Toen ik in 1842 tot volle hereniging door een provinciale vergadering was uitgenodigd, scheen het mij onmogelijk daaraan toe te geven. Ik dacht niet te gaan, maar was in het gebed vurig werkzaam om licht en wijsheid, daar ik Gods weg en wil zo nodig had te kennen.

Te midden van ootmoedig en vurig smeken tot God, werd ik plotseling bepaald bij de oordelen en gerichten, die de Heere over land en volk van het jaar 1787 af tot 1842 gebracht had. Dit was mij vreemd, omdat ik daar niet om bad of aan dacht. Doch open toegang tot de genadetroon hebbende, vroeg ik: „Lieve Heere, waartoe dit? Wat heb ik daar toch uit te leren? Wat wil toch dit zijn?”

Duidelijk werd ik erbij bepaald, dat al die oordelen samen zo zwaar niet waren, als het allervreselijkste oordeel, dat de kinderen Gods om bijzaken tegen elkander verdeeld waren. Aangezien daardoor de eeuwige Zone Gods in Zijn Hogepriesterlijke bede (Joh. 17 : 20-23) werd tegengestaan. Ja, als in het aangezicht geslagen, miskend, verguisd en als toegeroepen: Bid niet om die eenheid, want wij willen toch Uw bede niet opvolgen.

Vreselijk werd ik ontroerd over die gruwel, door mij en andere vromen die majestueuze Koning en allerliefste Hogepriester aangedaan.

Daarbij toonde mij de Heere geduchte oordelen, die te wachten waren als die snode tegenstand tegen Jezus' Hogepriesterlijke bede bleef voortduren. En krachtig daalde in mijn ziel: Zal dan het zwaard eeuwiglijk verteren? En weet gij niet, dat het in het laatste bitterheid zijn zal?

Verder werd ik erbij bepaald, hoe trouweloos ik en andere vromen

het ambt der gelovigen verloochend hadden, daar ik en anderen (ver vóór de afscheiding) voor het geloof hadden moeten strijden (Judas: 3), en de leugenleraars moeten stuiten. En in plaats van ons bij de kerkbesturen voor de waarheid in het gericht te begeven, was dit nagelaten, met de bewering van tegen de wijsheid van die leraars en kerkbesturen niet bestand te zijn. Doch in gezelschappen wisten wij wel de waarheid tegen de valse stellingen voor te stellen en scherpe kritiek te leveren. Maar wij hadden Gods dierbare waarheid laten varen, en in onze blinde waan en eigenliefde meenden wij goed te doen, met ons van die leugenleraars af te wenden, in plaats van het ambt der gelovigen in de mogendheid des Heeren te betrachten. Ja, sommige vromen hadden zelfs nog kinderen of huisgenoten aan die wolven in schaapskleren als een prooi achtergelaten, omdat de eer van God en het heil der zielen niet genoeg op de harten woog, óf om niet gehaat te worden, óf ter wille van tijdelijk voordeel.

Mijn ziel kromp ineen van schuld en smart voor Gods aangezicht. Walging van mijzelf, verfoeiing in stof en as was van dien aard, dat al het vermeende recht de mond gestopt werd. En bij het diep gevoel der ontzettend grote schuld der vromen zowel als van mijzelf, werd het mij een onbegrijpelijk wonder, dat Jehova in Zijn ontferming Zich getrouwe knechten had verwekt. Die met achterlating van traktementen, pastorieën en kerkgebouwen, zich voor de waarheid in het gericht hadden begeven en de leer der vrije genade, van onder de puinhopen van leugen en spitsvondige drogredenen, weer te voorschijn hadden gebracht.

Voorts werd ik erbij bepaald, dat aan Daniël en aan de drie jongelingen, hun dierbare namen, zo rijk in betekenis, om der zonden wil ontnomen waren. Doch dat zij niet protesteerden, maar zich voor God verootmoedigden en dat de Heere hun toen genade schonk. Ja, dat Daniël onder de kleinzoon van Nebukadnezar en onder Darius, zijn eigen naam weer terugkreeg. En dat, wanneer de uitgeleide gemeente waarlijk in de rechte ootmoed voor God kwam te leven, de Heere op Zijn eigen tijd onze zaak zou handhaven, gelijk aan Daniël geschied was.

Een en ander had tot gevolg, dat ik door de straks genoemde gruwelen, al het zogenaamd kerkelijk recht verloor, maar innige behoefte ontving om in diepe ootmoed de Heere in Zijn weg en leiding te volgen. Terwijl ik met Ezra, het als een wonder moest beschouwen, dat God belet had, dat wij vanwege onze zonden en

ongerechtigheden waren ondergaan, maar dat Hij ons een ont-koming had gegeven. Zodat de luister van Gods eeuwig welbehagen, de eer van Zijn Naam en de volle Raad Gods ongehinderd onder ons verkondigd werd, en de Heere de rijkdom Zijner genade openbaarde. Ja, dat duizenden de zuivere leer der zaligheid hoorden en daarin onderwezen werden, hetwelk voor een groot aantal tot eeuwige behoudenis strekte.

Lieve broeders en zusters, die met en naast mij de kroon voor de troon des Lams zult neerwerpen: Zullen wij daar volmaakt één zijn, laat ons dan hier in het strijdperk toch niet langer om bijzaken verdeeld blijven, daar wij in de hoofdzaak verenigd zijn.

Gun mij de vrijheid nog één enkele opmerking te maken. Omdat menigvuldige ontmoetingen met lieve kinderen Gods, waarbij wij over de zogenaamde vrijheid spraken, mij geleerd hebben, dat van de honderd er geen drie gevonden werden, die ooit waarlijk recht schuldenaar voor God waren geworden, als gevolg van het verloochenen van het ambt der gelovigen, zoals kortelijk is aangetoond. En doordat sommige oude vromen, die al vóór de afscheiding bekeerd waren, over dat stuk hebben heen gewerkt, zo is de ware ootmoed van Ezra, Daniël en anderen blijven ontbreken. En het vermeend recht is een strik gebleven, waarin velen gevangen zijnde, hun redenen in de genoemde zaak meer uit het verstand dan uit de Geest hebben geput. En voor een later geslacht een treurige aanleiding geworden zijn tot tegenspraak van Jezus' Hogepriesterlijke bede.

Och, dat de Heere Zijn Geest in een ruime mate mocht uitstorten, opdat Juda en Efraïm mochten ophouden elkander te benijden of te benauwen, maar naar Christus' bede (Joh. 17 : 20-23), tot innige eenheid komen.

O, welk een blijdschap zou mij dit zijn in de avond van mijn leven! Mij dunkt, met de oude Simeon zou ik in een ander opzicht kunnen zeggen: Nu laat Gij, Heere, Uw dienstknecht gaan in vrede. Die zo menigmaal innig de vervulling van Uw Hogepriesterlijke bede reikhalzend begeerd en van U afgesmeekt heeft. En dit nu vervuld mag zien, als een zaligheid door U gesteld, tot heil en bloei van Uw strijdende kerk. Opdat Uw grote Naam, in de wonderen Uwer liefde en genade, verheerlijkt worde!

In de hoop en bede, dat de Verbonds-Jehova die zo zeer gewenste eenheid verwezenlijkt, ben ik uw innig liefhebbende en heil-

biddende broeder in onze dierbare Immanuël,

Wolphaartsdijk, 9 juli 1866

H.H. Middel

Een brief aan een vriend bij de derde druk.

Aan een vriend.

Wolphaartsdijk, juli 1869

Lieve broeder!

Daar de derde druk van dit eenvoudig werkje wordt opgelegd, en mij van verschillende zijden werd verzocht er iets uit het heden of tegenwoordige van Gods genade bij te voegen, wens ik aan die liefdedrang te beantwoorden, in de hoop en bede dat het is tot Jehova's lof en der zielen zaligheid. Te meer daar de Hoorder der gebeden toont de Verbonds-God te zijn, Die tijd en wijze van de vervulling Zijner beloften in Zijn eigen macht heeft.

Zoals ik op één der vorige bladzijden meldde, dacht ik dat mijn tijd in dit jammerdal haast ten einde zou zijn en onwillekeurig rees bij vernieuwing de zucht in mijn binnenste om ontbonden en met Christus te zijn. En toch durfde ik er niet bepaald om te bidden, omdat ik er telkens aan herinnerd werd, hoe de Heere mij vroeger Vaderlijk had bestraft over het jagend uitzien naar ontbinding uit dit aardse leven, en getoond had nog werk voor mij te hebben in dit Mesech, en mij genade gaf om Hem te volgen. Jaar en dag ging voorbij in de gewone bediening, mij door de grote Meester toevertrouwd, totdat ik in april jl. op reis kouwatte, die ongesteldheid teweeg bracht.

Op 31 mei kreeg ik hevige koorts, die zonder onderbreking enige dagen en nachten voortduurde, zonder dat de krachtigste medicijnen, mij door mijn zorgzame arts toegediend, de koorts konden stuiten, waardoor mijn toestand werd verduisterd. Mijn gedachten vlogen verwilderd door elkaar, geen twee minuten kon ik geregeld werkzaam zijn en had niets van de zoete vertroosting van Gods, zoals ik die op andere tijden in ziekte mocht genieten. Maar Gods Verbond en trouw stonden onbeweeglijk vast, als een Rots boven al de woedende golven. Dierbaar geloof naar Jesaja 50, in duisternis te zijn en geen licht te hebben, en nochtans te betrouwen op de Naam

des Heeren en te steunen op zijn God! De dood had niets afzichtelijks voor mij, maar ook evenmin iets bekoorlijks, en toch dacht ik te sterven. Nochtans was mijn wil in Gods wil als verslonden. Psalm 6 berijmd was bij afwisseling enkele ogenblikken mij bij, nu eens tot ootmoed, dan weer tot sterkte. Satan werd in al die tijd niet toegelaten de minste aanval te doen en ik lag voor rekening van Christus. Ik had geen eigendom aan mijzelf. Ja, ik was mijzelf een raadsel, daar ik anders zo geneigd ben de bliken van mijn geloof met Thomas in de toppen van mijn vingers of in de appels van mijn ogen te willen hebben, dat is: zien en voelen.

Op 5 juni na de middag werden de koortsen matig en kon ik weer normaal denken. Kinderlijk en ootmoedig klaagde ik de Heere mijn smart over het gemis van het lieflijk licht van Zijn aangezicht. Ik betuigde Hem, dat mij dit meer smartte dan al de lichaamssmartten. Dat Zijn Vaderlijke goedheid kon doen naar Zijn welgevallen, als ik slechts Zijn lieflijk licht mocht genieten en dat ik verder niets begeerde.

Hierop werd ik bepaald bij de ziekte van Hizkia (Jes. 38). Hoe die Godsman al zijn ijver en reformatie, met al zijn andere goede dingen, voor Gods aangezicht (als grond van zijn zaligheid) even zowel moest verliezen, als al zijn ongerechtigheden. Opdat pure, vrije genade om Christus' wil alleen, hier en eeuwig de eer zou ontvangen. Deze inleiding gaf mij onderzoek in mijzelf, en ik vond bij Geestes licht hemelijke steunsels, vanwege ijver, getrouwheid en wat niet al, als vrome goden bij mij. Die de Heere tot jaloersheid verwekten en die ik als mededingers aanmerkte van die eer, die Christus als het enig Al toekomt.

Ik bracht al dat gespuis voor de troon des Heeren ter doding, in de kinderlijke bede om enkel genade, niets dan genade, maar ook volle genade. En ik mocht God aanlopen in Zijn kracht.

Wonderlijk daalde nu de Heere met het licht des Heiligen Geestes in mijn arme en naar Zijn liefde smachtende ziel.

Vraag en antwoord 60 van de Catechismus werd in volle kracht opnieuw in mij vervuld of bevestigd. Ik genoot stromen van Gods liefde en gunst, die ik met geen duizenden tongen onder woorden kan brengen. Ja, het was mij een voorportaal des hemels, wegens verlustiging in God, en ik dacht tevens dat het een voorbereiding tot sterven was. De Jordaan was mij droog, om met gemak in het eeuwig Kanaän te kunnen ingaan, maar evenwel bleef mijn wil onder God.

Later kwam satan en wees mij op de gebreken, die mij in de prediking hadden aangekleefd . . . Doch aanstonds trad Christus tussenbeide en toonde mij, dat Hij ook al die gebreken verzoend had. Ja, dat ik naar de mate, waarnaar Hij aan mij, ellendige, licht en kracht had geschonken, de volle Raad Gods ter zaligheid (door Zijn genade) had gepredikt. En mocht ik alzo de Goddelijke goedkeuring in deze genieten.

O lieve broeder, hoe dit mij in het gezicht van dood en eeuwigheid een wonderlijke vrede in het gemoed gaf, is mij niet mogelijk uit te drukken. Kortom, ik smolt weg in de onuitsprekelijke genade en liefde des Heeren: Vader, Zoon en Geest. Ieder toch had naar de huishouding der genade er Zijn werk in, en ik had niets van mijzelf. Enige tijd later kreeg ik barensweeën omtrent die ongelukkigen, die tot hiertoe onder de prediking onbekeerd waren gebleven. Met een allertederst vaderlijk medelijden rommelden mijn hart en ingewanden, in vurige smekingen tot God, om Zijn genade in Christus voor die ongelukkigen. O, die Mozes-liefde, welke ik toen voor mijn gemeente voelde! Ik kon de Heere niet loslaten, om toch Zijn Geest, Zijn genade, Zijn liefde aan die arme ongelukkigen te willen geven, hetzij Hij mij oprichtte, hetzij Hij mij opnam in Heerlijkheid.

Hierop bekwam ik stilte en genoot mijn lichaam een weinig rust. Ik ontwaakte, en Jehova was bij mij.

Nu werd mij getoond (in de geest) een schild met onderscheiden werktuigen, grote en kleine voorwerpen. En de vraag daalde in mijn ziel, als de werktuigen zinnebeelden van Gods dienaren waren, welke van hen ik zou zijn. Door het gevoel van mijn nietigheid, zocht ik het kleinste werktuig uit.

Nogmaals kwam de vraag: Welke van die voorwerpen wordt in het dagelijks leven het meest gebruikt? Dit was mij duidelijk uit mijn vroeger handwerk als smid. Ik moest antwoorden: Het kleine, in de hand van een bekwame werkman.

Nu toonde Jehova mij, dat Hij als de grote Werkmeester, naar Zijn Vrijmacht, zowel het kleine tot dienst in Zijn Koninkrijk kon gebruiken als het grote. Ik zonk weg in verwondering wegens de nederbuigende liefde van zulk een heilig en majestueus God, voor Wie de heilige engelen hun aangezichten bedekken vanwege de Heiligheid der Heiligheden. En moest eindelijk stamelend Gods lof vermelden, die jegens ellendigen zo vol liefde is. Niemand stote zich aan genoemde zinnebeelden.

In Hoséa 6 : 5 zegt God aan Israël: Ik heb hen behouden door de profeten, die dus als bijlen, beitels of ander werktuig in Gods hand waren. Nebukadnezar wordt in Jeremia 51 : 20 genoemd, een voorhamer in Gods hand, om volken in stukken te slaan; de Assyriër in Jesaja 7 : 20 een gehuurd scheermes en in Jesaja 10 : 15 wordt hij bij een bijl en zaag vergeleken.

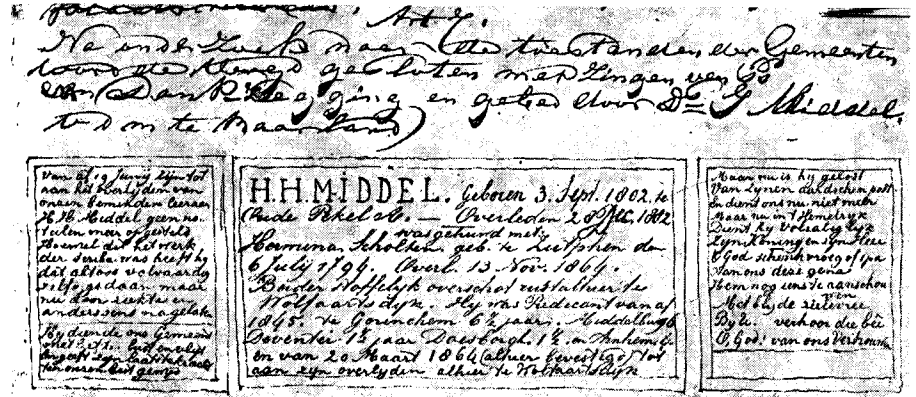
Op 6 juni verklaarde de dokter: „Gelukkig, de hevigheid der koorts is voorbij en er is een gunstige wending”. Ik bleef kalm in des Heeren wil. Later nam de genezing toe, en dagen achter elkaar was in mijn ziel een lieflijk gefluister: „Geloofd zij de heerlijkheid des Heeren uit Zijn plaats!”

Ik smaakte telkens iets zoets van de hemel, doch wist het juiste er niet van te vatten. Die woorden later vindend in Ezechiël 3 : 12, werd het mij een veld van heilige bewondering, hoe de engelen des Heeren zich verblijden, als God Zijn dienaars zendt tot arme zondaren. Opdat eer zal worden toegebracht aan de eeuwig gezegende Immanuël, Die in Ezechiël 1 : 26 op de gloriëtroon Zijner Waarheid is gezeten. Die in vers 28 de heerlijkheid des HEEREN genaamd, dus in de weg der genade, de heerlijkheid des Vaders, in en door Zichzelf de heerlijkheid voor arme zondaren zijnde, ook de heerlijkheid des Heiligen Geestes is, Die alles tot zaligmakende bearbeiding uit Christus' volheid neemt en ons verkondigt. In welke verkondiging de luister van al Gods volmaaktheden zich openbaart, zover wij er voor vatbaar werden gemaakt.

O lieve broeder, wat werden mij opnieuw de wonderen groot, die in hemel en op aarde kenbaar worden in de weg des heils, tot redding van arme zondaars. Zodat in Ezechiël 3 : 13 de engelen dicht op elkander dringen, om te zien welke uitwerking de prediking van zulk een Evangelie zal hebben. O, dat het recht ter zaligheid, in Christus betracht moge worden!

Later verklaarde de dokter, dat er vrees had bestaan voor ontsteking in de hersenen. Doch de Opperste Medicijnmeester wil dat ik nog blijf in Zijn dienst, en ik geloof dat ik op het gebed van Sionskinderen ben teruggegeven. Zeer veel liefdebanden zijn in deze ziekte openbaar geworden, innig is de gemeente verblijd met mijn toenemend herstel. En ik moet met David mijzelf wel toeroepen: Vergeet geen van Gods weldadigheden. Zijn Naam zij geloofd!

Maar, boven dit alles heeft onze grote Koning en Hogepriester mij wonderlijk verblijd, vanwege de gewenste en dikwijls afgebeden

Het slot van de laatste notulen die Ds. Middel geschreven heeft van de kerkeraadsvergadering van 19 juni 1882.

Daaronder - in het middelste kader - zijn enkele biografische gegevens van Middel vermeld. In de kaders links en rechts staat het volgende geschreven:

Vanaf 19 Junij zijn tot aan het overlijden van onzen beminden leeraar H.H. Middel geen notulen meer gesteld. Hoewel dit het werk der scriba was, heeft hij dat altoos volvaardig zelfs gedaan, maar nu door ziekte en anderszins nagelaten.

Hij diende ons Gemeente met liefde, lust en vlijt En (g) heeft zijn laatste kracht ten onzen best gewijd Maar nu is hij gelost van zijnen aardschen post En dient ons nu niet meer Maar nu in 't Hemelryk Dient hij volzaliglyk Zijn Koning en zijn Heer O God, schenk vroeg of spa Aan ons deze gena Hem nog eens te aanschouwen Met blijde zielevree Bij U. Verhoor die beë O, God! van ons vertrouwen.

hereniging met de lieve broeders, die jarenlang van elkander verwijderd zijn geweest. Gedenkwaardige dag van 17 juni, op welke de getrouwe Verbonds-God Zijn volk door de staf Samenbinding en Lieflijkheid heeft hersteld. Ja, ook in deze geldt het: Geloofd zij de heerlijkheid des Heeren uit Zijn plaats!

Sedert 1581 was er geen Algemene Synode te Middelburg gehouden, dan nu in juni 1869. Dierbare, ja, engelen en mensen verheugende vruchten heeft God in deze laatste Synode tot stand gebracht. Zijn genade en liefde zij eeuwig de eer.

Mij dunkt het moet zeker een Ammoniet zijn, die zich in die werken Gods tot heil van Sion niet verblijdt. Gewis, daar waar de zalving van Christus' Geest, in de lieflijke dadelijke mededeling wordt ondervonden, is er blijdschap in de God des heils, tot Zijn lof.

Och, dat alom alle oprechten van hart en wandel, door Christus mogen worden verenigd! Psalm 147 : 2.

Na u en de uwen de keur der Goddelijke zegeningen te hebben toebeden, ben ik na groeten als altijd uw u innig liefhebbende broeder in Christus,

H.H. Middel²⁹

P.S. O, wat zal het mij stof tot blijdschap zijn, als ik mag horen, dat het laatste been of bekkeneel der overwonnen en gedode twijfelmoedigen bij u is begraven en Sions Koning al uw schatkamers in bezitting heeft genomen, Zijn liefde uw Banier moge zijn, en gij u in Hem verlustigt. Amen.

29. Ds. Middel schreef zelf de notulen te Wolphaartsdijk vanaf 1864. Op 19 juni 1882 schreef hij de laatste notulen. Kort daarop is hij ziek geworden en is op 28 december 1882 - op de leeftijd van 80 jaar - ingegaan in de vreugde zijns Heeren.

Gods vrije genade verheerlijkt in het zalig afsterven van Anna Harmina Middel

dochter van H.H. Middel, predikant te Wolphaartsdijk.
Geboren te Amsterdam, 30 augustus 1835 en overleden 4 februari 1854, oud zijnde 18 jaar, 5 maanden en 5 dagen.

VOORWOORD

Geliefde lezer!

Door verscheiden vrienden uit Holland en Zeeland aangezocht, om de brief waarin het zalig afsterven van mijn geliefde dochter vermeld was, in druk te geven, heb ik enige tijd gearzeld hiertoe te besluiten. Tot ik, hierover tot God werkzaam, bepaald werd bij drie zaken:

- 1e. de gedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn;
- 2e. de zalige herhaalde betuiging der overledene op haar sterfdag, dat „vrij de lof des Heeren” mocht vermeld worden, dat haar ziel gered was;
- 3e. dat het lezen van duidelijke en eenvoudige bekeringswegen haar veel tot zegen en moedgeving is geweest, om het opnieuw tot de troon der genade te wenden, om als een arme zondares genade in Gods ogen te mogen vindeh, en dit ook voor anderen tot zegen kon zijn.

En bij genoemde zaken gevoelende dat Gods eer en het heil van onsterfelijke zielen mijn doel in de uitgave was, kon ik dit niet nalaten.

Met de bede dat de grote Ontfermer uit louter genade het voor velen tot zegen mag doen strekken, ben ik uw, in mij zelf onwaardige en geringe dienaar in onze Heere Jezus Christus.

De schrijver

Aan mijn zeer geliefde zielevrienden te . . .

Beminde medegenoten op de pelgrimsreis door de woestijn van dit ondermaanse leven! Sterkte in de God des heils en zalige verkwikkingen uit het vredeverbond worde ulieden en al het lieve volk des Heeren in ruime mate geschonken, om Christus' wil, door de Heilige Geest. Amen.

De verwisseling, door Gods genade geschonken aan mijn geliefde dochter, uit de strijd tot overwinning in het bloed des Lams, wens ik thans een weinig aan te stippen. Daar de Heere de wonderen Zijner vrije genade zo groot heeft gemaakt, dat de volmaakte liefde alle vrees heeft buiten gedreven. En de allerliefste Heere Jezus zo de scepter zwaaide, dat de dood haar geen dood, maar een afsterven der zonde was en een doorgang tot het eeuwige leven.

De weg, door welke de vrijmachtige Verbonds-Jehova haar leidde, om haar tot de zalige heerlijkheid toe te bereiden, was met veel kruisingen des vleses. Ja, haar lijden was in de laatste maanden zeer groot, daar al de slijmvliezen van keel, borst, longen en ingewanden steeds meer los lieten, en aanhoudende koortsen verder haar krachten ondermijnden. Terwijl gedurig hoesten met braken vergezeld, dag en nacht haar rust beletten. Het lichaam inwendig rauw, werd in de laatste dertig dagen vervuld met spruw, door het zware hoesten en braken. Bij al het genoemde, hevige pijnen in de breuken, en door de verbazende magerheid uitwendig vol pijn, hetzij liggend of zittend, zowel als inwendig vol smart.

Doch hoe meer de pijnen en smarten toenamen, des te meer roemde zij Gods goedheid. En was menigmaal, in het midden van die ellenden, de dageraad al vooruit om de Heere te loven uit Psalm 92 of andere Psalmen, soms ook uit Lodensteins Uitspanningen. Wonderlijk heeft God met haar gehandeld, om haar de nietigheid van het tijdelijke te doen verstaan en haar hart los te maken van de wereld, waar zij zo aan gebonden zat.

In 1850 geraakte zij, bij het uitgaan der kerk, onder de paarden van een rijtuig, die in haar kleed en doek eenentwintig gaten traptten. De dood scheen voor ogen, doch met een kneuzing in haar zijde redde de Heere haar op wonderlijke wijze. Deze roepstem had echter weinig vrucht, hoewel zij, sedert die tijd, geweldig bevreesd was voor een

onverwachte dood. Zij was zich bewust hoe verschrikkelijk het zou zijn zonder de Borgerechtigheid van Christus voor God te verschijnen. Donderde het, dan jammerde zij tot God om genade en bekering, en was van die tijd nauwgezet in de godsdienst. Het gehoor der prediking, lezen, bidden en andere plichten werden betracht, doch zij bleef aan de wereld gebonden.

In 1851 bezocht God haar met zware hoest, waarbij door de zwakte der ingewanden breuken ontstonden, doch zij bleef aan de wereld gebonden.

In 1852 bezocht de Heere haar met een kwijnende toestand en nu werd haar gebed in het verborgen menigvuldig, en van toen af werd zij mij een raadsel. Beluisterde ik haar gebed, o dan rees er hoop in mijn ziel, dat God haar tot bekering zou brengen. Ja, ik vond haar dan voor de troon der genade, smekend en wenend om genade en bekering, als een arme schuldige en alles verbeurd hebbende, boetvaardige zondares.

In haar dagelijks leven zag ik, dat zij bij al de plichten, door de aantrekkelijkheid der wereld en haar jonkheid aan de wereld gebonden bleef, hoewel met veel beschuldigingen en kloppingen van het geweten. Hebbende een gezonde kennis der waarheid en besef der noodzakelijkheid van Christus' verdiensten. Op aanraden van een geneesheer liet ik haar enige tijd naar Gelderland gaan, en haar gezondheid scheen te herstellen. Maar de wereldliefde nam ook weer haar hart in, althans ten dele.

In 1853 bezocht God haar opnieuw, en nu zou de genade zegevieren. Haar opgeruimd gestel werd meer gematigd, het teergevoelige over vermeende of gegronde beledigingen of miskenningen, dreef haar tot God uit. Het bidden werd in het verborgen menigvuldiger, haar onwaardigheid werd gevoeld, de noodzakelijkheid van ware bekering levendiger, behoefte aan onderzoek van Gods Woord en ontdekkende prediking steeds groter. Met de smeking dat zulks voor haar mocht gezegd worden tot bekering.

Beluisterde ik haar in haar verborgen en ootmoedig bidden, dan schepte ik hoop. Zag ik daarentegen haar gebondenheid aan sommige aardse dingen, dan vreesde ik dat het maar een overtuiging in haar oordeel en een Kainsvrees voor de straf was. Dikwijls vroeg zij mij naar de oprechte kentekenen om te weten of haar begeerte tot God oprecht was. En dit vermeerderde, nadat de eerwaarde Ds. De W. bij ons had gepreekt en bemoedigend had gehandeld over het

aanhoudend bidden van de zondaars.

Zover de Heere licht gaf, beantwoordde ik haar vragen met omzichtigheid, uit vrees dat zij van iets buiten Christus een grond van hoop of zaligheid zou maken. Daar zij een afkeer had van geveinsdheid in de godsdienst, trachtte zij op alle manieren haar werkzaamheden verborgen te houden. En ik kon uit haar niets te weten komen, dan hetgeen ik beluisterde of in andere zaken bespeurde.

Aan mijn geliefde vrouw, haar moeder, en aan juffrouw K. (een godvrezende zuster in de Heere) ontlastte zij wel eens iets uit haar gemoed, onder voorwaarde om er niet over te spreken, opdat ik of anderen niet iets van haar mochten denken. En zo bleef zij mij een raadsel.

Menigmaal zag ik in haar een strijd tegen de zonden. Soms zei zij: „Och, laat ik toch niet aan de aardse dingen toegeven, want de Heere zal mij zoveel te harder slag of stoot teruggeven”, en was er dan tegen biddende. Had zij weer toegegeven, dan jammerde zij het uit, als haar zulks tot schuld werd. Dat smeken en bidden om vergeving en genade brak dan mijn hart, als ik haar zo voor God hoorde kermen. In november 1853 nam haar lijden zo toe, dat zij de prediking niet meer kon bijwonen, hetwelk haar anders zulk een behoefte was. En terwijl haar lijden toenam werd zij steeds meer biddende. Werd mij door anderen gevraagd hoe het met haar zielstoestand was, dan kon ik niet anders antwoorden, dan dat zij veel biddende was. Ik durfde mij niet verder uitlaten, uit vrees dat het nog geen ware bekering was. Ook liet zij zich (buiten haar moeder en juffrouw K., haar boezemvriendin) aan geen ander uit, uit vrees dat, als zij herstelde en de wereld weer inging, de Naam des Heeren om harentwil dan zou gelasterd worden.

Echter bemerkte ik, dat zij een hoop en verwachting op Gods genade en goedertierenheid openbaarde, hetgeen steeds toenam, naarmate haar lijden smartelijker werd. Brak soms het moederhart van mijn waarde vrouw, vanwege het smartelijk lijden, dan zei zij: „O, lieve moeder, niet klagen, niet klagen, want ik mocht in opstand tegen de Heere komen!” En was dikwijls verbroken, onder het spreken van de goedertierenheden des Heeren jegens haar, alsook wegens de hulp en liefde die haar door ons en juffrouw K. betoond werd. Menigmaal, na bange nachten vóór de dageraad, Gods goedheid bezingende. En hoe zwaarder haar lijden werd, hoe meer zij Gods goedheid loofde.

Bad ik om doorbrekende genade, dan zei zij: „Lieve vader, als u daarom bidt, dan bidt u tegelijk om mijn spoedige dood. Want de volkomen uitkomst zal ik niet ontvangen, dan bij het naderen van de dood. Dat heeft de Heere mij beloofd, en nu moet u de Heere niet vooruit lopen. Dat mag u niet doen, maar u moet achter de Heere volgen, en u zult het zien, dat ik dan eerst de volkomen uitkomst ontvangen zal”.

Vroeg ik naar de gronden van die hoop, dan zei zij: „Och vader, ik kan niet goed tegen u uit mijn gemoed spreken, maar beter tegen moeder en juffrouw K. Vader wil dat ik juist als hij zal geleid worden, en de Heere is immers vrij om mij te leiden; u mag de weg des Heeren niet bepalen”.

Vijf dagen voor haar dood meende zij dat het donderde en begon hevig te beven, terwijl zij mij ontroerd vroeg: „Vader is dat onweer?” Ik antwoordde: „Nee”, maar vroeg, waarom zij dan zo ontroerd was. Zij antwoordde, dat zij bij onweer telkens vreesde, zo in één ogenblik onbereid de eeuwigheid in te zullen gaan.

Ik zei: „Lieve kind! hoe is het dan met die hoop van volkomen uitkomst bij het naderen van de dood?”

Zij antwoordde: „Och vader, daar kan ik in zulke ogenblikken, door de vrees niet aan vasthouden, tot ik weer bedaard ben. Maar u zult zien, dat de Heere het mij beloofd heeft”.

Soms had ik doodsangsten, vanwege de vrees dat zij op een drooggrond vastzat, en was veel voor haar biddende, dat God toch haar arme ziel zou mogen redden. Zij was echter zo enkel en alleen op Christus en Zijn verdiensten hopende, dat ieder schepsel haar ontzonken was. En vernemende dat er door Gods volk zeer veel voor haar gebeden werd, ja sommigen geloof hadden dat zij gered zou worden, zei zij: „Lieve vader, het is mij wel groot, dat de vromen zo voor mij bidden en geloven, maar daar heb ik nog geen grond door. De Heere Zelf moet mij helpen, Die heeft het mij ook beloofd, en van Hem verwacht ik het.”

Vier dagen voor haar dood, verzocht zij mij om geen vrienden bij haar toe te laten dan hen, die haar tevens tot hulp voor het lichaam waren. Omdat zij door zwakte toch niet met hen kon spreken, en het voortdurend bezoek haar in verstrooiing bracht. Ja, haar van de Heere aftrok. En dat toch niemand haar voor haar ziel kon helpen, noch de vromen, noch vader, ook geen honderd leraars. Want dat dit een zaak was, die de Heere alleen kon doen, en het tussen God en

haar ziel moest afgedaan worden. Van toen af werd zij steeds meer biddende. Ik hoorde van haar nu weinig, de koorts en het hoesten en de brakingen namen nu met spoed de weinig overgebleven krachten weg.

De dag voor haar dood geraakte ik in barensweeën, over haar zielstoestand worstelend tot God. Toen daalde er met kracht in mijn ziel: „De benauwdheid zal niet tweemaal oprijzen”. De Heere bepaalde mij erbij dat, hoe hooggaande het nu ook was, de benauwdheid hiernamaals niet zou oprijzen, maar zij eeuwig in heerlijkheid zou zijn.

Ik werd in mijn gedachten plotseling verplaatst naar de Oosterkerk te Amsterdam. Waar ik vóór ruim zesentwintig jaren de eerwaarde Ds. Van Maanen had horen prediken over het huwelijk van Amram en Jochebed. En hij het hoofdplan Gods aantoonde, dat uit dat huwelijk drie kinderen voor God moesten geboren worden. En de Heere zo nog een hoofdplan had, als Hij op bijzondere wijze godvrezenden in het huwelijk te zamen bracht. Waarbij ik destijds kennelijk werd ingeleid, dat ook daartoe de Heere mij mijn vrouw toevoegde. Met wie ik door briefwisseling reeds zo goed als verbonden was, zonder haar nog ooit gezien of gesproken te hebben, daar zij te Zutphen en ik te Amsterdam woonde. Ja, God gaf mij destijds met kracht te geloven, dat Zijn hoofdplan was in de bijzondere aanwijzing van haar tot mijn vrouw, opdat ook drie kinderen uit dat huwelijk voor de Heere zijn zouden.

Hoe zalig ik destijds mij in Gods belofte verblijdde, kunt u nagaan. Doch later is mij dit weggesloten, en in zesentwintig jaren had ik nooit weer aan die belofte gedacht, maar werd er nu bij bepaald. Ja, het was alsof de Heere mij afvroeg: „Bent u dat vergeten? Geheel vergeten, wat Ik u daar in die kerk en verder in uw woning beloofd heb?” En Hij toonde mij, hoe Hij de bijzondere bekering aan mijn zoontje geschonken had. En met volkomen verzekering des geloofs in heerlijkheid had opgenomen, in de leeftijd van vijf jaar en drie maanden. Dat Hij nu mijn dochter zou opnemen en de nog levende zoon genade had gegeven. Waarbij Hij mij inleide in deze woorden: Ik ben de God van Beth-El!

O, mijn geliefden! Ik zonk weg in aanbidding en bewondering over Gods liefde en onverbreekelijke trouw en genade.

De daaropvolgende nacht van 3 op 4 februari was mijn dochter zeer onrustig door koorts, hoest en diarree. Zij was dodelijk afgemat. In

de vroege morgen lokte ik haar uit, en de Heere gaf, dat zij mij iets van haar werkzaamheden des gemoeds mededeelde. Zij begeerde de de geestelijke inhoud te weten uit Psalm 48: Hoe heerlijk aan de noorderzij.

De letterlijke zin voldeed haar niet genoeg. Ik zei, dat het op de feesten een heerlijk gezicht was, als vele duizenden feestgenoten aan de noorderzij van de tempel uit- en gingen, en in heilige ijver Jehova in blijdschap loofden en verheerlijkten. En dat het alzo in volmaaktheid een heerlijk gezicht zou zijn, als de ontelbare schare in de triomferende Kerk, voor de troon Gods in heilige ijver en beweging zou zijn, om de Heere op het allervolmaaktste te verheerlijken.

„Goed zo, vader,” zei zij, „goed zo, goed zo”. Zij was zeer aangedaan en zweeg, daar zij door zwakte niet meer verder kon.

Iets later zei ik: „Lieve kind, als de Heere nu je ziel redt en in Zijn heerlijkheid inleidt, o wat zul je dan de dadelijke vervulling van dat heerlijke in deelgenootschap aanschouwen en genieten!

„Ja vader”, zei zij, „maar dat geloof heb ik nu nog niet, maar bij het naderen van de dood volkomen uitkomst...”

Zij deelde nu mede hoe zij de onbepaalde keuze gedaan had onder de prediking (die ik te Neuzen had gedaan), om geheel en al de Heere te dienen. En op enige vragen die ik toen, evenals de laatste keer toen zij in november te Middelburg in de kerk was geweest, had gesteld (om Christus als Koning, zowel als Profeet en Priester, de volkomen vrijheid te laten om het verbond met de satan en de zonde te verbreken, en het ganse hart in bezit te nemen), zo gul de alwetendheid des Heeren had kunnen inroepen. Dat Hij wist waar het haar om te doen was, om Hem geheel te dienen en geheel voor Hem te leven, maar dat zij de zonde niet kon te boven komen. En dat zij onder het bidden werk had gehad om zich in te houden, om niet overluid in de kerk uit te barsten, biddend om volkomen redding! Tot slot werd toen gezongen Psalm 68 : 10, en bij de laatste drie regels:

Hij kan en wil en zal in nood,
Zelfs bij het naderen van de dood,
Volkomen uitkomst geven.

had de Heere haar met kracht gegeven te geloven, dat Hij zulks aan haar doen zou. Dat Hij haar ziel zou redden, maar zij eerst bij het naderen van de dood de volkomen uitkomst zou ontvangen. Dit was

bij herhaling geschied, en later was zij met kracht bepaald bij de woorden: „In stilheid en vertrouwen zal uw sterkte zijn, en zo Hij vertoeft, verbeid hem, want Hij zal gewisselijk komen en niet achterblijven”. En dat bij herhaling met nog andere beloften.

O, mijn vrienden, nu werd het mij duidelijk hoe zij de laatste tijd zo'n goedertieren dank van de Heere had, en zo schuilend bij de Heere, in het gebed dikwijls zei: „O mijn lieve Koning”. En dan zo vertrouwelijk haar zaken en toestand aan de Heere opdroeg, ja, in haar bidden iets had van Sara Nevius. Zodat ik wel eens dacht: Kindlief, hoe kom je er aan? Omdat ik destijds niets uit haar kon krijgen.

In de ochtend van haar sterfdag samen in gebed gaande, verzocht zij voor haar te bidden om indalend licht. Omdat zij zich tot haar droefheid dof en sluimerig bevond, en bijzonder behoefte had aan indalend licht.

Na het gebed zei zij tot haar vriendin: „Ik werd daar indachtig gemaakt, aan hetgeen ik met veel behoefte te Vlaardingen bij mijn broer in de kerk zong, uit Psalm 39: O Heer, ontdek mijn levenseind aan mij”.

Zij raakte hierop bijzonder biddende. Na haar gebed zei zij: „Nu heeft de Heere mij mijn levenseind bekendgemaakt, het is in het laatste van deze week.” Op de opmerking dat het al zaterdag was, zei zij: „Laat dat zo zijn. Ja, in het laatste van deze week,” en ging in gebed, op een innige wijze God smekende.

Toen na het gebed aan haar gevraagd werd: „Lieve Mina, hoe is het met je zielstoestand?” Antwoorde zij: „Tussen hoop en vrees, met het oog op de Heere”, en ging weer in gebed.

Na het gebed vatte zij de hand van haar vriendin, drukte die minzaam, glimlachte haar vriendelijk toe, sloeg wenkende haar ogen naar boven en was zeer aangedaan.

Haar vriendin zei ontroerd: „O mijn lieve Mina, kon ik je nog wat in 't leven houden, ik houd zoveel van je”.

Waarop zij antwoordde: „Ik heb je ook zo lief. Naast de lieve Heere Jezus, o dan houd ik zoveel van je en van vader en moeder. Maar de lieve Heere Jezus, Die heeft boven allen de plaats in mijn hart, Die heb ik boven allen lief!”

Ik vroeg haar of zij nog iets te belasten had. Zij antwoordde: „Nee vader!” en ging weer in gebed.

Na het gebed vroeg zij: „Hoe laat is het?” En haar gezegd hebbend

dat het elf uur was, rekende zij uit hoeveel uren het nog duurde tot zes uur 's avonds. Wanneer zij haar enige broer uit Vlaardingen met de stoomboot verwachtte, die zij zo gaarne nog even wenste te zien en te spreken. Ze zei: „Nog zo lang”, en ging weer in gebed.

Na het gebed zag zij dat mijn vrouw en ik uit de kamer waren en vroeg aan haar vriendin: „Waar zijn vader en moeder?” Deze antwoordde dat wij om noodzakelijke redenen beneden waren, en vroeg of zij verlangde dat wij geroepen zouden worden.

„Nee”, was haar antwoord, „want noch vader, noch moeder, noch enig schepsel kan mij helpen. Ik heb het tussen de Heere en mijn ziel te vereffenen”.

Ik kwam in de kamer en zij verzocht mij het vensterluik wat verder open te zetten, opdat zij de lieve zon nog eens mocht aanschouwen. Na enige minuten het lieflijk zonlicht aanschouwd te hebben, zei zij: „Lieve vader, doe het nu maar weer dicht”, en ging in gebed. Door zwakte kon nu weinig verstaan worden, maar zij was zeer lang aanhoudend, eer zij ophield van het gebed.

Na het gebed vroeg haar vriendin: „Lieve Mina, hoe gaat het nu?” Zij antwoordde: „Goed! Gij kunt nu vrij tot lof des Heeren vertellen, dat mijn ziel gered is!” Zwakte en aandoening beletten haar meer te spreken.

Iets later aan haar gevraagd wordend: „Wat zeg je, dat je ziel gered is?”

„Ja!” zei zij, „vrij mag de lof des Heeren vermeld worden, dat mijn ziel gered is!” Zij pakte de hand van haar vriendin en zei verder: „Hier moeten wij scheiden, maar in de hemel zullen wij eeuwig verenigd zijn, zonder ooit weer te scheiden”. Door zwakte lag zij nu enige tijd stil neer, maar was steeds in gebed.

Later, ziende dat wij wegens haar smartelijk lichamelijk lijden bewogen waren, zei zij op zwakke, doch bedaarde toon:

In de grootste smarten
Blijven onze harten
In de Heer gerust;
'k Zal Hem nooit vergeten,
Hem mijn Helper heten,
Al mijn hoop en lust.

Bij de tweede regel legde zij haar rechterhand op haar hart, om de kracht van haar geloof uit te drukken.

Op de vraag aan haar: „Lieve Mina, heb je dan zo de vrede in je

gemoed, om onder alles in de Heere gerust te zijn, gelijk in dat versje, door je genoemd, voorkomt? Mag je zo de vrede gevoelen?”

„Ja”, zei zij (leggende opnieuw haar hand op haar hart), „o, u moest eens weten welk een liefde ik van de lieve Heere Jezus in mijn hart voel. O, kon ik het nu maar mededelen, kon ik het nu maar uiten.....” Zwakte belette haar toen meer te spreken.

Later, toen haar vriendin haar met een veer de lippen wilde bevochtigen, keerde zij haar hand af en ging in het gebed. Waarin zij de wonderlijke liefde Gods aanbad, dat zij zoveel hulpbetoon en verkwikkingen genoot. Daar de allerliefste Heere Jezus gal werd gegeven en Hij hulp moest missen, en Hij dat alles uit enkel liefde voor arme doemschuldige zondaars leed, en ook voor haar. O, mijn geliefden! het was zielsontroerend hoe zij de liefde Gods bewonderde en aanbad.

Om vijf uur vroeg zij: „Hoe laat is het?” En haar geantwoord zijnde, vijf uur, zo zei zij: „O, dan nog een uurtje, dan is mijn lieve broeder hier!”

Om half zes vroeg haar vriendin: „Lieve Mina, je einde nadert, ben je niet bang voor de dood?”

Waarop zij antwoordde: „Hoe zou ik toch bang voor de dood zijn, daar de Heere zo goedertieren is”. Haar hand weer op haar hart leggend zei zij verder: „O, je moest eens weten wat een liefde ik van de lieve Heere Jezus in mijn hart gevoel, o kon ik het nu maar uitspreken!” Doch niet meer kunnende spreken, zo wenkte zij met haar ogen naar boven.

Toen om zes uur haar broer thuis kwam, zei zij: „Daar is mijn lieve broer.” En horend dat haar moeder en broer weenden, zei zij: „Hoor, zij wenen. Dat moesten zij niet doen, want er bestaan geen redenen om over mij te wenen . . . Zij moeten over mij niet wenen!” Zij verlangde dat haar broer boven kwam, en dat geschiedde. Aandoenlijk was de ontmoeting, als op de rand van 't graf, in de laatste ogenblikken van haar leven. Na elkander omhelsd te hebben, vroeg zij naar de welstand van haar zuster (zijn vrouw). En dit beantwoord zijnde, vroeg zij naar de vrienden te Vlaardingen, en daarop een gunstig bericht ontvangende, was zij hierover verblijd. Zwakte deed haar enige ogenblikken stil zijn, daarna gaf zij haar broer haar rechterhand en zei: „Dag mijn lieve broer!” Zij wilde meer spreken, maar kon niet wegens zwakte.

Enige ogenblikken later kwam de dokter in de kamer en vroeg: „Hoe

gaat het, juffrouw?"

Zij antwoordde met een zwakke stem: „Goed! Maar naar het lichaam niet zo goed als hedenmorgen”, verder kon ze niet meer. Ik gaf de dokter haar straks geuit verlangen te kennen, om nog in de ziekenstoel gezet te worden, en vroeg of dat haar niet te veel zou vermoeien. De dokter vroeg haar of dit nog haar verlangen was. Zij knikte van ja, waarop de dokter oordeelde aan haar verlangen te voldoen.

Nadat de dokter vertrokken was, vroeg ik haar: „Zal vader je dan in de ziekenstoel dragen?"

Zij antwoordde: „Alstublieft, vader”.

Ik zette haar zo voorzichtig mogelijk in de stoel. Nauwelijks zat zij er in, of zij zag ons veelbetekenend aan, boog haar hoofd en zei met gebroken stem: „O . . . Heere . . .”, de lippen bleven zich biddende bewegen.

Haar vriendin zei: „Daar gaat zij!” Ik kon het haast niet geloven.

Zij knikte met haar hoofd, en ik drukte een afscheidskus op haar wang. De een na de ander haastte zich mijn voorbeeld te volgen, en in de tijd van circa vier minuten stierf zij, zonder de minste doodstrekken, zonder het minste doodszweet.

Bij de laatste ademhaling zei ik: „Daar gaat de ziel heen, om door de engelen gedragen te worden in de eeuwige heerlijkheid!”

Ziedaar, mijn beminden! Ik heb u enige zaken kortelijk meegedeeld, alles te melden kan ik thans niet. Want zou ik verhalen hoe zij in veel opzichten haar zonden beleed, heiliging wenste, ons opwekte tot bidden, omdat zij zei dat alles door het gebed om Christus' wil van God verkregen werd. Alsook dat zij haar verwondering soms te kennen gaf, dat zij vader en moeder nu niet meer zo hoorde zingen, daar de Heere zo goedertieren was. Ik zeg, zou ik in alle bijzonderheden treden, dan zou het een boekdeel worden, daar dan de strijd van haar vlees tegen de Geest ook breedvoerig moest vermeld worden. Waardoor zij, die haar verborgen leven niet kenden, verkeerde gedachten over haar zouden hebben. Doch ik heb slechts enige zaken aangestipt, waaruit de genade Gods hier en eeuwig de eer zal worden toegebracht en die mijn ziel van blijdschap doet huppelen voor Gods aangezicht. Hoewel ik wel eens streng was voor mijn kind, ten aanzien van de nauwe weg naar de hemel, God heeft haar geleid naar Zijn raad, om haar daarna in heerlijkheid op te nemen.

O, dat de onbekeerde, en daaronder vooral de jeugd, uit het zalig afsterven van mijn dochter, het ijdele der wereld mocht leren kennen, die zo dikwijls de kloppingen van Christus, door de middelen, aan uw hart tracht te doen verdoven. Och, hoe kort is wellicht uw tijd! Hoe onzeker, wanneer! O, ik bid u, leer uit dit sterven het zalig voorrecht beseffen, dat er in gelegen is, als uw arme ziel in en door Christus mag worden vrijgemaakt.

Och, dat de heilzoekende zielen er door bemoedigd mogen worden, om toch meer bij de Heere aan te houden, als de getrouwe Vervuller van Zijn beloften, Die nooit laat varen de werken Zijner handen. O, komt toch meer met al uw ellenden tot de dierbare en allerliefste Heere Jezus.

Opnieuw is het kenbaar geworden, in het zalig afsterven van mijn geliefde dochter, dat de Heere genadig en barmhartig is, en Zich over ellendigen ontfermt. Geliefden, houdt aan, want uw ziel zal leven!

En gij, bevestigd bondsvolk, roemt Gods genade, Die de wonderen Zijner vrije liefde en trouw weer heeft grootgemaakt. Och, dat wij in de mogendheid des Heeren als vreemdelingen in dit Mesech, meer strijd mogen voeren tegen alles wat ons in de zalige gemeenschaps-oefening met God remt. Om toch meer in het dadelijke van de vruchten uit het heil- en vredesverbond te leven met Jehova, in het openbaren van Zijn lieve deugdenbeeld! Nog een korte tijd is de strijd. Ach, dat wij dan met God in vrede leven, om zaliglijk met vrede, na de dood, in heerlijkheid te worden opgenomen en eeuwig het lied der verlostten, God en het geslachte Lam, op hemeltoon toe te zingen.

Na ulieden ook vanwege mijn waarde vrouw gegroet te hebben, ben ik na heilbede uw, door de band des Geestes innig verbonden broeder,

H.H. Middel